

მაკა გორგოძე

**რესიდიულის
დანახეულობა**

ქუთაისი 2006

წინამდებარე ნაშრომში განსილულია კრიმინოლოგიის ერთ-ერთი მძიმე დანაშაულობა – რეციდიული დანაშაულობა და მასთან დაკავშირებული ასპექტები.

ნაშრომში მოცემული მოსაზრებები საინტერესოა და წარმოადგენს მნიშვნელოვან სიახლეს კრიმინოლოგიის დარგში, მასში ახლებურადაა გააზრებული რეციდიული დანაშაულობა, როგორც საზოგადოების მნიშვნელოვანი საფრთხე და მისი თავიდან აცილების მიზები და საშუალებები.

ნაშრომი განკუთვნილია იურისპრედენციით დაინტერესებული ყველა პირისათვის.

რედაქტორი: იურიდიულ მეცნიერებათა
ლოქტორი, პროფესორი **ოთარ გამყრელიძე**

რეცენზენტები: სამართლის დოქტორი **პეტრე დაუთაშვილი**
იურიდიულ მეცნიერებათა
ლოქტორი **მალხაზ ბაძალუა**

ISBN 99940-52-30-6

გამოსაკვლევი თემის აქტუალობა კრიმინოლოგიის მეცნიერებაში, რეციდიული დანაშაულობა მიეკუთვნება არასაკმარისად გამოკვლეული პრობლემების თემას. თანამედროვე ქართულმა სისხლის სამართლის მეცნიერებამ, ახლებურად ჩამოაყალიბა დანაშაულის რეციდივის ცნება, რომელიც უფრო მკაცრი სასჯელის დანიშნვის საფუძველია. (სსკ-ს მუხ. 58).

როგორც ცნობილია, გერმინი "რეციდივი" ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს განმეორებას ანუ განახლებას იმისა, რაც აღრეიყო ჩადენილი. რეციდიული დანაშაულობის გამოკვლევის შედეგიანობა, წარმოადგენს ერთ-ერთ აქტუალურ და რთულ პრობლემას, რომლითაც დაკავებული არიან ქართველი კრიმინოლოგები, კრიმინალისტები და პენიტენციარები, რომლებზედაც ბევრადაა დამოკიდებული "დანაშაულის რეციდივის" ცნების ზუსტი განსაზღვრა.

მოსტ-საბჭოთა მეცნიერებს შორისაც არ ყოფილა ერთიანი შეხედულება რეციდივის არსზე და მის ნიშნებზე. ამ სიტუაციიდან გამომდინარე, მრავალი მკვლევარი თავისი გამოკვლევის მიზნებისათვის, სხვადასხვაგვარად განსაზღვრავდა რეციდივს. ზოგიერთი მათგანი ცდილობდა რა მოეხდინა რეციდივის ცნების ფორმულირება, ირჩევდა თვითნებურ სხვადასხვა ნიშნებს, რომლებიც მათი აზრით, გამოხატავდა დანაშაულის რეციდივის არსსა და მნიშვნელობას. ყოველივე ეს კი იძლეოდა საფუძველს ახალ-ახალი ცნებების ჩამოყალიბებისა, რაც იწვევდა სხვადასხვა ავტორთა შორის გაურკვევლობას და ა.შ..

გემოთ ჩამოყალიბებულ დანაშაულის რეციდივის თეორიის დებულების მიზეზი, როგორც ჩანს, გამოიხატება ზოგიერთი მეცნიერის არაკრიტიკულ დამოკიდებულებაში ცალკეულ დოგმატურ კონცეფციებთან, განმეორებით დანაშაულობასთან და რეციდივთან, რომლებიც ჩამოყალიბებული იყვნენ ათეული წლების წინ. ზოგიერთი ავტორი ემხრობა იმ აზრს, რომ არსებობს სამი სახის დანაშაულის რეციდივი: სისხლის-სამართლებრივი, კრიმინოლო-

გიური, სასჯელ-აღსრულებითი (პენიტენციური). მათ შეეფარდება სამი სახის რეციდივის ცნება: სისხლის-სამართლებრივი, კრიმინოლოგიური, სასჯელ-აღსრულებითი (პენიტენციური).

ზოგიერთები თვლიან, რომ არსებობს სისხლის-სამართლებრივი, კრიმინოლოგიური და ფაქტიური რეციდივი. ზოგიერთი მეცნიერი კი თვლის, რომ შესაძლოა ვისაუბროთ მხოლოდ სისხლის-სამართლებრივი რეციდივის ცნებაზე და კატეგორიულად გამოორიცხავს სხვა ცნებებს. თუმცა, ყველა მეცნიერი ერთსულოვანი იყო იმაში, რომ სისხლის-სამართლებრივ რეციდივს ადგილი აქვს მხოლოდ ერთი და იმავე პირის მიერ დანაშაულის განმეორებით ჩადენისას, როცა წინათ ჩადენილი დანაშაულისათვის სასჯელის მოხდის, ნასამართლობის მოხსნის ან გაქარწყლების ფარგლები არ არის გადაცილებული.

განსხვავებულ და ობიექტურ აზრს გამოთქვამდა საბჭოთა მეცნიერი ტკაჩევსკი, რომელიც ასაბუთებდა, რომ "რეციდივი შეიძლება წარმოიქმნას მხოლოდ განმრახი დანაშაულის ჩადენისათვის და რომ რეციდივის ბრალის ფორმა წინათ და შემდგომი ჩადენილი დანაშაულისათვის არსებითი არაა".¹

დღევანდელი ქართული სისხლის სამართლის კანონმდებლობის რეალობაში, დანაშაულის რეციდივი მოცემულია მე-17 მუხლში, რომელიც ნიშნავს წინათ განმრახი დანაშაულისათვის ნასამართლევი პირის მიერ განმრახი დანაშაულის ჩადენას. დანაშაულის რეციდივის დადგენისას, მხედველობაში არ მიიღება ნასამართლობა 18 წლამდე ჩადენილი დანაშაულისათვის. აგრეთვე ნასამართლობა, რომელიც მოხსნილია ან გაქარწყლებულია ამ კოდექსის 79-ე მუხლით გათვალისწინებული წესით. დანაშაულის რეციდივის შემთხვევაში, ამ კოდექსით გათვალისწინებული საფუძვლით და დადგენილ ფარგლებში, შეიძლება დაინიშნოს უფრო მკაცრი სასჯელი.

ქართველმა კანონმდებელმა ძირითადი ყურადღება გადაი-

¹ Ткачевский Ю. М. Досрочное освобождение от наказания. с 48, Гришанин П. Ф. Ответственность преступников-рецидивистов по Советскому уголовному праву. М. 1974., с. 22.

განა უშუალოდ თვით ქმედების, როგორც სოციალური ფაქტის გამოვლენაზე და არა რეციდივისტის პიროვნებაზე, რომელმაც სისხლის სამართლის კოდექსის მე-17 მუხლში ჩამოთვლილი სამი სახის რეციდიულ ქმედებათა შორის, რომელიმე ჩაიდინა. თუმცა კი ყოველივე ეს არ გამოორიხავს შევისწავლეთ მხოლოდ რეციდივის ფაქტი, პირიქით ამგვარი და სხვა დანაშაულთა სიმრავლის ცოდნა აუცილებელია დანაშაულის სწორი კვალიფიკაციისათვის, დამნაშავის, (როგორც რეციდივისტის) პიროვნების დახასიათებისათვის, სასჯელის ზომისა და სახეობის განსაზღვრისათვის. ამასთან აღსანიშნავია, რომ კანონმდებელმა სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლებიდან ამოიღო რეციდივისტის ცნება, მაგრამ მისი გათვალისწინება დანაშაულის სუბიექტის კვალიფიკაციისათვის აუცილებელია, როგორც სპეციალური სუბიექტი.

და მაინც, ჩვენი აზრით დავეყრდნობით, რა ამ და სხვა მეცნიერთა შრომებს, აუცილებელი იქნება ამ მუშაობის გაგრძელება, ანალიზის კონკრეტიზირება და გაღრმავება, რომელიც თავის მხრივ მოითხოვს ახალ მეცნიერულ გააზრებას და ახალ იდეებს. ამის დასტურად კანონმდებლებმა სისხლის სამართლის კოდექსის მე-5 თავში "დანაშაულის სიმრავლე", მე-17" მუხლში შეიტანეს ახალი ნორმა " რეკეტი, რეკეტული დაჯგუფება, რეკეტირი." იგი მომავლისათვის იმსახურებს სერიოზულ გამოკვლევას. მაგრამ მისი გათვალისწინება დანაშაულის სუბიექტის კვალიფიკაციისას აუცილებელია როგორც სპეციალური სუბიექტი.

რეკეტი ორგანიზებული დამნაშავეობის ისეთი სახეობაა, რომელსაც უაღრესად მასობრივი ხასიათი აქვს, თუმცა ფართო მასებისათვის ის პირველი შეხედვით შეუმჩნეველ ფორმაში ხორციელდება. მის დამახასიათებელ ნიშანს წარმოადგენს გამოძალვა და შანტაჟი. ამ სახის დანაშაულს ჩადიან რეკეტიორთა გაერთიანებანი, რომლებიც, დიდი გასამრჯელოს გამოთხოვით, მფარველობის გაწევას და საქმიან მომსახურებას აღუთქვამენ სხვადასხვა წარმოებებსა და დაწესებულებებს. განურჩევლად იმისა, კანონით გათვალისწინებულ საფუძველზე მოქმედნი არიან ისინი

თუ არა.¹

ქართველმა კანონმდებელმა რეკეგის წინააღმდეგ გამოაცხადა ულმობელი ბრძოლა და უპირველესად სისხლის სამართლის კოდექსის 17¹ მუხლით „რეკეტი, რეკეტული დაჯგუფება. რეკეტიორი“ ჩამოაყალიბა რეკეგის სულ სხვა დეფინიცია ასეთი რედაქციით:

1. რეკეტი არის შემოსავლის ან სხვაგვარი ქონებრივი სარგებლის სისტემატურად მიღების მიზნით წარმოებული არაერთჯერადი და ორგანიზებული საქმიანობა, რომელიც დაკავშირებული განზრახვი დანაშაულის ჩადენასთან (თუ ნასამართლობა არ არის მაქარწყლებელი ან მოხსნილი), თუ იგი განხორციელდა ორჯერ მაინც ხუთი კალენდარული წლის განმავლობაში, რომელშიც არ შედის რეკეტიორის დაპატიმრებისა და საჯელის მოხდის ვადა.
2. რეკეტულ დაჯგუფებად ითვლება თავისი საქმიანობით რეკეტთან დაკავშირებული იურიდიული პირი, აგრეთვე ფიზიკურ ან და იურიდიულ პირთა ნებისმიერი გაერთიანება.
3. რეკეტიორი არის პირი, რომელიც დამოუკიდებლად ან სხვა პირთან (პირებთან) ერთად წარმართავს რეკეტული დაჯგუფების საქმიანობას ან სხვაგვარად მონაწილეობას რეკეტული დაჯგუფების საქმიანობაში და მისთვის ცნობილია, რომ ეს დაჯგუფება რეკეტული დაჯგუფება, აგრეთვე უკანონოდ წყვეტს ან მონაწილეობს რეკეტულ დაჯგუფებათა ან რეკეტულ დაჯგუფებასა და სხვა პირთა შორის დაფების გადაწყვეტაში.

როგორც აღნიშნავს პროფესორი ო. გამყრელიძე, „გერმინი რეკეტი ჩვენს კანონმდებლობაში პირველად შემოვიდა 2004 წლის 24 ივნისის კანონით, ამიგომ დღემდე არ არსებობდა ან თითქმის არ არსებობდა ამ გერმინის განმარტება ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში. ზოგადი წარმოდგენით ვიცოდით, რომ რეკეტი არის გამოძალვა. თუმცა რეკეტის ცნება მე-17 მუხლით

¹ ანდრო გელოვანი-დაუსჯელი დამნაშავენი. სახელმწიფო გამ=ბა „საბჭოთა საქართველო“ თბ. 1959 წ. გვ 49

გამოძალის ცნებას არ ემთხვევა¹ უფრო მეტიც, ამ ნორმის შინა არსში ჩადებულია ერთ – ერთი ძირითადი მინიშნება, რომელიც შეეხება ე.წ. „კანონიერი ქურდის“ წინააღმდეგ ბრძოლას. ყოველივე ეს მომავალში ცალკეული კვლევის თემაა.

თემის არჩევისას მხედველობაში იქნა მიღებული შემდეგი ფაქტორები:

- რეციდივისტი ხასიათდება მომეტებული საზოგადოებრივი საშიშროებით;
- რეციდივისტი არის პიროვნება ყველაზე მეტად მდგრადი ანტისოციალური მიმართულებებით, ღრმად მორალური ღეფორმაციით, კანონისადმი ჯიუტად დაუმორჩილებლობით და საკუთარი თავის საზოგადოებასთან და მართლწესრიგთან საწინააღმდეგოდ დაყენებით;

რეციდივისტის დანაშაულებრივი გამოცდილება, უნარი დაფაროს დანაშაულის კვალი, თავი აარილოს სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას. ადგილი აქვს სასჯელის მუქარის იგნორირებას.

- რეციდივი არის გასაზრდოებული წყარო ახალი დანაშაულის ჩადენისა.
- რეციდივი ქმნის შთაბეჭდილებას დანაშაულის აღმოუფხვრელობაზე, სამართალდამცავი ორგანოების სუსტ და არაეფექტურ საქმიანობაზე, მოქმალაქეთა სამართლებრივი ინტერესების უგულებელყოფაზე, დაუსჯელობის ატმოსფეროს შექმნაზე და ა.შ.
- რეციდივისტი მსჯავრდებულის ანტისოციალური ორიენტაციები, ინდივიდუალიზმი. ეგოიზმი და მათი აღმოუფხვრის პრობლემები, როგორც სასჯელის აღსრულების დაწესებულებებში, ასევე მის გარეთაც.

გემოთ აღნიშნული ფაქტორების წინმსწრები იდეით გამოიხატა რეციდივისტი პიროვნების ფაქტიური „არ არსებობა“ საზოგადოებაში. როგორც წინასწარმა დაკვირვებებმა გვიჩვენეს, რეცი-

¹ ი. გამყრელიძე – საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება. თბ. 2005 წ. გვ. 150

დივისტოთა აღრიცხვიანობის საკითხი შინაგან საქმეთა სამინისტროში თითქმის არ არსებობდა. კონკრეტულად, 1999 წელს, ქართლ-კახეთის რეგიონში არცერთი უბნის ინსპექტორს თავის სამუშაო უბანში არცერთი რეციდივისტი (ძველი კანონმდებლობით-განსაკუთრებით საშიში რეციდივისტი) არ ჰყავდა აღრიცხვამდე.

თემის არჩევა განაპირობა აგრეთვე იმ საკანონმდებლო ხარვეზებმა, რომელიც მოცემულია სისხლის სამართლის კოდექსის მე-17 მუხლში, ანალოგიურ ამრს გამოხატავს სამართლის დოქტორი პ.დათუაშვილიც, რომელიც აღნიშნავს ამ ნომრის 1-3-პუნქტების შინაარს.¹ „პირველი პუნქტი, რომლის ხარვეზების გამოსწორებაც შესაბამისად უნდა გავრცელდეს დანარჩენ სხვა პუნქტების შინაარსზე. მაგალითად, პუნქტი პირველი: „დანაშაულის რეციდივი ნიშნავს წინათ განზრახი დანაშაულისათვის ნასამართლევი პირის მიერ განზრახი დანაშაულის ჩადენას“ გამოდის, რომ დამნაშავის პიროვნება² განზრახი დანაშაულისათვის ანუ მისი ჩადენისათვის სჩადის სხვა განზრახ დანაშაულს, რათა მეორეს ჩადენით მიაღწიოს პირველისათვის მიზანს. სწორედ, აქაა დაშვებული შეცდომა და სასურველია, რომ მისი შინაარსი ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით: „დანაშაულის რეციდივი ნიშნავს წინათ განზრახი დანაშაულის ჩადენის შემდეგ ნასამართლევი პირის მიერ განზრახი დანაშაულის ჩადენას“ გარდა ამისა, პირველ რიგში გარკვეულად უნდა სჩანდეს, სად არის წინათ ჩადენილი დანაშაული და მეორე, პიროვნება კი არ სჩადის დანაშაულს წინათ განზრახი დანაშაულისათვის, არამედ მის მიერ ჩადენილია სხვა მორიგი დანაშაული. ამ შემთხვევაშიც კი თითქმის არასდროს არ უკავშირდება ადრე ჩადენის. სწორედ, ასეთი შინაარსით უნდა შესწორდეს მეორე და მესამე პუნქტებით. მაგალითად, მესა-

¹ პ.დათუაშვილი – სისხლის სამართლის (ზოგადი ნაწილი) თბ. 2003 წ. გვ. 86

² დამნაშავის პიროვნების ცნება წმინდა კრიმინოლოგიური ცნებაა და იგი პირობითად ასეთად ითვლება. მანამ, სანამ მას არ მოეხსენება ან არ გაუქარწყლდება ნასამართლობა. ამ შემთხვევაში კანონმდებელი სწორად იყენებს ამ ცნებას, ვინაიდან პირი მსჯავრდებულია საპატიმრო სასჯელით.

მე პუნქტის ა) ქვეპუნქტი: „წინათ განზრახი ნაკლებად მძიმე ას განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემდეგ თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულმა ჩაიდინა ისეთი განზრახი დანაშაული, რომლისთვისაც მას უსჯიან თავისუფლების აღკვეთას.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, გაუგებარია კანონმდებლობის ასეთი პოზიცია (მე-17 მუხლის პირველი პუნქტის გარდა) საპატიმრო მსჯავრდებულებზე, რომელთა მხრიდანაც საპატიმრო ადგილებში ამგვარ ანუ საშიშ და განსაკუთრებით საშიშ რეციდივების ჩადენას ადგილი არ უნდა ჰქონდეს, ხოლო პირველი პუნქტით უბრალო ანუ მარტივ რეციდივს ადგილი აქვს მხოლოდ არასაპატიმრო მსჯავრდებულებთან, რომლებთანაც რატომღაც საშიში და განსაკუთრებით საშიში რეციდივი გამოირიცხება.

აღსანიშნავია, რომ გამოკვლევების დიდი შემეცნებითი მნიშვნელობა პირველ რიგში, მეთოდოლოგიურ-თეორიული და კანონშემოქმედებითი საქმიანობისათვის. მათი დახმარებით შესაძლებელია რეციდივის პრობლემების ნაწილობრივ გადაწყვეტა. ცალკეული ნორმების დახვეწა და შესაბამისი რეკომენდაციების შეთავაზება შესაბამისი ორგანოებისა თუ უწყებებისათვის რეციდივის თავიდან აცილებისათვის. თუმცა ეს ყოველივე ძირითადად სისხლის სამართლებრივი მეცნიერების კვლევის საგანს წარმოადგენს, ხოლო კრიმინოლოგიის მეცნიერების ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპულობა მდგომარეობს იმაში, რომ რეციდიული დანაშაულობის კანონზომიერების ცოდნის გაღრმავება შესაძლებელია მხოლოდ საძიებელი ობიექტების თანმიმდევრული დიფერენციაციის პირობებში. ამ მეთოდური მოთხოვნილების გათვალისწინებით, მიემართეთ რეციდივის სისხლისსამართლებრივ და სტატისტიკურ-კრიმინოლოგიური დასასიათებას, მის ისტორიულ ასპექტებს, მიზეზობრივ კომპლექსს. რეციდიული დანაშაულების კავშირს ორგანიზებულ და პროფესიონალურ დანაშაულებასთან, სოციო-ფსიქოლოგიურ ასპექტებს, რეციდივისგის პიროვნების შესწავლას და რეციდივის თავიდან აცილებას საჯერლის აღსრულების დაწესებულებებში. საქართველოს მასალების მიხედვით ასეთი მოკვლევები მონოგრაფიის დონეზე ადრე არ ჩა-

ტარებულა.

კვლევის მიზანი: კვლევის ძირითად მიზანს შეადგენს საქართველოს და სხვა ზოგიერთი ქვეყნის რეციდიული დანაშაულობათა პროფილაქტიკის რეკომენდაციების შემუშავება და დასაბუთება.

დასახული მიზნის მისაღწევად საჭირო შეიქმნა ურთიერთდაკავშირებული ამოცანების კომპლექსის გადაჭრა. მათ შორის ყველაზე არსებითი აღმოჩნდა:

- რეციდიული დანაშაულობის შესასწავლად მეცნიერული მიდგომისა და მისგან გამომდინარე ცნებების ფორმულირება, სისხლის სამართლებრივი, სტატისტიკურ-კრიმინოლოგიური და სხვა სპეციფიკის გათვალისწინებით. მაგალითად, რეციდივის შესწავლა. შეფასება და ანალიზი ისტორიულ ჭრილში;
- საქართველოში რეციდიული დამნაშავეობის ქმედებათა განმსაზღვრელი სოციალური მოვლენებისა და პროცესების ანალიზი, სოციო-ფსიქოლოგიურ ასპექტებში;
- დამნაშავეთა (როგორც მამაკაცთა, ასევე ქაღთა) კონტიგენტის პიროვნული თავისებურებების შესწავლა;
- საქართველოში რეციდივთან ბრძოლის არსებული სისტემისა და მექანიზმის ანალიზი და კონკრეტული რეკომენდაციებთან შემუშავება მათი თავიდან აცილების მიზნით;
- მოკვლევის ობიექტი წარმოადგენს საქართველოში შექმნილ საზოგადოებრივ ურთიერთობათა იმ ერთობლიობას, რომლებიც წინასწარ განსაზღვრავს რეციდიული დამნაშავეობით პროცესის ხასიათსა და დინამიკას.

კვლევის საგანს წარმოადგენს რეციდიული დანაშაულობები. დამნაშავეთა პიროვნული თავისებურებანი, რეციდიული დანაშაულობის განმსაზღვრელი ფაქტორთა ერთიანი კომპლექსი და დანაშაულის რეციდივის თავიდან აცილება სასჯელის აღსრულების დაწესებულებებში.

კვლევის მეთოდური და მეთოდოლოგიური საფუძვლები. ვეყრდნობოდით შემეცნების (ცოდნის) ისტორიული კვლევის მეთოდს რეციდივის წარმოშობისა და მისი მეცნიერული ცნების

განვითარებას, როგორც მეცნიერებაში, ასევე კანონმდებლობაში. აგრეთვე ფილოსოფიურ და სოციოლოგიურ თეორიებს, რომელთაც შეუძლიათ ადამიანების ქცევის საერთო სპეციფიკური კანონზომიერებების ახსნა.

კვლევის დასკვნების ბაზირება ხდება სწავლული იურისტების, სოციოლოგების, ფსიქოლოგების შრომებზე, რომლებიც ეძღვნება რეციდიული დანაშაულობებს, მის მიზეზებს და სამართლის ნორმიდან გადახრილ სხვა ქცევებს. რეციდივისგ მსჯავრდებულ პიროვნებებს და რეციდივის თავიდან აცილების გზებსა და საშუალებებს.

ნებისმიერი კვლევის ობიექტურობა და შედეგების უტყუარობა შეიძლება გარანტირებული იყოს მხოლოდ მაშინ, როდესაც იგი ეყრდნობა ზუსტად დადგენილ ფაქტებს. ამიტომაც, სარწმუნო მონაცემების მიღების მიზნით გამოიყენებოდა ლოგიკური, შედარებით-სამართლებრივი, სტატისტიკური ანალიზის მეთოდები, გარდებოდა აგრეთვე კონკრეტული სოციალური კვლევა ანკეტირების, ინტერვიურების, ექსპერტული შეფასებების და დოკუმენტების ანალიზის მეთოდის გამოყენებით.

კვლევის ემპირიულ ბაზას შეადგენს სისხლის სამართლის სტატისტიკის ანალიზის მეთოდები, რომელიც მოიცავს სხვადასხვა ხანგრძლივობის პერიოდებს, როგორც საბჭოურს, ასევე ბოლო 15 წელს. რიგ შემთხვევებში ხდებოდა შეკრებილი ემპირიული მონაცემების შედარება სხვა ავტორების მიერ ლიგერაგურაში გამოქვეყნებულ მონაცემებთან. კვლევის პერიოდში, წავაწყდით ძალზედ მწირ სტატისტიკურ მასალებს სასჯელის აღსრულების სფეროში რეციდივთან მიმართებაში. მაგრამ მიუხედავად ამისა, საუბრედიანად შევისწავლეთ დანაშაულის რეციდივის ცნება მისი წარმოშობიდან დღევანდლამდე. რეციდივი, როგორც რთული სოციალური მოვლენა, აუცილებლად შესწავლილ უნდა იქნას საზოგადოების განვითარებასთან და იმ ურთიერთობებთან ერთად. რომლებმაც მოახდინეს უშუალო გეგავლენა თვით რეციდივის განვითარებაზე დამნაშავეობის ჩარჩოებში და საკანონმდებლო გაფორმებასა და თეორიულ დასაბუთებაში.

კვლევის სიახლე მდგომარეობს იმაში, რომ იგი წარმოადგენს რეციდიული დანაშაულობის კრიმინოლოგიურ თავისებურებებს, როგორც საპატიმრო მსჯავრდებულებთან, ასევე არასაპატიმრო მსჯავრდებულებთან მიმართებაში. ასეთი სპეციალური გამოკვლევები ამ დონეზე არ ჩატარებულა.

სიახლით ასევე გამოირჩევა ნაშრომის მთელი რიგი თავები და ცალკეული დებულებები:

- საკანონმდებლო ხარვეზის აღმოფხვრა სისხლის სამართლის კოდექსის მე-17 მუხლში „დანაშაულის რეციდივი“;
- დამნაშაის პიროვნების რესოციალიზაციის პერიოდის ზუსტი და ოპტიმალური ღონისძიებების დადგენა – აღსრულება დანაშაულის რეციდივის ჩამდენი პირების ადაპტაციის მიზნით;
- სოციალური გეგმის შემუშავება. კონკრეტულად მიმართული რეციდიული დამნაშავეობის თავიდან ასაცილებლად სასჯელის აღსრულების დაწესებულებაში;
- რეკომენდაცია კანონმდებლის დამოკიდებულების შეცვლაში საპატიმრო მსჯავრდებულებთან დანაშაულის რეციდივის თავიდან აცილებაში;
- რეციდივი, როგორც პროფესიონალური დამნაშავედ ჩაომყალიბების საფუძველი და ა.შ.

მოცემული კატეგორიის დამნაშავეობის თავიდან აცილების სპეციალური კრიმინოლოგიური დონე კანონმდებლის მხრიდან და შემდგომში სამართალდამცავი ორგანოებისაგან, მოითხოვს ახალი ხარისხობრივი ღონის სპეციალისტების მომზადებას პენტენციურ სფეროში. აგრეთვე, ისეთი სოციალური მექანიზმის ჩამოყალიბებას, რომელიც მეტად ეფექტური და მოქნილი იქნება რეციდივის პრობლემის დაძლევაში.

კვლევის თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა პირველყოვლისა მდგომარეობს რეციდიული დანაშაულობის წინააღმდეგ ბრძოლის მეცნიერული პრობლემების გადაწყვეტის უშალო მოწოდებაში, ასევე მათი თავიდან აცილების გამოყენებითი ასპექტების შემდგომ განვითარებაში. ავტორის მიერ წამოყენებული თითოეული დებულება უკავშირდება რეციდიული დამნაშავეო-

ბის თავიდან აცილების პრაქტიკის კითხვებს.რომელიც წარმოადგენს ქვემდებარე თემის საგანს.

ნაშრომში არსებული თეორიული დასკვნები და წინადადებები შეიძლება გამოყენებულ იქნას:

- მოცემული კატეგორიის დანაშაულთა თავიდან აცილების პრობლემის მეცნიერული კვლევის შემდგომი ჩატარების დროს;
- რეციდიული დანაშაულობების წინააღმდეგ ბრძოლის განმახორციელებელი ქვედანაყოფების და სასჯელის აღსრულების დაწესებულებათა ორგანოების პრაქტიკული საქმიანობისათვის;
- უმაღლეს სასწავლებლებში, „კრიმინოლოგიის“, „შინაგან საქმეთა ორგანოების მიერ დამნაშავეობის პროფილაქტიკის“ და „სასჯელაღსრულების სამართლის“ კურსის კითხვისას.

Актуальность темы. В науке криминология рецидивная преступность относится к числу недостаточно исследованных тем. Грузинская наука уголовного права по-новому сформулировала понятие рецидива преступлений, ставшее основанием для вынесения более строгого приговора (статья 58 Уголовного кодекса).

Как известно, термин «рецидив» - латинское слово и обозначает повтор или возобновление ранее совершенного. Результативность исследования рецидивной преступности представляет собой одну из актуальных и сложных проблем, которой заняты грузинские криминологи, криминалисты и пенитенциарии, от которых во многом зависит точное определение понятия «рецидива преступлений».

Среди постсоветских ученых не было единого мнения о сути рецидива и его признаках. Исходя из данной ситуации, многие исследователи по-разному определяли рецидив в целях своих исследований. Некоторые из них, пытаясь сформулировать понятие рецидива, подбирали самовольные различные признаки, которые, по их мнению, выражали суть и значение рецидива преступлений. Все это служило основой формулирования новых и новых понятий, что вызывало разнобой среди различных авторов и т.д.

В период реформ в Грузии среди рецидивистов выявилась определенная дифференциация. Часть рецидивистов, применяя новые экономические отношения, активно включается в экономическую преступную деятельность и большинство их деяний – латентны. В их познании углубляется деформация нравственно-правовых воззрений.

Большое значение придается полученной в результате дифференциации рецидивистов типологии. Рецидивисты принадлежат к такому криминологическому типу, который чаще

является профессионализмом. Они не только применяют, но и сами создают выгодные условия для совершения преступления. Активно преодолевают барьеры, создавая средства защиты от наказания.

О типологии рецидивиста речь шла в предшествующих главах, где четко представлена дифференциация, обусловленная определенными особенностями контингента рецидивистов.

Рецидивная преступность в высокой концентрации проявляется при негативных процессах, имеющих место в обществе.

С 90-х годов в нашей стране весьма обострилась проблема трудоустройства, в особенности для лиц, отбывших наказание. Это предопределено, прежде всего, тем, что их квалификация довольно низка. Почти не функционируют государственные промышленные предприятия, заводы, фабрики. Требовать от частных лиц их трудоустройства, по меньшей мере, наивно, практически невозможно. К тому же, как и в былые времена, нравственно деградировавшие люди вовсе не стремятся к трудовой деятельности, погружаясь в омут паразитической жизни.

Рецидивная преступность - сложное социальное явление, воздействующее на качественную и количественную степень общей преступности.

Расширение и нарастание рецидивной преступности все большее влияние оказывали на работу правоохранительных органов, их сотрудников, следователей и даже на потерпевшего, поскольку существует так называемый синдром страха. Что же касается неэффективности работы правоохранительных органов, их промахов, некомпетентности суда и малоэффективной уголовно-правовой политики вообще – все это как нельзя лучше способствовало неуклонному росту рецидивной преступности.

Рост числа осужденных и отсутствие в бюджете достаточных для них средств предопределяли нарушение требований

закона, в частности, материальное и медицинское обеспечение, необходимая изоляция в исправительном трудовом режиме, и др.

В пенитенциарную систему до недавних пор был открыт доступ алкогольным напиткам, наркотическим средствам, деньгам, всякого рода недозволенному.

Вышеизложенное, прежде всего, связано с участием работников правоохранительных органов и пенитенциарной системы в указанных деяниях. В силу известных явлений была развинчена система социального контроля и социальной помощи. Все это находит отображение на борьбе с рецидивной преступностью.

Предмет исследования. Следует отметить, сколь велико познавательное значение исследований в первую очередь для методологическо- теоретической и законотворческой деятельности. При их содействии возможно частичное решение проблем рецидива, совершенствование отдельных норм и предложение надлежащих рекомендаций соответствующим органам или ведомствам во избежание рецидива. Хотя все это в основном является предметом исследования уголовно-правовой науки, а одна из основных принципиальностей науки криминология состоит в том, что углубление знаний закономерностей рецидивной преступности возможно лишь в условиях последовательной дифференциации поисковых объектов. С учетом этих методологических требований прибегли к уголовно- правовой и статистическо-криминологической характеристике рецидива, его исторических аспектов, причинных комплексов, связи рецидивной преступности с организованной и профессиональной преступностью, социально- психологических аспектов, изучения личности рецидивиста и избежания рецидива в учреждениях исполнения наказания. Согласно материалам Грузии подобные исследования на уровне монографии ранее не проводились.

Цель исследования. Основную цель исследования составляют разработка и обоснование рекомендаций по профилактике рецидивной преступности в Грузии и некоторых других странах.

Для достижения намеченной цели стало необходимым решение комплекса взаимосвязанных задач.

Научная новизна состоит в том, что исследование представляет криминологические особенности рецидивной преступности как в отношении приговоренного к заключению под стражу, так и не приговоренных к заключению. Новизной отличается также целый ряд глав и отдельные положения работы:

- искоренение законодательного изъяна в статье 17 Уголовного кодекса «Рецидив преступления»;
- установление – исполнение оптимальных мероприятий и точного периода ресоциализации личности преступника с целью адаптации лиц, совершивших рецидив преступления;
- разработка социального плана, конкретно направленного во избежание рецидивной преступности в учреждении исполнения наказания;
- рекомендация по изменению отношения законодателя к тюремным осужденным во избежание рецидива преступления;
- рецидив – как основа формирования профессиональным преступником и т.д.;
- научный подход к изучению рецидивной преступности и формирование вытекающих из нее понятий с учетом уголовно-правовой, статистическо-криминологической и других специфик, к примеру, изучение, оценка и анализ рецидива в историческом разрезе;
- анализ в социально-психологических аспектах социальных явлений и процессов, определяющих деяния рецидивной преступности в Грузии;
- изучение личностных качеств контингента преступников

(как мужчин, так и женщин);

- анализ механизма и системы по борьбе с рецидивом в Грузии и разработка конкретных рекомендаций в целях его избежания;
- объект исследования представляет та совокупность общественных отношений, сложившихся в Грузии, которая заранее определяет характер и динамику процесса рецидивной преступности.

Эмпирическая база данных. Опирались на метод исторического исследования познания происхождения рецидива и развитие его научного понятия, как в науке, так и в законодательстве, а также на философские и социологические теории, способные объяснить обще специфические закономерности становления человеком.

Заключения исследования базируются на трудах ученых юристов, социологов, психологов, посвященных рецидивной преступности, её причинам и иным поведениям, отклоненным от норм права, осужденным рецидивистам, путям и средствам избежания рецидива.

Объективность и достоверность результатов любого исследования могут быть гарантированы лишь тогда, когда они ссылаются на точно установленные факты, поэтому в целях получения данных применялись методы логического, сопоставительно-правового, статистического анализа, проводилось также конкретное социологическое исследование с использованием методов анкетирования, интервьюирования, анализа экспертных оценок и документов.

Базу исследования составляют методы анализа статистики уголовного права, охватывающие периоды различной продолжительности, как советский, так и последних 15 лет.

Практическое значение.

Наличествующие в теме теоретические заключения и предложения могут быть применены

- при проведении в дальнейшем научных исследований проблемы избежания преступлений данной категории;
- в практической деятельности органов учреждений исполнения наказания и подразделений, осуществляющих борьбу против рецидивной преступности;
- в вузах при ведении курса «Криминология», «Профилактика преступности органами внутренних дел» и «Исполнительное право».

თავი 1. რეციდიული დანაშაულობის სწავა და მისი ზოგადი სოციალურ-სამართლებრივი დახასიათება

1.1. რეციდივის ცნება, მისი სისხლის-სამართლებრივი და სტატისტიკურ-კრიმინოლოგიური დახასიათება

სიტყვა “რეციდივი”, აღნიშნავს რომელიმე პოვნენის განმეორებას. სისხლის სამართალში ის ჩამოყალიბებულია როგორც დანაშაულის სიმრავლე, არაერთგზის დანაშაულთან და დანაშაულთან ერთობლიობასთან ერთად. რაც შეეხება კრიმინოლოგიას, ის რეციდივს განიხილავს როგორც დანაშაულობის ერთ-ერთ სახეს. მასზე მრავალი თეორიული კონცეფციაა შექმნილი. განსაკუთრებით კი “რეციდივსა” და “განმეორების” ცნების განსხვავების ირგვლივ. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-17 მუხლი (დანაშაულის რეციდივი) მიუთითებს აგრეთვე სამიშ რეციდივზე: ა) წინად განზრახი დანაშაულისათვის არანაკლებ ორჯერ თავისუფლების აღკვეთილ მსჯავრდებულზე, რომელმაც ჩაიღინა ისეთი განზრახი დანაშაული, რომლისთვისაც მას უსჯიან თავისუფლების აღკვეთას; ბ) წინად განზრახი მძიმე დანაშაულისათვის თავისუფლება აღკვეთილ მსჯავრდებულზე, რომელმაც ჩაიღინა განზრახი მძიმე დანაშაული. აღნიშნულ მუხალში განსაკუთრებით სამიშ რეციდივად ითვლება როდესაც: ა) წინად განზრახი ნაკლებად მძიმე ან განზრახი მძიმე დანაშაულისათვის სამჯერ ან მეტჯერ თავისუფლების აღკვეთით მსჯავრდებულმა ჩაიღინა ისეთი განზრახი დანაშაული, რომლისთვისაც მას უსჯიან თავისუფლების აღკვეთას; ბ) წინად განზრახი მძიმე დანაშაულისათვის არანაკლებ ორჯერ მსჯავრდებულმა ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისათვის მსჯავრდებულმა ჩაიღინა განზრახი მძიმე დანაშაული; გ) წინად განზრახი მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე. როცა დანაშაულის ჩამდენი პირი მეორეჯერ არის გასამართლებული რაიმე დანაშაულისათვის. აგრეთვე ფაქტიურ რეციდივზე, როდაესაც პირმა ჩაიღინა მეორე დანაშაული და პირველისათვის ნასამართლები არ იყო. და ბოლოს ისეთ რეციდივზე,

რომელიც ეხება თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში პირის გაიმეორებით მოხვედრას.

უნდა აღინიშნოს, რომ მაგალითად აშშ, საფრანგეთის, ესპანეთის კანონმდებლობაში არაფერია ნათქვამი რეციდივის განმარტების შესახებ. თუმცა, აღნიშნულ პრობლემას კარგად იცნობს პოსტსაბჭოური ქვეყნების სისხლის სამართალი, რადგანაც საბჭოთა კავშირის სისხლის სამართლის კოდექსი, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდა რეციდივიზმის ცნებას და დიდ ყურადღებას უთმობდა დამნაშავე რეციდივისტებს. საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით განასხვავებდნენ რეციდივის შემდეგ სახეებს: საერთო რეციდივი, სპეციალური რეციდივი და განსაკუთრებით საშიში რეციდივი.

საერთო რეციდივი ნიშნავდა ნასამართლევი პირის მიერ ასახლი დანაშაულის ჩადენას.¹ სპეციალური რეციდივი საერთო რეციდივის ნაირსახეობა იყო და გულისხმობდა ნასამართლევი პირის მიერ ასახლი ერთგვაროვანი დანაშაულის ჩადენას. სპეციალური რეციდივი ზოგჯერ უშუალოდ იყო გათვალისწინებული სისხლის სამართლის კოდექსის განსაკუთრებულ ნაწილში.

რეციდივის ყველაზე საშიშ ფორმას განსაკუთრებით საშიში რეციდივი წარმოადგენდა. ის გულისხმობდა ორჯერ ან მეტჯერ მსჯავრდებას, კანონით მითითებულ მძიმე დანაშაულთა ჩადენისათვის. ამ დანაშაულთა დიდი საზოგადოებრივი საშიშროება უაღრესად მნიშვნელოვან საზოგადოებრივ სიკეთეთა (სიცოცხლის, ჯანმრთელობის, საკუთრების და სხვა) აშკარად აბუჩად აგდება, მსჯავრდებულის ცინიკური დამოკიდებულება საზოგადოების მეცადინეობსადმი, გამოასწოროს და აღზარდოს იგი ადასტურებს მის წრეგადასულ ეგოიზმს და მნეობრივ დეგრადაციას. ამის გამო ქმნის საფუძველს მკაცრი სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისათვის.²

მსჯავრდებულის ცნობას განსაკუთრებით საშიშ რეციდივის-

¹ А. И. Долгова. Криминология. – М., 1999г

² საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის კომენტარები. თბილისი 1976 წ. მუხლი 44 გვ. 256-257

გად მეტად მძიმე სამართლებრივი შედეგები მოჰყვებოდა ხოლმე. მაგალითად, შეიძლება დანიშნოდა თავისუფლების აღკვეთა 15 წლამდე. მამაკაცებს ათავსებდნენ განსაკუთრებული რეჟიმის შრომა-გასწორების კოლონიაში. ხოლო ქალებს, მკაცრი რეჟიმის კოლონიაში. მათ შეიძლება დანიშნოდათ აგრეთვე სასჯელის მოხდა საპყრობილეში მთლიანი ან ნაწილობრივი ვადით.

საბჭოთა სისხლის სამართალი მიიჩნევდა, რომ საჭირო იყო რეციდივისგის სრული იმოღაცია სხვა პაგიმრებისაგან, ხოლო იმ განსაკუთრებით საშიშ რეციდივისგებს, რომლებიც გეროროით აშინებდნენ თავისუფლების აღკვეთის ადგილას გამოსწორების გზაზე დამდგარ პაგიმარს ან აწყობდნენ თავდასხმას აღმინის-გრაყიაზე, ქმნიდნენ დანაშაულებრივ დაჯგუფებებს და აქტიურად მონაწილეობდნენ მასში, შეიძლება დანიშნოდათ სიკვდილით დასჯა.¹

რეციდივისგებს სასჯელის მოხდის შემდეგ, ენიშნებოდათ მკაცრი აღმინისგრაყიული ზედამხედველობა.

მეტად საინტერესოა დღევანდელი უზბეკეთის სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება განგრძობადი და დენადი დანაშაულის შესახებ. ბელორუსიის რესპუბლიკის სისხლის სამართლის კოდექსი იცნობს დანაშაულთა ერთობლიობას. კარგადაა განმარტებული რეციდივის შესახებ რუსეთის სისხლის სამართლის კოდექსშიც.²

ყოველივე ზემოთ აღნიშნული, საშუალებას გვაძლევს ისინი წარმატებით იქნან გამოყენებული ქართულ კანონმდებლობაშიც.

რეციდიული დანაშაულობისათვის დამახასიათებელია შემდეგი ოთხი ნიშანი:

რეციდივი შეიძლება წარმოშვას მხოლოდ განზრახ დანაშაულობებმა.

შედგება ერთი და იმავე პირის მიერ ჩადენილი არანაკლებ ორი დანაშაულისაგან.

აუცილებელია ნასამართლობა წინად ჩადენილი დანაშაული-

¹ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი მუხლი 78

² Уголовный кодекс российской федерации. Статья 18.

სათვის.

მხედველობაში მიიღება მხოლოდ ისეთი ნასამართლობა, რის მედიც პირმა ჩაიდინი სრულწლოვანობის პერიოდში.¹

რეციდივის სირთულე მდგომარეობს მის მრავალჯერადობაში. სისხლის სამართლიდან კრიმინოლოგიაში ყველაზე ხშირად გამოიყენება ტერმინოლოგია “საშიშ და განსაკუთრებით საშიშ რეციდივზე”. მაგრამ კრიმინოლოგიურად განსაკუთრებით საშიშში რეციდივი უახლოვდება პროფესიონალიზმს და როგორც წესი ეკერის მას.

კრიმინოლოგიურ სახელმძღვანელოებსა და განმარტებებში აღნიშნულია, რომ რეციდიული დანაშაულობა ხასიათდება როგორც ხარისხოვან, აგრეთვე რაოდენობრივი შეფარდებით, რომელიც განსაზღვრულია მუდმივობით (ურყევობით).² შეეჩერდეთ ამ მონაცემებზე:

რეციდიული დანაშაულობის დინამიკა დამოკიდებულია: ყველაზე უფრო სოციალურ სფეროში ცვლილებებზე; შემდეგ მასზე გაელენას ახდენს ცვლილებები კანონმდებლობაში; მჭიდრო კავშირშია პირველად დანაშაულთან, ე. ი. პირველადის ზრდასთან ერთად პროპორციულად იზრდება რეციდიულიც;

სტრუქტურის მიხედვით რეციდიულ დანაშაულობაში, მეორეჯერ ჩადენილი დანაშაულის წილი შეადგენს 2/3-ს, ხოლო მრავალჯერადი დანაშაულის – 1/3-ს, ხოლო იმ პირთა შორის, რომლებიც სასჯელს იხდიდნენ თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში, მრავალჯერადი რეციდივის წილი შეადგენს ყველა ჩადენილი რეციდიული დანაშაულის ნახევარს. მრავალჯერადი რეციდივის სტრუქტურა არაერთგვაროვანია. რეციდივისგების დანაშაულებრივი მოქმედების სფერო ისაზღვრება დანაშაულობის შემადგენლობის 90%-ით. ყველაზე უფრო კი ისეთი დანაშაულობების ჩადენის დროს, რომლებიც გათვალისწინებულია სისხლის სამართლის

¹ Преступность: стратегия борьбы// Сборник научных трудов. Под ред. А.Н.Долговой. М., 1997.

² Криминология. Учебник под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова. – М.: Юристъ, 1999г

თლის კოდექსის 177-ე, 178-ე, 179-ე მუხლებში (შესაბამისად ქურდობა, ძარცვა, ყაჩაღობა).

მეცნიერები აღნიშნავენ, რომ ნასამართლობის რაოდენობის ზრდასთან ერთად, თანდათანობით იზრდება ასალი დანაშაულის რეციდივის ღონე. მაგალითად, ხუთჯერ ნასამართლები რეციდივისგები ახალ დანაშაულს ჩადიან 1,5 უფრო ხშირად, ვიდრე რეციდივისგები რომლებიც დანაშაულს ჩადიან მეორეჯერ.¹

რეციდივის შემდეგ თავისებურებად შეიძლება დავასახელოთ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმის ზრდა, პირველთან შედარებით. მაგრამ, ნასამართლობის რაოდენობის ზრდასთან ერთად, განსაკუთრებით ასაკობრივი ბარიერის დადგომისას (40 წელი) მიდის უკუქცევითი პროცესი. უფრო ხშირად, ეს დამახასიათებელია იმ პირებისათვის, რომლებიც დანაშაულს ჩადიან ძალადობით. ანგარებით დანაშაულის ჩამდენები (თაღლითები, ყაჩაღები და მძარცველები) თავისი შემადგენლობით რეციდივისგების რიცხვში, უფრო სტაბილურები არიან.²

სპეციალური რეციდივის ღონე შეადგენს 45-50%.³ დანაშაულის ცალკეული სახეობები (მაგალითად, ჯიბის ქურდობა) გამოაშკარავენ სპეციალური რეციდივის უფრო მაღალ ღონეს.

რეციდივის ღონე დამოკიდებულია, თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში მოხდილი სასჯელის ვადის ხანგრძლივობაზე. ყველაზე მაღალია იმ პირთა შორის, რომელთა მიერ მოხდილი სასჯელის საშუალო ვადა შეადგენს 3-დან 10 წელს. ისინი, რომლებიც იხდიან სასჯელს ერთ წლამდე და ათ წელზე ბევრთ, შედარებით ნაკლებად აქვთ მიდრეკილება რეციდივისაკენ.⁴

შემდეგი თავისებურება მდგომარეობს რეციდიულ და ჯგუფურ დანაშაულთა შორის შეფარდებაში. მათი წილი უფრო დაბალია სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში, ვიდრე პირველად ჩადენილი ჯგუფური დანაშაულობების. მაგრამ ეს თავისე-

¹ Коротких Н. Н. "Рецидив как вид множественности преступлений"

² криминология, под. ред. Буклакова В. И. Вандышева В. В. 2005 г

³ E-mail: postmaster.kuszn.mtcnet.ru

⁴ криминология, под ред. Ворчука Т. В. 2002 г.

ბურება არაა დამახასიათებელი ყოველთვის და ყველა შემთხვევაში. ეს თავისებურება განსაკუთრებით არ ახასიათებთ დაბალ-ასაკის რეციდივისგების ჯგუფს (25 წლამდე), აგრეთვე მათ ვისაც ხასიათდება ძალადობრივი და ანგარებითი დანაშაულებრივი მოქმედებებით.¹

რეციდივს ახასიათებს აგრეთვე ინტენსივობა. დიდი რაოდენობა რეციდივისგებისა დანაშაულს ჩადიან გათავისუფლებიდან ერთი წლის განმავლობაში. რეციდიული დანაშაულობის საერთო რიცხვიდან, პირველ 3 წელზე მოდის 60%, 5 წელზე – 15%, 10 წელზე – 90%, რომელიც ჩადენილია თავისუფლების აღკვეთის ადგილებიდან განთავისუფლებული პირების მიერ.²

რეციდივის ყველაზე დიდი ინტენსივობა უკავშირდება ისეთ დანაშაულობებს, როგორიცაა ქურდობა, ძარცვა, ყაჩაღობა და ხულიგნობა. ყურადღებას იქცევს რეციდივის მაღალი ინტენსივობა მრავალჯერად ნასამართლე პირებში და აგრეთვე ახალგაზრდა ასაკის დამნაშავეებში.³

რეციდივიზმის მნიშვნელოვან ნიშან-თვისებას წარმოადგენს პირის ნასამართლობა, როგორც სისხლის სამართლებრივი და სოციალური ღონისძიებების განსაკუთრებული შედეგი.

1.2. რეციდივი და მისი ისტორიული ასპექტები

მრავალჯერადი დანაშაულობის ფენომენის წარმოშობისა და ევოლუციის შესწავლას, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება კრიმინოლოგიაში. თუ გადავხედავთ სხვადასხვა ქვეყნის სამართლებრივ ძეგლებს, აღმოვაჩენთ, რომ რეციდიულ დანაშაულობას ჯერ კიდევ ადრე იცნობდნენ. მაგალითად, გავეცნობით რა ქართული სამართლის ისტორიას ვნახავთ, რომ როგორც საეკლესიო ასევე საერო სამართალშიც მეორეჯერ ჩადენილი დანა-

¹ Криминология. Учебное пособие под ред. С.Е. Вицина и В.А. Уткина. – М., 1999

² Криминология. под ред. Яркова В.В. М. 2004

³ Лунесов В.В. Мотивация преступного поведения. М., 1991

შაული (გარდამავლობითი მოქმედება) უფრო მძიმე დანაშაულს წარმოადგენდა. გიორგი მთაწმინდელის გადმოცემით ათონის ქართველთა მონასტრის მონაცემებით მიღებული წესის თანახმად ეკლესიიდან გასული ბერი საჩქაროდ ისევ უკან უნდა დაბრუნებულიყო. თუ ბერი ლაიკეიანებად მაშინ დაძვებდა პირველად “აბრალის და დაუმოწმის, ვათარმედ ამას ნულარა იქმ-ო”, ხოლო თუ მეორეჯერაც ასე მოიქცეოდა “უკეთუ კულა ქმნის საგრაპე-ზოსა არა შეუშვას, არამედ ხბელისა პურისა ჭამაი განუწესის მას ღლესა, ანუ ასი მუხლი მოადრეკინის”-ო.¹

გემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, პირველი დანაშაულისათვის სასჯელად სიციყიერი შენიშვნა ყოფილა დაწესებული, ხოლო მეორეჯერ ჩადენილი დანაშაულისათვის უსაჭმელობა ან ასი მუხლმოყრა.

ვაჰანის მონასტრის წესდება და განაწესი არჩეულა პირველად და განმეორებით ჩადენილ დანაშაულს, ხოლო ამ უკანასკნელისათვის სასჯელსაც შედარებით მკაცრს ნიშნავდა. მაგალითად, მასში გადმოცემულია, რომ თუ მონასტრის წინამძღოლი დეკანოზი ან იკონომისი თავიანთ თანამდებობისათვის შეუფერებელ საქციელს ჩაიდენდა “მეის შეიცადნენ პატივისაგან თვისა და უკეთუ შემდგომ ამისსა ეგვეითარადე იქცეოდნენ განისადნენ მონასტრისაყ”. მაშასადამე პირველი დანაშაულისათვის სასჯელად თუ თანამდებობიდან გადაყენება იყო დაწესებული, მეორეჯერ ჩადენილი დანაშაულისათვის მონასტრიდან გაძევება.

იგივე სასიათისაა საერო კანონმდებლობის სისხლის სამართლის ძეგლებიც. დავით IV აღმაშენებლის (1089–1125წწ) ისტორიკოსი გადმოგვცემს: ლიპარიგ ამირა, რომ დავით აღმაშენებლის წინააღმდეგ პირველად ორგულობა დაიწყო, მეფემ “ამისთვისცა პყრობილ-ყო იგი დროსა რაოდენსაჲ, რომელი კმა იყო განსასწავლებლად გონიერისა ვისამე. და შემდეგ გამოუშვა როცა გამოირკვა, რომ ამირა თავისას არ იშლიდა. კუალად შეიპყრა ორ წელ პყრობილ-ყო და საბერძნეთს გაგზავნა”.²

¹ გ. მთაწმინდელი. ათონის ივერის მონასტრის 1074 წლის ხელნაწერი

² “გზორება მეფედ მეფისა დავითისი” გვ. 288-289

ისტორიკოსს განმეორებით ჩადენილი დანაშაულისათვის სასჯელის სიმკაცრის მიზეზიც კი აქვს განმარტებული.

“იხილამ მეფემან დაეით, რამეთუ კუდი ძაღლისა არა განეყმართების, არცა კირჩხიბი მართლად ვალსო”.

მამასადამე, განმეორებით დანაშაულის ჩადენა ძველ ქართულ სამართალში ბოროტი მიდრეკილებისა და გამოუსწორებლობის გამომელაყნებლად ითვლებოდა. ვაჰანის მონასტრის განაწესის მიხედვით ასეთ პირებს “ჰაეჩვეულნი” ეწოდებოდათ. არსებობდა აგრეთვე მეორე სახელიც “განუკურნებლად დადგრომილნი”.¹

თუ დამნაშავე გამოსწორდებოდა მაშინ მას საზოგადოებაში ძველი ადგილის დაბრუნებაში უწყობდნენ ხელს. ხოლო “უკურნებლად დადგრომილთა მოიკუეთდეს და გარე განსთხევდეს”.²

იმდროინდელ ქართულ სამართალში ერთმეანეთისაგან განარჩევდნენ “მიღვენებულებს” – (დანაშაულისადმი მიდრეკილებს) და “მოსმურობათა მიღვენებულებს” – (ლოთობის მიმდევარი).

“წარმღევად” – იწოდებოდა პირი, რომელიც არ ინანიებდა საკუთარ ცოდვებს და კელავ ჩადიოდა.

“მეძავი არა მას ეწოდების, რომელ ერთგმის და უმეტესსა შეემთხვიოს ანუ იძულებით წაეკიდოს, რომელი განზრახვით და წარმდებობით იყოს მოქმედი ცოდვისა”.³

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულის გათვალისწინებით ცხადია, რომ აქ რეციდივზე, რეციდივისტებზე და გამოუსწორებლებზეა საუბარი.

აღსანიშნავია, რომ დანაშაულობის აღნიშნულ სახეს ცნობდა სლავური სამართალიც და მას “от инъаза” შეესაბამება. რუსული სამართლის წყაროების გაცნობით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ პირველი რუსული სამართლებრივი ძეგლი სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის შესახებ მოცემულია დვინისა და ფსკოვის სა-

¹ ვაჰანის მონასტრის განაწესი გვ. 37-38

² ვაჰანის მონასტრის განაწესი გვ. 38

³ “კანონი შვედებულთანი”

სამართლო სიგელებში. ასეთ ნორმებს შეიცავდა სასამართლო კრებული 1495–1550 წლებში. ასევე 1649 წლის საეკლესიო დებულება. აღნიშნული დოკუმენტების განხილვისას ჩანს, რომ მრავალჯერადი დანაშაულობის პრობლემის შუასაუკუნოვანი დოქტრინა განიხილავდა აღნიშნული პრობლემის კაზუსტიკურ მხარეებს.

რიგი საზღვარგარეთის სახელმწიფოების სისხლის სამართლის კოდექსებში (“კაროლინა” 1532–1810 წ. საფრანგეთის სისხლის სამართლის კოდექსი, 1838 წ. ვირგემბერგის საპერცოგოს სისხლის სამართლის დებულება, 1840 წ. პანოვერის სამეფოს სისხლის სამართლის დებულება და სხვა). რეციდივი განიხილება თითქმის იმავე რაკურსში, მაგრამ თანამედროვე კანონმდებლობისაგან განსხვავებით რეციდივში იგულისხმება მხოლოდ დანაშაულობების მრავალჯერადი განმეორება (სამჯერ და მეტი).

უფრო მოგვიანებით, 1845–1903 წლის სისხლის სამართლებრივი წესდებები ამახვილებენ ყურადღებას განმეორებით ჩადენილი დანაშაულისათვის, სასჯელის გაცილებით მკაცრი ზომების გამოყენებაზე. აქ გვხვდება შემდეგი ფორმულირებანი “по привычке к преступной деятельности”, “вследствие обращения такой деятельности в промысел”.

განმეორებით ჩადენილი დანაშაულობის უფრო საშიშ ფორმად გამოიყოფა რეციდივი “учинивший преступное деяние после провозглашения” ან “во время отбывания наказания”.

აღნიშნული დოქტრინის შესახებ, ცნობებს გვაწვდის საბჭოთა პერიოდის სისხლის სამართლის კანონებიც. 1917 წლის შემდეგ იყო მცდელობები გამოეცვალათ გერმანი “რეციდივი” – “საზოგადოებრივად საშიშ პირად” ცნობით, რაც განიმარტებოდა ახალი სახელმწიფო სისხლის სამართლის და მეცნიერ-განმანათლებლების ნაშრომების კლასიკური სკოლის კონსეპტუალურ საწყისებზე უარის თქმით, მათი შეცვლით დიალექტიკური მაგერიალიზმით და სისხლის სამართლის სოციოლოგიური სკოლის ფუძემდებელი იდეებით. მაგრამ ი. ბ. სტალინის სიკვდილის შემდეგ კანონმდებლობა კვლავ უბრუნდება “რეციდივს” და “რეციდივისტის” ცნებას.

1922, 1926, 1960 წლების სისხლის სამართლის კოდექსის ესა თუ ის ვარიაციები შეიცავენ მრავალჯერადი დანაშაულობის სხვადასხვა სახეს, თუმცა ცალკე თავში არაფერი იყო ნათქვამი.

რეციდივიზმი, როგორც დამოუკიდებელი სისხლის სამართლებრივი ინსტიტუტი შემოთავაზებული იქნა 60-ანი წლების ბოლოს და 70-ანი წლების დასაწყისში. განსაკუთრებით აღსანიშნავია რ.რ. გალიაკბაროვის, მ.ა. ეფრემოვის, ე.ა. ფლოროვის, პ.ს. დაგელის, ვ.ა. მალკოვის, ა.ი. იაკოვლევის, ი.ა. კრასიკოვის და სხათა გამოკვლევები და შრომები აღნიშნული პრობლემის შესახებ.

2.1. რეციდიული დანაშაულობის კავშირი ორგანიზებულ და პროფესიონალურ დანაშაულობასთან

რეციდივიზმის დამახასიათებელ ასპექტებს კრიმინოლოგის გარდა შეისწავლის ისეთი იურიდიული მეცნიერებები, როგორიცაა სისხლის სამართალი, სისხლის საპროცესო სამართალი, პენიტენციური სამართალი, და ა.შ. ასეთე მეცნიერებები, რომლებსაც გააჩნიათ წარმოშობის ორგვარი საფუძველი და ბუნება: იურიდიული ფსიქოლოგია, პენიტენციური ფსიქოლოგია, სასამართლო სტატისტიკა და სხვა.

როგორც ცნობილია, რეციდიული დანაშაულობის ერთ-ერთ სახეს წარმოადგენს სპეციალური რეციდივი, ხოლო პროფესიონალური დანაშაული გამომდინარეობს სპეციალური რეციდივისაგან. ე.ი. ერთგვარი დანაშაულის მრავალჯერ გამეორებისაგან და უფრო მუსტად რომ ვთქვათ ერთი შექადგენლობის დანაშაულის მრავალჯერ ჩადენა (მხოლოდ ბინის ქურდობა და მხოლოდ ავტოგრანსპორტის მოპარვა და ა.შ.), მაშინ ყველაფერი გემოთნათქვამი რეციდივიზმის პიროვნების შესახებ შეიძლება მივაკუთვნოთ პროფესიონალური დანაშაულის პიროვნებასაც, მაგრამ ზოგიერთი დამატებით. პროფესიონალური დანაშაულის ძირითადი განმასხვავებელი თვისება არის ყველაზე ხშირად აუცილებელი, დანაშაულებით გრადიციების და ჩვეულებების ეარგონის ცოდნა და დაცვა, რომელსაც ის იძენს კრიმინალური პროფესიის შესწავლის პროცესში და შემდგომი მოღვაწეობიდან. პროფესიონალი დანაშაულები წარმოადგენენ ყველაზე აქტიურ, საშიშს, გაბოროტებულ დანაშაულებით ჯგუფს. მათთვის დამახასიათებელია მაღალი კრიმინალური აქტივობა და ყველაზე უფრო სტაბილური (თანმიმდევრული) ქცევა.

დუმისის საკმაოდ ხანგრძლივი პერიოდის შემდეგ (40-იანი წლებიდან) კრიმინოლოგებმა პირველად შესძლეს ღიად განეცხადებინათ ქვეყანაში „პროფესიონალური“ დანაშაულობის არსე-

ბოზის შესახებ (იგივე შეიძლება ითქვას ორგანიზებული დანაშაულობის შესახებაც). ყველასათვის ცნობილია ხმაურიანი პუბლიკაციები ჟურნალებში „Родина“, „Огонек“ და წიგნი „империя страха“, მათზე რეაქცია, როგორც საქციალისგებს შორის, ასევე ჩვეულებრივ მოქალაქეებს შორის არაერთგვაროვანია. კრიმინოლოგიის სახელმძღვანელოებში „პროფესიონალური“ დანაშაულობის კრიმინოლოგიური დახასიათება, როგორც ერთ-ერთი თემა, გამოჩნდა მხოლოდ 1994 წელს, ხოლო 1995 წელს გამოცემულ სახელმძღვანელოში იგი მოცემულია როგორც „პროფესიონალური დამნაშავეობა და მისი თავიდან აცილება“²¹ არასწორი იქნებოდა იმის მტკიცება, რომ 1994 წლამდე „პროფესიონალური“ დანაშაულობის შესწავლა არ ხდებოდა, იგი მოიხსენიებოდა, როგორც გადმონაშთი ან რეციდიული დანაშაულობის ნაწილი. რა თქმა უნდა მისი არსებობის შესახებ არ საუბრობდნენ ხმამაღლა, მაგრამ ყველამ იცოდა და იცის, რომ სამოგადოებრივ გრან-სპორტში ასევე საფულე კარგად უნდა შეინახო.

ასე, რომ წიგნებიდან, მხატვრული ფიქმებიდან, კრიმინოლოგიის ისტორიიდან, ცნობილია, რომ ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის ბოლოს პარიზის საიდუმლო პოლიცია გამოყოფდა პროფესიონალ დამნაშავეებს (პირებს, რომლებიც სისტემატურად ჩადიან ქურდობას, თაღლითობასა და სხვა დანაშაულებას საკუთრების წინააღმდეგ, რომლებიც ამავე დროს აღწევენ გარკვეულ ოსტატობას). პროფესიონალური დამნაშავეის გიპი გამოყოფილი იყო სამართალდამრღვევთა კლასიფიკაციაში კრიმინალისგთა საერთაშორისო კავშირის გეიდელბერგის ყრილობაზე 1897 წელს. რუსეთში, რიგი სამართალდამცავებისა, მათ შორის ს. პომნიში და ი. ფონინევი გამოდიოდნენ გერმინის „პროფესიონალური“-ს გამოყენების წინააღმდეგ და თვლიდნენ რეციდიულად. მათ კიდევ ეძახდნენ „ქრონიკულებს, გამოუსწორებლებს“ და ა.შ.

დანაშაულობის ამ სახეობის ისტორიიდან, რევოლუციამდელ რუსეთში მეცნიერები აღნიშნავდნენ:

1. „პროფესიონალური“ დანაშაულობის ცნება არ იყო, მაგრამ მას მიაკუთვნებდნენ პირებს, რომლებიც ჩადიოდნენ ქონე-

რივი დანაშაულების ცალკეულ სახეებს;

2. მასთან ბრძოლა წარმოებდა სხვადასხვა მეთოდებით (და-
დალევით დაწესებული და გამოიყენებლების სპეციალური ჯგუ-
ფების შექმნით დაშთავრებული);
- გამოკვლევები მოწმობენ, რომ პროფესიონალ დამნაშავეთა
რიცხვი სამართალდამრღვევთა ძირითად მასასთან შედარე-
ბით მცირეა.

სხვადასხვა სახის კრიმინალური სპეციალიზაციის არსებობა
(მათი ოდენობა მხოლოდ „ქურდულ“ სამყაროში მითითებულია
დამლაშდე 25. მათ შორის „громаилы“ (მძარცველები),
„Медвежатники“ (სეიფების გამგეხი), „формазонщики“ (თაღლი-
თები), „домушник“¹ (ბინების გამქურდავი), „марвихер“ (მაღალი
კვალიფიკაციის ჯიბის ქურდი) და სხვა).

ქვეყანაში მომხდარი პოლიტიკური და სოციალური ცვლილე-
ბების შედეგად და ამავე დროს გექნიკის განვითარებასთან და-
კავშირებით დანაშაულებრივ „პროფესიათა“ წრე მნიშვნელოვ-
ნად გაფართოვდა.² სპეციფიკური სახეობის პროფესიონალურ და-
ნაშაულებრივ საქმიანობას შეიძლება მივაკუთვნოთ მხოლოდ
ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკებისათვის დამახასიათებელი კრი-
მინალური სამყარო, „არაფორმალური დაჯგუფება“ – „კანონიე-
რი ქურდები“.³

ცხრილში მოვიყვანოთ იმ ნიშნების შედარება, რომელიც ახა-
სიათებს ცნებას „პროფესია“ (ზოგადად) და კრიმინალურ პროფე-
სიას (კერძოდ).

¹ Кузнецов В.И. Личность квартирного вора. М. 1984г

² Гуров А.И. Профессиональная преступность. М., 1990г

³ Гончарова М.В. Проблема личности вора в науке. М. 2000г

პროფესიის ნიშნები	კრიმინალური პროფესიის ნიშნები
1	2
შრომითი საქმიანობის სახეობა	დანაშაულებრივი საქმიანობის მდგრადი სა- ხეობა (სპეციალიზაცია). მისი მაჩვენებელი არის სპეციალური რეციდივი, მაგრამ არაყოველთეის, სისხლისსამართლებრივი აზრით, ასე მაგალითად „სტაჟიანი“ თაღლითები ან ჯიბის ქურდები, რომ- ლებიც სისტემატურად იღენდნენ დანაშაულებს ხე- ლობის სახით, იყო ლაგენგური. შემდეგ მაჩვენებელს წარმოადგენს მრავლო- ბითობა. აქ მხედველობაშია ერთგეაროვან დანა- შაულთა განმეორებითობა (და არა იდეალური ერთობა), რომლებიც ჩაიღინება ხანგრძლივი დროის განმავლობაში. მას სხვანაირად, „კრიმი- ნალური სტაჟი“ ჰქვია. პროფესიონალური დამნაშავეები შეიძლება უმუშევრები იყვნენ: თელიდნენ სამუშაოს გარ- თობად, როგორც „პობი“, ან კიდე შეიძლება ირიცხებოდნენ რაიმე სამსახურში, მაგრამ არ მუ- შაობდნენ; ან თავიანთი სამსახური გამოიყენონ დანაშაულებრივი საქმიანობის პირობად.
გარკვეული მომზადება	გარკვეული ცოდნა და ჩვევები (კვალიფიკ- ცია). ყოველი პროფესიონალი დამნაშავე არჩეუ- ლი დანაშაულის სახეობიდან გამომდინარე ცოდ- ნის დონისა და ხარისხის, მომზადების, ფიზიკური შესაძლებლობების გათვალისწინებით, თავის- თვის განსაზღვრავს უფრო ვიწრო სპეციალიზაცი- ას, ანუ კვალიფიკაციას (ავტომატიზმამდე დამუშა- ვებული პრაქტიკული ჩვევების გამოყენება, სპე- ციალური სიგყვების ცოდნა, სხვადასხვა სახის სპეციალური ხერხების ცოდნა და სხვა). ისევე, როგორც ნებისმიერ საქმიანობაში. ასევე დანაშა-

ულებრივ საქმიანობაში შეიმჩნევა შრომის პროფესიონალური განაწილება (სპეციალიზაცია). მომზადება ემყარება კრიმინალურ გამოცდილებას და იხვეწება ცდებისა და შეცდომების მეთოდით.

სპეციალისტები გამოყოფენ შემდეგ ძირითად დანაშაულებრივ კვალიფიკაციებს: ჯიბის, ბინის, მაღაზიის, გრანსპორტის ქურდებს, მანქანებისა და ანტიკვარიატის გამგაცეבלებს (თითოეული მათგანი შეიცავს ათობით „სპეციალიზაციას“). მაგალითად ჯიბის ქურდები იყოფიან სხვადასხვა ადგილას „მომუშავეებად“ (მიწისზედა გრანსპორტი, მეტრო, ბაზრობები და სხვა). არსებობენ აგრეთვე დამხმარე, უფრო ვიწრო კვალიფიკაციები („карманщик“), ნაქურდალის მიმღები („пропились“), მსხვერპლის გამრთობი ქურდი; ჯიბის ქურდები ყოველთვის გამოირჩეოდნენ მაღალი პროფესიონალიზმით, აქედან გამომდინარე ამ სახის დანაშაულთა გახსნადობა ძალიან მაღალია 0%-დან 3%-მდე.

დიდ წარმატებას მიაღწიეს ე.წ. „домушник“-ებმა, ანუ ბინის ქურდებმა.

„თაღლითებს“ შორის ცნობილია დაახლოებით 40 კატეგორიის „სპეციალისტები“, რომელთა შორის ყველაზე მეტად გავრცელება ჰპოვეს „шулера“, „напереточники“ და „кукольщик“-ებმა.

ერთ-ერთ სახელმძღვანელოში, ანგარებით-ძალადობრივი დანაშაულებიდან გამოყოფილ იქნა გამომძაღველთა ჯგუფი (рекстир), როგორც მაღალი პროფესიონალიზმის მქონე ჯგუფი. თავს ნებას მივცემთ და არ დავეთანხმებით ამ მოსაზრებას, ვინაიდან რეკეტი – კრიმინალური სპეცია-

	ლობს უდაბლეს დონეს წარმოადგენს, სადაც მოქმედებენ მხოლოდ ჯგუფურად და ადგილი არა აქვს ინდივიდუალურ ხელოვნებას, მედგრად და ვაქკატურად გადაიგანოს ტკივილები. დამნაშავეთა სამყაროს „პროფესიონალიზმს“ ემიზლებათ რეკეტი და რეკეტიორებიც. ეკონომიკური დანაშაულების ჩაღენა ხდება უკვე დადგენილი 200 ხერხის მეშვეობით, რომელთაგან თითოეული საჭიროებს სპეციალურ ცოდნასა და ჩვევებს. კრიმინალური მომსახურეობის წრე იზრდება ამ დარგში სპეციალობების გაფართოების ხარჯზე. დამკვიდრდა დაქირაებულ მეკლელთა ინსტიტუტი – ქილერები, რომელთა აშორის არიან როგორც კაცები, ასევე ქალებიც. დღეს უკვე სრული პასუხისმგებლობით შეიძლება ამ სიაში შეგანილ იქნეს „პროფესიონალი გეროორისგის“ პროფესია
მაგერიალური შემოსავლის მიღება (ან წარმოადგენს არსებობის წყაროს)	დანაშული, როგორც საარჩებო საშუალებების წყარო. აქ მხედველობაშია ან არსებობის ძირითადი წყარო, ან დამატებითი მაგრამ მნიშვნელოვანი. დანაშული კიდეც, როგორც პირველადი კაპიტალის დაგროვების წყარო. ყველამ იცის იმის შესახებ, რომ პროფესიონალ დამნაშავეებს აქვთ თაყიანთი სპეციალური ფონდები (иншаки ობშჩიკი) და „кассы взаимопомощи“ – ურთიერთ დახმარების საღაროები
ინდივიდის კავშირი სოციალ-პროფესიონალურ	განესაზღვროთ, რომ კავშირი დამნაშავესა და გარემოს შორის არსებობს ურთიერთობისათვის. ერთობლივი მოქმედების ორგანიზებისათვის. ამ კავშირების დამყარებაში დიდ როლს თა-

გარემოსთან.

მაშობენ ტრადიციები, კანონები და ქცევის სხვა არაფორმალური ნორმები. მათი მოქმედება შეიძლება შეიზღუდოს ან გაერცელდეს მთელმს ქვეყანაზე. ერთნი მოქმედებენ სასჯელ-ალსრულებით დაწესებულებებში, მეორენი კი მხოლოდ მათ ჟარგლებს გარეთ, ზოგიერთნი კი უნივერსალურია, მაგრამ ამ ნორმებს შორის არსებობს განსხვავება, რომელიც განპირობებულია ეროვნული ტრადიციებითა და ადგილობრივი გადმონათებით.

ამ ნიშნების დამატებით ელემენტებს წარმოადგენს: სპეციალური ქარგონი (ზოგადი, ციხის ქარგონი და სპეციალურ-პროფესიონალური); მეტსახელთა სისტემა (აქ შეიძლება ყოველთვის ვილაპარაკოთ მეტსახელის გამოყენებაზე კლონ-სპირაციის მიზნით, უმეტესწილად მეტსახელი წარმოადგენს პიროვნების მოკლე დახასიათებას ან წარმოიქმნება სახელიდან ან გვარიდან, მაგალითად: ბარასაძე გივი ალექსანდრეს ძე, დაბადებული 1928 წ. მეტსახელი „გივი“ და „დედუშკა“, გრანიჩი კონსტანტინე ლეონიძის ძე, დაბადებული 1967 წ. მეტსახელი „კოტ“, ილარიონივი იფერი იფერის ძე, დაბადებული 1965 წ. მეტსახელი „ლარიკ“, კრასილუესკი ბორისი მისეილის ძე, დაბადებული 1952 წ. მეტსახელი „ეიდი“ და სხვა)

სვირინგები – მოსვირინგებული მსჯავრდებულთა რიცხვი თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში 75-95: აღწევს. ეს შეიძლება იყოს ნახატი (კომპოზიცია); ჟრაბა (მაგალთიად „не забуду мать родную“ – არ დავივიწყებ მშობელ დედას); ჟრაბის პირველი ასოები (მაგალთიად „КОТ“ – кошачий обататель тюрьмы – ციხის ძირითადი ბინადარი). ჩამოთვლილი კომპონენტების ერ-

თობლიობა (მაგალითად: ირმის ნახაგი და სიგეცა „серебря“), სვირინგი პრაქტიკულად შეიძლება გაკეთდეს სახელის ნებისმიერ ადგილას, მათ შორის სახეზეც, მაგრამ არის ისეთი სვირინგები, რომლებიც კეთდება ძალით. სპეციალისტები სვირინგებს ყოფენ ორ ნაწილად, ძველ და ახალ სვირინგებად;

სისხლის სამართლებრივი სვირინგები პირობითად სამ სახედ იყოფა: ა) რანგის აღმნიშვნელი სვირინგი. ანუ რა ადგილი უჭირავს მოცემული სვირინგის პაგრონს დამნაშავეთა სამყაროში; ბ) სამახსოვრო სვირინგები (თარიღი, სახელი, საყვარელი პროფესიის ნიშანი და სხვა); გ) ადამიანური გრძნობების გამომხატველი სვირინგები (სიყვარული, სიყუდეილი, განჯეა და სხვა).

დამნაშავეთა სამყაროს სიმღერები, ქცევის მანერები და სხვა.

პროფესიონალური დანაშაულობის დეფინიცია, ჯერ კიდევ არ არის ზუსტად განსაზღვრული და მეცნიერები მასზე ჯერ კიდევ მუშაობენ, მანამ კი ჩვენ შეგვიძლია ზოგადად განესაზღვროთ იგი, როგორც დანაშაულობის შედარებით დამოუკიდებელი სახე, რომელიც მოიცავს დანაშაულთა ერთობლიობას, რომლებიც ჩადენილია პროფესიონალ დამნაშავეთა მიერ შემოსაქმედების ძირითადი წყაროს მიღების მიზნით, თუმცა მჭიდრო კავშირშია და წარმოიშობა რეციდიული დანაშაულობისაგან.

რით შეიძლება აიხსნას პროფესიონალური დანაშაულობა?

ქურდული გრადიციებისა და ჩვევების არსებობით, რომლის ფესვები ჯერ კიდევ ჩვენი რუსეთის ვოლგისპირეთის ყაჩაღებიდან მოედინება და გადაეცემა თაობიდან თაობას.¹ ამ გრადიციების სიცოცხლის უნარიანობის ფენომენი სოციალოგებისა და ფსი-

¹ Берлин М.Н. Воры. Ростов-на-дону. 1937г

ქოლოგების შესწავლის საგანი უნდა გახდეს. ყველა მოქალაქემ, მათ შორის იმანაც კი, რომელიც არასოდეს არ ყოფილა პოლიციაში, იცის, რომ საგამომძიებო იზოლაციაში, საცხოვრებელ და აკრძალულ ზონაში არ შეიძლება მუშაობა და ურთიერთობა „დაშვებულ“ (ლეგალურ) პირებთან და ა.შ.

სოციალური პირობები, რომლებიც ხელს უწყობენ პროფესიონალური დანაშაულობის არსებობას. მათ შორის: წინააღმდეგობები გამანაწილებელ ურთიერთობებში, ზოგიერთი სოციალური და მწეობრივი ინსტიტუტების მოსუსტება, სამართალდამცავი ორგანოებს მხრიდან პროფესიონალური დანაშაულობის სამოგადოებრივი საშიშროების შეუფასებლობა; სამართალდამცავი ორგანოების მუშაობის ფორმებისა და მეთოდების ჩამორჩენილობა, როგორც თეორიული ასევე პრაქტიკული თეალსაზრისით; შ.ს.ს. ოპერაციული აპარატის თანამშრომლების 90%-ის გამოუცდელობა და ა.შ.

ამ სახის დანაშაულობის თავიდან ასაცილებლად დასაქმებული უნდა იყვნენ მხოლოდ სპეციალურად მომზადებული პირები და თუ ეს პირები აღმოჩნდებიან სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომლები, მხოლოდ მაშინ შეიძლება დაეინახოთ შედეგები. მთავარი სამუშაოს შესრულება მუწევს კანონმდებელს, იუსტიციის სამინისტროს და განსაკუთრებით მის იმ ნაწილს, რომელიც მუშაობს მსჯავრდებულებთან.

დამნაშავეთა სამყაროს წარმომადგენლებიდან ყველაზე უფრო მეტ ინტერესს იწვევენ ე.წ. „კანონიერიქურდები“. ¹ ამ ინსტიტუტს მსოფლიოში არ გააჩნია ანალოგი, იგი არსებობს მხოლოდ ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში. მისი აღმოცენების ისტორია წარმოადგინეს გარკვეულ პროფესიონალურ ინტერესს.

1929 წელს საბჭოთა კავშირში დაიწყო რეპრესიების ახალი ტალღა, რომლის შედეგადაც დაპატიმრებულთა რიცხვმა თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში დიდ კონცენტრაციას მიაღწია. ამავე წელს შეიქმნა ГУЛАГ-ი, სადაც საკონგროლო ფუნქციებს

¹ Бышевский Ю.В., Марцев А.И. Криминологическая характеристика личности вора. Омск. 1993г

ახორციელებდა ОГПУ-ს მთავარი ინსპექცია. ბუნებრივია, რომ წარმოიჭრა უკმაყოფილების საშიშროება იმათი მხრიდან, ვინც მოთავსებული იყო ГУЛАГ-ში.

იმისათვის, რომ თავიდან ყოფილიყო აცდენილი ყოველგვარი უკმაყოფილება, ბანაკებში დაიწყო სისხლის სამართებრივი დამნაშავეთა ავტორიტეტების აქტიური გადაბირება ЦКПУ-ს აგენტება, რომელთა დახმარებით შესაძლებელია იქნებოდა „გროუკისტებს“ (58-ე მუხლით გასამართლებულებს) შორის საჭირო დისკპლინის დამყარება. გადაბირებულებს ეკრძალებოდან პოლიტიკის დასაქმება; პირადად მიეღოთ მონაწილეობა მსჯავრდებულებზე ძალადობის გამოყენებაში; საკუთრებაში ჰქონდათ იმ ნივთიერებაზე მეტი, რაც ნებადართულია რიგითი მსჯავრდებულისათვის, სამაგიეროდ, მათ ეძლეოდათ მნიშვნელოვანი შეღავათები რეჟიმის მხრივ: ისინი არ მუშაობდნენ და შესაძლებლობა ჰქონდათ თავისუფლად გადაადგილებულიყვნენ დაკავების ადგილას, რათა შეხვედროდნენ საჭირო ხალხს და შეეგროვებინათ ინფორმაცია. თავიდან მათ ეძახდნენ „нлатной“ ან „нлатарн“.

ხოლო თვითონ კი თავიანთ თავს „კანონიერი ქურდი“ უწოდეს. ეს წოდება ჟღერდა და ღელსაც ჟღერს. ისინი თვლიან, რომ „კანონიერი“ – ნიშნავს იმას, რომ მათი ავტორიტეტი კანონიერიერად არის ცნობილი დამნაშავეთა სამყაროს მიერ და რომ ის თვითონაც იცავს ქურდულ კანონებს.

„კანონიერი ქურდი“ ვალდებული იყო დაეცვა განსაზღვრული წესები, ანუ სხვანაირად რომ ვთქვათ ეწეოდა „სწორ“ ცხოვრებას. არსებობს „სწორად ცხოვრების“ 13 მცნება, რომელიც „კანონიერმა ქურდმა“ განუსრელად უნდა დაიცვას:

3. უარი უნდა თქვას ღედაზე, მამაზე, ძმასა და დაზე;
4. არა აქვთ უფლება იყოლიოს კანონიერი რეგისტრირებული ცოლი და შვილები;
5. არსად და არასოდეს არ იმუშაოს, რამდენადაც არ უნდა გაუჭირდეს (არა მარტო ციხესადა სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში, არამედ თავისუფლებაზე ყოფნის პერიოდშიც);
6. იცხოვროს მხოლოდ დანაშაულებრივი გზით ნაშოვნი საშუა-

ლებებით;

7. მიიღოს მონაწილეობა ქურდულ "сходка" -ზე და „разборка“-ზე;
8. ქურდული „სხოდკის“ გადაწყვეტილებით აწარმოოს დამნაშავეთა დასჯა (ჩვეულებრივად დასჯა მდგომარეობს მოკვლაში);
9. იცოდეს ქურდული ადამ-წესი და ქარგონი;
10. არ იქონიოს არანაირი საქმე სახელმწიფო დაწესებულებებთან და სამართალდამცავ ორგანოებთან (ქურდს არ შეუძლია სადმე ოფიციალურად იმუშაოს, აგრეთვე არ შეუძლია რაიმე დახმარება გაუწიოს სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლებს);
11. ქურდი არ უნდა მსახურობდეს სამხედრო ძალებში (ვალიანი სამსახურის ჩათვლით);
12. თუ კი ქურდის მიმართ მიმდინარეობს გამოძიება, მან თავის თავზე უნდა აიღოს თანამონაწილის მიერ ჩადენილი დანაშაული, იმისათვის რომ, რაც შეიძლება დიდხანს დარჩეს თავისუფლებაზე;
13. არ უღალატოს თავის სიგყვას;
14. მიხედოს „ობშჩიაკს“;
15. დაეხმაროს სხვა ქურდებს ობშჩიაკის გამოყენების საკითხის გადაწყვეტაში.

უნდა აღინიშნოს, რომ ქურდული წესების თანახმად ჩამოთვლილი პუნქტებიდან თუნდაც ერთ-ერთის უგულებელყოფა იწვევს „კანონიერი ქურდის“ წოდების ჩამორთმევას.

მაგრამ არის თუ არა ეს ასე?

სიგყვა „ქურდი“ სასჯელადსრულების დაწესებულების წარმომადგენლებისათვის ნიშნავს პატიმარს, ხოლო პატიმარი კი ჩადენილი ქურდობისათვის აუცილებლად უნდა იხდიდეს სასჯელს. სიგყვა „კანონიერი“ ნიშნავდა, რომ მოცემული ავტორიტეტი გადაბირებული ჰყავს შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატს (НКВД, ОГПУ), რაც საშუალებას აძლევდა კანონიერ ქურდებს თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში თავისუფალი გადაადგილე-

ბისა. სამწუხაროდ თანამედროვე პერიოდში დაეიწყებას მიუყა. თუ რაგომ იყვნენ ეს პირები სხვებისაგან გამოცალკეავებული და რა მიზნით გამოიყენებოდა მათი ავტორიტეტი.

ომის წინა წლებში უსაფრთხოების სამსახურის მის მიერ შექმნილ „კანონიერ ქურდებზე“ აგრძელებდა მზრუნველობას. მათი ავტორიტეტის უკან იდგა მიღებული ინსტრუქციების განსხვავებული დაცვა:

- მაგალითად, საბჭოთა კოსმონავტიკის მამამთავარს ს.პ. კოროლიოვს ციხეში იცავდა „კანონიერი ქურდი“ მეტსახელად „ბაგია“ (бать), რომელმაც ის გადაარჩინა გაყინვას იმით, რომ „ბაგიამ“ „პროფესორს“ აჩუქა თავისი ბეწვის ქურქი. წარმოადგენს თუ არა ეს კეთილშობილების მაგალითს, მაშინ, როდესაც „ბაგია“ საკუთარი თავის სიცოცხლით იყო პასუხისმგებელი ოპერატიული თანამშრომლების წინაშე „პროფესორის“ სიცოცხლისათვის.
- ომამდე ორი წლით ადრე ქურდულმა „ყრილობამ“ მიიღო დადგენილება, რომ არ გაექურდათ სამხედროები, დღის ნებისმიერ დროს, ნებისმიერ ადგილას, მთვრალი თუ ფხიზელი სამხედროები ისეთსავე უსაფრთხოებაში, როგორც თავიანთ სამხედრო ნაწილში. წარმოადგენდა თუ არა ეს სამშობლოს დამცველების მიმართ სიყვარულს? არა, ეს იყო კანონიერი ქურდების ბრძანება, რმოელთა უკან იდგნენ მათი ნამდვილი მეპატრონეები НКВД-ს ოპერატიული სამხედრო.

40-იანი წლებისათვის ქურდულმა მოძრაობამ იცვალა სახე. გამომუშავეებულ იქნა დაუწერელი ქურდული კანონი. ის წარმოადგენდა კრიმინალური პრაქტიკით გამომუშავეებულ ქცევის პრინციპებს, რომლებიც უნდა დაეცვა კანონიერ ქურდს. ითვლება, რომ მთავარი პრინციპი იყო პოლიტიკაში ჩაურევლობა.

მაგრამ, როგორც ჩანს ეს ასე არ იყო. ერთ-ერთ ინტერვიუში ჯაბა იოსელიანი (დამნაშავეთა სამყაროს ერთ-ერთი ავტორიტეტი) ამბობდა, რომ ქურდული გრადიციების განმტკიცება „ныло единственной формой сопротивления советской власти“¹.

მოღვაწეობა, კანონები, ე.წ. „ახალი ქურდების“ კლასიფიკა-

ცია, რომელთა გამოჩენა დაკავშირებულია გარდაქმნის დაწყებასთან და საბჭოთა კავშირის დაშლასთან, ძნელად ექვემდებარება ანალიზს. მათ უწოდებენ სხვადასხვანაირად „მოღერნისგები“, „ფორთოხლები“.¹

ეს რეფორმაგორები ძირითადად კავკასიური წარმოშობის არიან, რომლებიც იყენებენ ისეთ მეთოდებს, როგორიცაა ძალადობა, რეკეტი, მოსყიდვა და სხვა.

აქვე ჩნდება ბოგიერთი დაყოფა ეროვნული ნიშნების მიხედვით. კავკასიელი ქურდების წარმომადგენლებს უწოდებენ „пиковая масть“ მათმა პირელებმა დაიწყეს ოჯახის შექმნა და ამავე დროს უარს არ ამბობდნენ კანონიერ ქურდობაზე. ეს გარემოება იმით აიხსნება, რომ შავი სამყაროს საქმიანობას მათთვის დიდი შემოსავალი მოაქვს. აუცილებელი იყო ამ შემოსავლის გადაცემა საიმედო ხელში იმისათვის, რომ კაპიტალი გამრდილიყო. ამი სგაკეთების საიმედო გარანტიებს მხოლოდ ოჯახური კავშირების იძლეოდა. მათ შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ნათესაობით კავშირებს და ვალდებულებებს. რეგიონებში „ნათლიმამების“ ზეგავლენას ჰქონდა როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი შედეგები.

ქურდული ტაქტიკის შეცვლის მაგალითს წარმოადგენს „მომართვა სსრ კავშირის ყველა მსჯავრდებულისადმი“ (1988 წ.), რომელიც გავრცელდა „ძმა თენგიზის“ სახელით (თენგიზ გურამის ძე ჭიჭინაძე, დაბადებული 1962 წ.), რომელიც თავის თავად არღვევს დანაშაულებრივ გრადიციებს, რადგანაც სააპკარაოზე გამოაქვს კრიმინალურიგარემოს ტაქტიკა და როლი. ამ მიმართვის ძირითადი არსი ასე ელერს: „სანამ წითლები ერთმანეთს ეჩხუბებიან საჭიროა ძალაუფლების ხელში აღება, უპირველეს ყოვლისა კი სამართალდამცავი ორგანოების უნდა ვაიძულოთ, შეასრულონ დამნაშავეთა სამყაროს მოთხოვნები“

თუმცა თანამედროვე საქართველოში დღეს მიმდინარე პროცესებმა გააღვივეს იმედი იმისა, რომ საბოლოოდ აღმოიფხვრება

¹ Чечель Т.И. Криминальное население и жестокость (Криминальные группировки). М. 1995г

ქურდული გრადიციები და შაყი სამყაროს შენგალიგეგი ჩვენს საზოგადოებაში. დაგეგმილი სამართლებრივი რეფორმები მიმართულია "კანონიერი ქურდის" ინსტიტუტის წინააღმდეგ. რადგანაც აღნიშნული პრობლემა მძიმე დაღად აჩნდა საბჭოური ცხოვრების პერიოდს და კიდევ უფრო ფართო მასშაბებით შემოაღწია ჩვენს თანამედროვეობაში. რაციონალური დანაშაულობიდან და სპეციალური რეციდივიდან წარმოშობილი პროფესიონალური დანაშაულობა აგრეთვე პროფესიონალი დამნაშავის პიროვნება უცვლელად აგარებენ რეციდიული დანაშაულობისა და რეციდივისგის პიროვნებისაგან "მემკვიდრეობით" მიღებულ ყველა ნიშანს.

სამწუხაროდ სამართალდამცემი ორგანოები და საბოლოო ჯამში სახელმწიფო შეცდნენ, რადგანაც არ გამოიყენეს ის მომენტი, რომელსაც შეიძლება დაერქვას განსეთქილება დამნაშავეთა სამყაროში. გაჩნდა არაკონგროლირებადი პროფესიონალური დამნაშავეთა სამყარო, რომელმაც თანამედროვე პერიოდში მიიღო "ორგანიზებული ფორმები".

ხოლო რაც შეეხება ორგანიზებულ დანაშაულობას, ის წარმოადგენს ჩვენს ქვეყანაში პოლიტიკური და სოციალ-ეკონომიკური არასტაბილურობის ერთ-ერთ ძირითად ფაქტორს.

ორგანიზებულმა დანაშაულობამ, რომლის წარმართველ ძალას წარმოადგენენ რეციდივისტი დამნაშავეები, წარმოქმნა ახალი კრიმინოგენული სიგუაცია, რომელმაც შექმნა ქვაყენის და საზოგადოებისათვის უსაფრთხოების რეალური საშიშროება და სტიმული მისცა საზოგადოების ისეთ ნაკლს, როგორიცაა კორუფცია, ნარკომანია, პროსტიტუცია და ა.შ.

მე-20 საუკუნის ბოლო 10 წლებში შეიმჩნევა ორგანიზებული დანაშაულობის სწრაფი ზრდა. ეს საშიში გენდენცია განპირობებულია ტექნოლოგიის ადა კომერციის ეკონომიკური მოღვაწეობის, გურიზმის გადამიდევების უპრეცედენტო გაფართოებით.

იმისათვის, რომ დანაშაული კარგად იყოს ოგანიზებული და საერთოდ დანაშაულობას ქონდეს მიზანმიმართული და ორგანიზებული ხასიათი, აუცილებლობას წარმოადგენს ძლიერი ორგანიზატორის არსებობა, ხოლო ასეთ ძლიერ, გამბედავ, მტკიცე ხა-

სიათის პირებად დამნაშავეთა სამყაროში გვევლინებიან რეციდივისტები, რომლებსაც აქვთ ჩამოყალიბებული ანგისაზოგადოებრივი შეხედულებანი. სწორედ ამიტომ ორგანიზებულ დანაშაულობაში რეციდივისტის პიროვნებას განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს.

მეცნიერები ორგანიზებულ დანაშაულობას ყოფენ რამოდენიმე სახეობად: ერთ-ერთ მათგანს შეადგენს გრადიციულად მაფიოზური ოჯახები, რომლებიც ცხოვრობენ იერარქის პრინციპით.

მეორე გიჟს მიეკუთვნება პროფესიონალები, რომლებიც დაკავებულნი არიან მანქანის გატაცებით, ყაჩაღობით, გამოძალავით და ა.შ.

არსებობს ასევე ორგანიზებულ დანაშაულებრივი ჯგუფები, რომლებიც იყოფიან ეთნიკური, კულტურულ და ისტორიული კავშირების მიხედვით. მათი უმრავლესობა მიუხედავად იმისა თუ რა სახის დანაშაულებებს ჩაიდენდნენ, ღომინირებენ რეციდივისტები, რომლებიც ავლენენ სპეციალური რეციდივის საკმაოდ მაღალ დონეს, ორგანიზებულ დანაშაულებრივი დაჯგუფებების საქმიანობაში.¹

ორგანიზაციული დანაშაულობის ჯგუფების წევრებად ითვლება პირები, რომლებსაც აერთიანებს მართლსაწინააღმდეგო მოღვაწეობის მეტნაკლებად მუდმივ საფუძველზე მონაწილეობის მიზანი. როგორც წესი, ისინი ეწევიან დანაშაულებრივი და სამეწარმეო საქმიანობას. ახორციელებენ კანონით აკრძალული საქონლის ადა მომსახურეობის მიწოდებას, ან კანონიერი საქონლის, რომელიც შემოიგანება არაკანონიერი წყაროებით, მაგალითად მოგყუებასა და თაღლითობის შედეგად.

ასე მაგალითად, ორგანიზებულ რეციდიულ დაჯგუფებებს იაპონურად “ბორიოკუდანი” ეწოდება. მისი განმარტება თანამედროვე იაპონიაში შესუსტებულია და წარმოადგენს სინამდვილისაგან და რეალობისაგან ცოტა უფრო ჩამორჩენილ ვარიანტს. სტა-

¹ Давыдов А.А. криминология М.2005г

ტისტიკური მონაცემების მიხედვით 1963 წლისათვის სამართალ-
დამცავი ორგანოები აღრიცხავდნენ 5216 ჯგუფს, რომელიც და-
კომპლექტებული იყო 184000 ადამიანით. ამის შემდეგ შეიმჩნევა
დანაშაულობის რაოდენობის მკვეთრი შემცირება და 1976 წლი-
სათვის აღირიცხებოდა მხოლოდ 2502 ჯგუფი, რომლის შემად-
გენლობაში შედიოდა 108266 ადამიანი, ხოლო 1981 წლის ამ
ციფრებმა 20452-დან 103263-მდე შესაბამისად. 1988 წელს 3201
ჯგუფში გაერთიანებული იყო 86287 ადამიანი. 1990 წელს 3155
დაჯგუფებაში გაერთიანებული იყო 87260 ადამიანი, 1992 წლი-
სათვის ამ ციფრებმა შეადგინეს 3300 “ბორიოკუდანი” და მათში
იყო 88300 წევრი. 1995 წელს წევრთა საერთო რიცხვი შემცირდა
79300-მდე და ბოლოს 1996 წლისათვის დაჯგუფების წევრებმა
შეადგინეს 79900 ადამიანი, რომელთა შორისაც 67%-ს შეადგენს
სამი უდიდესი სინდიკატი: იამაგუჩი-გუმი, ინაჰაეა-კაი და სუმიო-
ოსი-კაი.

უმეტესი წილი დანაშაულებრივი ფორმირებებისა, რომელ-
საც ოფიციალურად ბორიოლუკანს ეძახიან, საერთო მონაცემე-
ბით 1999 წლის 30 ინვისისათვის შეადგენდა 23 გაერთიანებას.
ციფრების შედარების შედეგად, თუნდაც 1 წლის მონაცემებით
(1997 წლის მაისიდან 1998 წლის ივნისამდე) ნათლად ჩანს, რომ
იაპონიის პოლიცია თანმიმდევრულად ახორციელებდა ცხოვრე-
ბაში თავის სტრატეგიულ მიზანს და დარტყმას აყენებდა სამ უდი-
დეს სინდიკატს (იამაგუჩი-გუმი, ინაჰაეა-კაი და სუმიოსი-კაი).
სწორედ მათ რიგებში მოიკლო ამ პერიოდისათვის შესაბამისად
ჯგუფთა წევრებმა. იამაგუჩი-გუმი – 800 (18300 – 17500), ნაჰაეა-
კაი – 500 (5600 – 5100), სუმიოსი-კაი – 500 (6700 – 6200).

წევრთა საერთო რაოდენობა კი შემცირდა 1950 ადამიანით,
რაც მომწოდებს ორგანიზებული დანაშაულობის წინააღმდეგ მი-
მართულ მიზანსწრაფულ და შედეგიან ბრძოლას. (იაპონიის სა-
ზოგადოებრივი უშიშროების სახელმწიფო კომიტეტის წარმომად-
გენლის ს. სიოკავას განცხადებით უკანასკნელი 30 წლის განმავ-
ლობაში პოლიციის სამრუნავს წარმოადგენს ის, რომ ორგანიზე-
ბული ჯგუფები განიცდიან კონსოლიდირებას, ცდილობენ მოახდი-

ნონ ზეგაფლენა საზოგადოებასა და თვით პოლიტიკურ ცხოვრებაზეც კი).

განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ხელისუფლების დეფორმაციას, კორუფციას, ორგანიზებულ დანაშაულობას ეკონომიკის სფეროში, პროსტიტუციას, ე.ი. ორგანიზებული დანაშაულობის ისეთ სახეებს, რომლებიც განსაკუთრებულ საფრთხეს უქმნიან იაპონიურ საზოგადოებასა და სახელმწიფოს. რომლებიც თავის გამოვლინებაში ამჟღავნებენ მრავალ მსგავსებას სხვა ქვეყნების ანალოგიურ გამოვლინებებთან. მათ შორის, რუსეთთან და საქართველოსთანაც. “გვერდიდან” დანახული პრობლემა, საშუალებას გვაძლევს კარგად შევიცნოთ ორგანიზებული დანაშაულობის რეალური საშიშროება. სახელმწიფო ხელისუფლების დეფორმაცია წარმოადგენს საზოგადოებისათვის “გახრწნას”. ორგანიზებული დანაშაული ეკონომიკის სფეროში ესაა დარცმის მიყენება საზოგადოებისადმი. ნარკობიზნესი და პროსტიტუცია არის პიროვნების სულიერი მოშლილობა. ყველანაირ ერთობლიობაში წარმოადგენენ სერიოზულ მრავალმხრივ საზოგადოებრივ ორგანიზმის დაავადებებს. რომლის მკურნალობა ვერ ითმენს გადავადებას¹.

რეციდიული დანაშაულობის ორგანიზებულ დანაშაულობასთან კავშირის შესახებ ბევრი შეიძლება ვთქვათ. მას იკვლევენ როგორც კრიმინოლოგები, ასევე კრიმინალისტები, პოლიტიკოსები, ეკონომისტები, ჟურნალისტები. აღნიშნული საკითხი განსაკუთრების აქტუალური გახდა დღევანდელ პირობებში. მეტად საინტერესოა მოკლე ისტორიული ექსკურსი ორგანიზებული დანაშაულობის შესახებ.

ორგანიზებული დანაშაულობის ფესვები აღმოცენდნენ ჯერ კიდევ ძალიან ადრე. პირველი ცნობილი დანაშაულებრივი ორგანიზაცია „ასასინები“ (წარმოიშვა არაბული სიტყვისაგან „ჰამიშ“ და ნიშნავს ჰამიშის მწველებს) წარმოიქმნა სპარსეთში ციხესიმაგრე ალამუტში XII-ში. მის დამაარსებლად გვევლინება ჰასანი,

¹ Иншаков С.М.Криминология. М 2005г

რომელსაც ზედმეტსახელად მთის უხუცესს ეძახდნენ (ჰასანი სწავლობდა მართლმორწმუნე სკოლაში ცნობილ სპარსელ პოეტ ომარ ხაიამთან ერთად).

პოლიტიკური ინტრიგების, მოსყიდვისა და მკვლელობების გზით მან მიაღწია მნიშვნელოვან გაყვას და ორგანიზება გაუკეთა პროფესიონალური მკვლელობის სექტას მკაცრი იერარქიით, რომელიც შიშის ბარს სცემდა მაშინდელ ევროპასა და აზიას.

ინგლისის მეფეს რიჩარდ ლომგულს ბრალს ღებდნენ იმაში, რომ მან სთხოვა მთის უხუცესს ჰასანს მოეკლა მისი პოლიტიკური მოწინააღმდეგე ჯვაროსნულ ლაშქრობებში – კონდარ დე მონფერაფი. მისი ორგანიზაცია ითვლიდა 40 000 ადამიანს, რომლებიც ყოველ წუთს მზად იყვნენ ჩაედინათ ნებისმიერი დანაშაული, რასაც ჰასანი უბრძანებდა. მიზნის მისაღწევად ისინი იყენებდნენ ნებისმიერ საშუალებას: თავდასხმას, საწამლავს, ხანჯალს, მოსყიდვას და ა.შ.

მეტად საყურადღებოა აგრეთვე ინდოელ მომგუდველთა სექტა „ტუგები“, ასევე – ლეგენდარული ჩინელი „ტონგები“, რომლებიც წარმოიშვნენ, დაახლოებით 2000 წლის წინ და არსებობენ დღესაც, მაგალითად „გრიადა“.

XIX-ში, ნეაპოლის სამეფოში ჩამოყალიბდა საზოგადოება სახელწოდებით „კამორა“. ქურდობა, ძარცვა, ყაჩაღობა, თაღლითობა და მასგავსი საქმეები შედიოდა კამორისტების სამოქმედო წრეში. ისინი იღებდნენ სხვადასხვა სახის კონგრიბუციას მოგზაურებისაგან, მოქალაქეებისაგან და აიძულებდნენ კონგრაბანდისტებს მიეცათ წილი მათთვის საკუთარი მოგებიდან. მოგვიანებით, ამ კავშირიდან გამოვიდა მსგავსი საზოგადოება „MALAVITA“. თუ გავითვალისწინებთ ზემოთ ჩამოთვლილ დაჯგუფებებისა და საზოგადოებების წევრთა ცხოვრების წესს და ქცევის ნორმებს, ასევე მათი "მოღვაწეობის" სფეროებსა და გამოყენებულ ხერხებსა თუ საშუალებებს, ადვილი მისახვედრი გახდება, რომ რეციდივისტი ყველაზე უფრო გამოსადეგი პიროვნებაა ხსენებული საქმიანობის განსახორციელებლად.

ისევე როგორც პროფესიონალურ დანაშაულობაში, ასევე

ორგანიზებულ დანაშაულობაშიც ყველა პოსტსაბჭოური ქვეყნებში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს დანაშაულობრივ ქურდულ სამყაროს.

"ქურდული ასოციაციის" წინააღმდეგობაში უმეტეს წილად როგორც ცნობილია გვევლინებიან რეციდივისტები. მათი ხელმძღვანელობით იქმნება ე.წ. ქურდული საქმიანობები "არტელე-ბი", რმელსაც გააჩნია საკუთარი კანონები.

- თანამონაწილეების უსიგყვო მორჩილება;
- არტელიდან გამოსვლის თავისუფლების შეზღუდვა;
- ურთიერთთავდებობის პრინციპი;
- ლიდერის პრიორიტეტის აღიარება და სხვა წევრების თანასწორობა;
- დასჯის შინაგანი სისტემა;
- ინფორმაციული კარჩაკეტილობის მაღალი ხარისხი;
- "სარეწაო" და "სამოქმედო" ტერიტორიის გაყოფისას სხვა არტელეებთან ურთიერთობა.

ეს ორგანიზებული ჯგუფი ნელ-ნელა გარდაიქმნებიან მაფიოზურ სტრუქტურებად. უფრო და უფრო მოიცავს ეკონომიკის სწორედ იმ სფეროებს, რომლებიც უშუალოდ დაკავშირებულია მოსახლეობის სასიცოცხლო მნიშვნელობის მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად.¹ მაფიოზური ორგანიზაციების დიდი რაოდენობა პოსტსაბჭოურ სახელმწიფოებში თავმოყრილია ძირითადად ჩრდილოეთ კავკასიის, რუსეთის ჩრდილო-დასავლეთის, ურალის რაიონებში, ასევე შუა აზიის რესპუბლიკებში (განსაკუთრებით ნარკოტიკული დანაშაულობა), სამხრეთ კავკასიის სახელმწიფოებშიც.

მაფიოზური კლანები აქტიურად გამოდიან საერთაშორისო ასპარეზზე და სპეციალიზირდებიან სხვადასხვა დანაშაულის ჩადენისათვის. მაგალითად, ძარცვა, ყაჩაღობა, კონტრაბანდა, იარაღით ვაჭრობა, ავტოგრანსპორტის ადა რადიოაქტიური მასა-

¹ Hagan F. - The Organized Crime Continuum: A. Further Specification of the New Conceptual Model Criminal Justice Review, 8, 52-53

ლების გატაცება, პროსტიტუცია, რეკეტი და ნარკობიზნესი.¹ მიუხედავად დღეს არსებული მდგომარეობისა და თანაც იმის გათვალისწინებით, რომ ჩვენი ქვეყნის მოქალაქეებმა, დანაშაულებრივი ჯგუფების ლიდერებმა მიიღეს სხვა ქვეყნის მოქალაქეობა და წავიდნენ აქედან. საქართველოს საზღვრებს გარეთ ყოფნისასაც კი აგრძელებენ დანაშაულებრივი ფორმირებების ხელმძღვანელობას და იქმნიან საერთო კრიმინალური შემოსაქმედების დეგალიზაციისათვის საუკეთესო პირობებს.

აღნიშნული მონაცემები გვაძლევენ შესაძლებლობას, დაეასკენათ, რომ სოციალური და ეკონომიკური გარდაქმნების დესტაბილიზირებული ფაქტორების მქონე ორგანიზაციულ დანაშაულებებს აქვს შემდეგი განვითარების მყარი ტენდენციები, აფართოებს გეგავლენის სფეროებს არა მარტო საქართველოში, არამედ მის საზღვრებს მიღმა.

როგორც უკვე აღინიშნა, ორგანიზებულ დანაშაულობას ქმნის ორგანიზებულ დანაშაულებრივი ჯგუფები დანაშაულებრივი ორგანიზაციების და დანაშაულებრივი დაჯგუფებების ფართო კონსოლიდაცია და შეკვრა კრიმინალური შემოსაქმედების გადიდების და ძალაუფლების სტრუქტურებზე გეგავლენის განმტკიცების მიზნით.² ორგანიზებულ დანაშაულებრივ სტრუქტურას აქვს იერარქია. როგორც წესი, მასში შედის მთავარი ან მეთაურთა ჯგუფი, აქტიური მონაწილეები და მონაწილეები – შემსრულებლები, და ასევე დანაშაულებრივი განხრახვის განხორციელების ასრულების უზრუნველმყოფი დამხმარეები. ცალკეულ შემთხვევაში მასში შეიძლება შედიოდეს კორუმპირებული თანამდებობრივი პირები, რომლებიც როგორც, უზრუნველყოფენ მეთაურებისა და ფორმირებების წევრების უსაფრთხოებას. დანაშაულებრივი დაჯგუფებების წევრების ორგანიზება და შეკვრა კრიმინალურ

¹ "Новые мафии из Восточной Европы," Марианна ен linee, 5 декабря 1997 года.

² Maltz M. - Towards Definition Organized Crime/The Politics and Economics of Organized crime

ფორმირებას აძლევს მდგრადობას.¹ ცივი და ცეცხლსასროლი იარაღით შეიარაღებას კი მიეყავართ, როგორც წესი მის ბანდად ქცევამდე. ბანდის საშიშროება თანამედროვე პირობებში მდგომარეობს უპირველეს ყოვლისა მის მუდმივ მზადყოფნაში მძიმე დანაშაულის ჩასადენად იარაღის გამოყენებით.²

დანაშაულებრივი დაჯგუფებების ზეგავლენით, რეციდივის-გებმა შეიძლება მონაწილეობა მიიღოს მათთვის არაადამახასიათებელ დანაშაულებებშიც კი, ორგანიზებული დანაშაულობის ჯგუფების წინააღმდეგ გვევლინებიან უმეტეს წილად რეციდივის-ტი პირები.

ყოველივე ზემოთაღნიშნულიდან შეიძლება ვთქვათ, რომ ორგანიზებული დანაშაულობა ნაწილობრივ საფუძველს უქმნის რეციდიულ დანაშაულობას და პირიქით. თუმცა მხოლოდ ნაწილობრივ, რადგან რეციდივისგად შეიძლება ცნობილ იქნეს ისეთი პირიც, რომელსაც არავითარი წვლილი არ მიუძღვის ჯგუფურ, ორგანიზებულ დანაშაულობაში. ცნობილია, რომ ორგანიზებულ დანაშაულობაში ძირითადად მონაწილეობენ პირები, რომლებსაც აქვთ კრიმინალური წარსული და ნასამართლობა, იმყოფებიან რა დანაშაულებრივ ორგანიზაციებში, ჩადიან ახა დანაშაულებს და გვევლინებიან რეციდივისგებად. გარდა ამისა, თუ კი ორგანიზებულია ბანდა, დანაშაულებრივი ფორმირება, დაჯგუფება, ეს თავისთავად უკვე მაშინვე გულისხმობს რამოდენიმე დანაშაულის ჩადენას.³

მაშასადამე, რეციდიული დანაშაულობის განხილვა და შესწავლა მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული ისეთი საკითხების შესწავლასთან, როგორიცაა ორგანიზებული და პროფესიონალური დანაშაულობა.

¹ Ернесто У. Савона, "Организационные рамки Европейской преступности в процессе глобализации" (Токио, Япония: 108 Международный семинар по проблемам борьбы с организованной преступностью, 27 февраля 1998 год)

² რ. გოცირიძე, ო. კანდელაკი. გავლენიანი ჯგუფები და კორუფცია. თბ. 2001

³ <http://www.kvinnofrid.gov.se/regeringen/faktaeng.htm>

2.2. რეციდიული დანაშაულობის სოციალურ-ფსიქოლოგიური ასპექტები

რეციდიული დანაშაულობის შესწავლაში აქტიურად გვეხმარება მეცნიერების ისეთი დარგი როგორიცაა იურიდიული ფსიქოლოგია.¹

თანამედროვე ფსიქოლოგიის მიღწევას წარმოადგენს ის, რომ ადამიანის ქცევის ძირითად სტიმულად გვევლინება მოტივი. სწორედ მასში აისახება თუ რისთვის ჩაიდინება ესა თუ ის მოქმედება, რომელსაც ახორციელებს სუბიექტი.

ადამიანის პიროვნება ასახულია უპირველეს ყოვლისა მოტივში, ამიტომ შეგვიძლია სამართლიანად ვამტკიცოთ, რომ "პიროვნება ისეთივეა, როგორც მისი ქცევის მოტივი".² მოტივი სუბიექტური მოვლენაა დაკავშირებული პიროვნების ინდივიდუალურ თავისებურებებთან, მასში ჩართულია აგრეთვე სოციალურ ფსიქოლოგიური ნიშნებიც. თუმცა თანამედროვე კრიმნოლოგიური გამოკვლევები არ გვაძლევენ საფუძველს ვამტკიცოთ, რომ არსებობენ კონკრეტული სპეციფიკური მოტივები დანაშაულებრივი ქმედობისა. მიუხედავად ამისა დანაშაულთა მოტივთა უმრავლესობას შეუძლია სტიმული მისცეს დანაშაულებრივ ქმედებას. ყველაფერი მაინც დამოკიდებულია პიროვნების მნიშვნელოვანი ნიშნებზე.

მოტივების ძირითადი მასა თითქოსდა ნეიგრალურია, გამონაკლის წარმოადგენენ ისეთები, რომლებიც მიმართულია ფიზიოლოგიურ მოთხოვნილებათა რეალიზაციისაკენ.³ მაგალითად ალკოჰოლსა და ნარკოტიკებში.

რეციდივისგ დამნაშავეთა მასაში მოტივაციის კრიტერიუმების გათვალისწინებით შეიძლება გამოვყოთ შემდეგი სახის დამნაშავეები:

¹ Еникеев М.И., «Основы общей и юридической психологии» М., 1996г

² Кудрявцев В.Н. Криминальная мотивация. М. 1986г

³ Харазисвили Б.В., «Вопросы мотива поведения преступника в советском уголовном праве» Тбилиси, 1963г

- ა) ანგარებითი;
- ბ) პრესტიჟული;
- გ) ძალადობრივი;
- დ) სექსუალური.

პირადი გამდიდრებისათვის მოქმედების მოტივი, თავისთავად არ წარმოადგენს მართლსაწინააღმდეგოს, მაგრამ მთავარი აქ არის თუ როგორი საშუალებებით მიიღწევა აღნიშნული. ასეთი რეციდიული დანაშაულობა მიიჩნევა ანგარებითად. გრადიციულად ანგარებით ჩადენილად ითვლება დანაშაული, რომელსაც საფუძვლად უდევს პირადი გამდიდრების მოტივი. მაგალითად, ქურდობა, ძარცვა, ყაჩაღობა, თაღლითობა, თანამდებობრივი დანაშაულებები.

კრიმინოლოგიური გამოკვლევები გვიჩვენებენ, რომ რეციდიული დანაშაულობა ხშირად ჩაიდინება იმისათვის, რათა მოპოვებული იქნას ავტორიტეტი დამნაშავეთა სამყაროში. მსგავსი მოტივები უმეტეს წილად დამახასიათებელია ახალგაზრდა ასაკის დამნაშავე რეციდივისტებს შორის.

სწორედ ეს გარემოებები წარმოქმნიან დანაშაულობის ისეთ სახეს, როგორიცაა პრესტიჟული.

მეტად საინტერესოა ძალადობრივი დანაშაულობა. ის შეიძლება დავახასიათოთ ორგვარად:

ძალადობრივი დანაშაულობანი (მაგალითად, ყაჩაღობა, ხულიგნობა, გაუპატიურება), რომელთა მოტივები სხვადასხვაა;

ძალადობრივი დანაშაულებები, რომელთა მოტივს წარმოადგენს სწორედ ძალადობა. მათ ჩადიან ძირითადად ფსიქიკურად ავადმყოფები და დროებით შეურაცხადი ადამიანები.

პირები, რომლებიც ჩადიან გაუპატიურებას და სხვა სქესობრივ დანაშაულს, სექსუალური მოთხოვნილების მოტივით ეწოდებათ სექსუალური დამნაშავე რეციდივისტები.

მოტივი მეტად მნიშვნელოვანია როგორც სისხლის სამართალში, ასევე კრიმინოლოგიაში. მათი დაჯგუფება ხდება ანგისა-ზოგადობრივი მიმართულებებისა და ზნეობრივი ღირებულებე-

ბისადმი ორიენტაციის მიხედვით.¹

ამასთან დაკავშირებით კრიმინოლოგია ახდენს შემდეგ კლასიფიკაციას:

ა) ნეგატიური მიდგომა პიროვნებისა და ისეთი სიკეთეებისადმი, როგორიცაა სიცოცხლე, ჯანმრთელობა, სხეულის ხელშეუხებლობა, სინდისი, სიმშვიდე, ღირსება და ა.შ. ასეთი დამოკიდებულება საფუძვლად უდევს შემდეგი სახის აგრესიულ ძალადობრივ დანაშაულებებს, როგორიცაა მკვლელობა, სხეულის დაზიანება, გაუპატიურება და ხულიგნობის მრავალი შემთხვევა;

ბ) კერძო მესაკუთრულ-ანგარებითი გენდენცია, რომელიც დაკავშირებულია ყველა სახის საკუთრებაზე სამართლის ზემოქმედების იგნორირებასთან. ეს დამახასიათებელია ისეთი დანაშაულობებისათვის, როგორიცაა: ძარცვა, ქურდობა, თაღლითობა, მექრთამეობა და ა.შ.;

გ) ინდივიდუალური მიდგომა სხვადასხვა სოციალური წესებისადმი. საერთო მოქალაქეობრივი სამსახურეობრივი საოჯახო და სხვა მოვალეობებისადმი. მსგავსი ანგისოციალური შეხედულებები განსაზღვრავენ მთელ რიგ ეკონომიკურ დანაშაულებებს, საზოგადოებრივი წესრიგის, მართლმსაჯულების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულობებს, სამხედრო დანაშაულობებს და სხვა.

ქარაფშეგული, უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება სოციალური ღირებულებებისადმი საკუთარი მოვალეობებისადმი მათ მიმართ, რომლებიც გამოხატულებას ჰპოვებენ სხვადასხვა გაუფრთხილებლობით ჩადენილ დანაშაულებებში.

კრიმინოლოგიური და ფსიქოლოგიური ასპექტების გათვალისწინებით ერთმანეთისაგან გამოყოფენ შემდეგი სახის რეციდივისტებს:

ა) აქტიურად ანგისოციალური – მრავალჯერ ნასამართლები რეციდივისტები, რომელთა მყარი დანაშაულებრივი საქმიანობა ატარებს საზოგადოებისადმი აქტიური ოპოზიციის ხასიათს. მათთვის აუცილებლობას არ წარმოადგენს დანაშაულის ჩადენისათ-

¹ Тарарухин С.А., «Преступное поведение» М., 1974г.

ვის ხელსაყრელი გარემოს არსებობა, რადგან თვითონ ქმნიან ასეთ პირობებს. სწორედ ასეთი გიპის რეციდივისტებისაგან წარმოიშობიან პროფესიონალური დამნაშავეები.

ბ) დესოციალიზირებული (პასიური რეციდივისტი) პირები, რომლებიც "ამოვარდნილ" არიან ნორმალური საზოგადოებრივი სისტემისაგან და ეწევიან ხანგრძლივ პარაზიტულ ცხოვრებას. მათ შორის ბევრია ალკოჰოლით დაავადებული პირი. აქტიური რეციდივისტებისაგან განსხვავებით ისინი თითქოსდა "მიცურავენ დინების მიმართულებით".

გ) მერყევი დამნაშავეები – პირები, რომლებიც ჩადიან დანაშაულს და არ გააჩნიათ მყარი ანგისაზოგადოებრივი შეხედულებანი და წარმოდგენები. მაგრამ სხვადასხვა დანაშაულებრივი ჯგუფების გემოქმედებით ჩადიან დანაშაულს. ისინი გამოირჩევიან კერძო კრიმინოლოგენური დაინფიცირებით, რომლებშიც ერთმანეთია შერწყმული დამნაშავის პიროვნება და კანონმორჩილი პიროვნების მოქმედება. ასეთი პირები ძირითადად ჩადიან ძარცვას, ქურდობას, წვრილმან ხულიგნობას, იშვიათად ყაჩაღობას და ძალადობრივ დანაშაულობებს.

დ) სიგუაყიური დამნაშავეები – პირები, რომელთა დანაშაულებრივი საქმიანობა გამოიხატება შესაბამისი სიგუაყიის დადგომის შემდეგ. უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ დანაშაულებრივ ქმედებას წარმოშობს არა უშუალოდ სიგუაყია, არამედ რეციდივისტის ფსიქიკური დამოკიდებულება.

გემო აღნიშნულ პირობებად შეიძლება დავასახელოთ სხვადასხვა ცხოვრებისეული მდგომარეობები, მაგალითად, მაგერიალური გაჭირვება.

როგორც აღნიშნული იყო, ძველი ქართული სამართალი რეციდიულ დანაშაულობას იცნობდა და მას "განუკურნებლად დადგრომილს უწოდებს", ხოლო "ცოდვის მოყვარე ნების მაგარებელი პირები" სპეციალური რეციდივის საფუძველზე წარმოშობილ დანაშაულებრივ ქმედებებსაც ჩადიოდნენ. ყოველგვარ მონაწი-

ლეობასა და დახმარებას "ასაბიობა"¹ ეწოდებოდა. ე.ი. სახეივო გვაქვს დანაშაულის ორგანიზება "თანაწაგება განზრახვისა". დღევანდელი ტერმინოლოგიის შესაბამისად, რომ ვიმსჯელოთ ორგანიზებული დანაშაულის ჩადენისათვის ბრალი დადეს მეფე დიმიტრი თავდადებულს მონღოლთა ყაენის წინააღმდეგ შეთქმულების ორგანიზებისათვის.²

ბოროტმოქმედთა ურთიერთშორის საქმის მოლაპარაკება-შეთანხმების შესახებ, ცნობებს გვაწვდის მაგნიანე ქართლისაი. "შეებრახეს აზნაურნი, ქართლენი და მათთანა კახნი და მათთანა 50 აზნაურნი სხუა და ბრძოლა დაიწყო".³

კრიმინოლოგიური ფსიქოლოგიური კლასიფიკაციის დროს ხსენებული იყო ე.წ. სექსუალურ რეციდივის პირობების შესახებ, რომლის მოგვივაციას წარმოადგენდა არა ძალადობა, არამედ სექსუალური მოთხოვნილების დაკმაყოფილება.

აღნიშნული სახის დანაშაულობებს ცნობდა ძველი ქართული სამართალიც. ზოგიერთ პირს ბრალად ედებოდა მაგალითად "უჰასაკოთა გახრწნაი" ე.ი. 11-12 წლამდე ბავშვის გახრწნა.⁴

არსებობდა აგრეთვე დანაშაულის ისეთი სახე, როგორიცაა მამათმავლობა. თუმცა აქ ლაპარაკია აღნიშნული საკითხის მრავალჯერად ჩადენაზე. "მამათაცა თანა მამათმავლობაი, რომელსაც შთაფარდებიან მამაკაცნი".⁵

შეურაცხადობის არგამომრიცხველ, მაგრამ ფსიქიკური ანომალიის საფუძველზე ჩადენილ დანაშაულობათ ითვლებოდა "პირუტყყეთა და ფრინველთა დაცემაი".⁶ მაშასადამე ყოველივე ზემოთ აღნიშნულის გათვალისწინებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ რეციდიული დანაშაულობის კრიმინოლოგიური კვლევისას, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება აღნიშნული დანაშაულობის კავშირების დადგენასა და შესწავლას, რომლებიც საფუძველს

¹ რკონის 1259 წლის სიგელი

² ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წლის ხელნაწერი

³ ქამთააღმწერელი გვ.232

⁴ ი. ჯავახიშვილი. თხზულებანი. ტომი VII.თბ.1984.გვ.218

⁵ კანონი შეცოდებულთა 32

⁶ კანონი შეცოდებულთა 36

გვაძლევენ კიდევ უფრო ფართოდ გავეანალიზოთ ისეთი სოციალურ-კრიმინოლოგიური მოვლენა, როგორიცაა რეციდიული დანაშაულობა, დამნაშავე რეციდივისტები და მათგან წარმოქმნილი ახალი სახის დანაშაულებები.

2.3. რეციდივისტის პიროვნება

რეციდიული დანაშაულობის შესწავლისა და კვლევისათვის, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ისეთ საკმაოდ რთული საკითხის შესწავლას, როგორიცაა რეციდივისტის პიროვნება.

კანონსაწინააღმდეგო ქმედებებს ჩადიან როგორც მამაკაცები, ასევე ქალები, ახალგაზრდები და ხანდაზმულები, ჩვეულებრივი მოქალაქეები და სამხედრო პირები. მიუხედავად ყველაფრისა, ისინი ერთნაირად ხდებიან ობიექტები ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობისათვის, ისჯებიან და განიცდიან რესოციალიზაციას.¹

მეცნიერები შეისწავლიან რა ამ პრობლემას, იყენებენ როგორც სოციალური, ასევე კრიმინოლოგიური მეთოდების ყველა კომპლექსს.

როდესაც საუბარია დანაშაულის ჩამდენ პიროვნებაზე, უმეტეს შემთხვევაში იგულისხმება დამნაშავე, რომელიც გამორჩეული პიროვნებაა.

რეციდივისტი ხასიათდება რა ორგანიზატორული ნიჭით და ძლიერი ნებისყოფით, იზიდავს მისკენ სხვა პირებს თავისი თვისებების რეალიზაციით.

რეციდივისტების ფსიქოლოგიური აგმოსფერო, ყველაფრის მიუხედავად ირგვლივ თესავს შიშს, რომელიც ფაქტობრივად ახშობს და მთლიანად ართმევს ღირსებას სუსტი ხასიათის ადამიანს. რეციდიული სამყარო უღმობელია. მორალური ღირებულებანი თავდაყირაა დაყენებული და სიცოცხლის ფასი უმნიშვნელოა. ამიტომ გაომირჩევა განსაკუთრებული სისასტიკით ის და-

¹ Сахаров А. В. О личности преступника и причинах преступности. М., 1961г

ნაშაულობანი, რომლებშიც მონაწილეობენ რეციდივისტები.

რეციდივიზმი და რეციდივისტი თაყისი დამახასიათებელი თვისებებით დიდ გავლენას ახდენს გარემომცველ სიტუაციაზე. ამისათვის შეგვიძლია მაგალითად მოვიყვანოთ ა.შ.შ. ჩაგარებუ-ლი ექსპერიმენტი.¹ სტუდენტებისაგან შემდგარი ორი ჯგუფი (ერთი შედგებოდა მსჯავრდებულებისაგან, ხოლო მეორე ადმინისტრაციის მიერ შერჩეული პირებისაგან) საიდუმლოდ ჩასახლდნენ სხვადასხვა სასჯელ აღსრულებით დაწესებულებებში. ექსპერიმენტატორებისათვის მხოლოდ 10 დღე იყო საკმარისი იმისათვის, რომ დაენახათ: ორივე ჯგუფის წევრებმა რამდენიმე დღის შემდეგ დაიწყეს ცხოვრება იმ "კანონებითა და წესებით, რომელშიც ცხოვრობდნენ".

რეციდივისტის პიროვნება, იმ სუბიექტის პიროვნებასთან შედარებით, რომელმაც პირველად ჩაიდინა დანაშაული, ხასიათდება სოციალურ-ნეგატიური თვისებების კომპლექსით. უფრო ინტენსიური ურთიერთმოქმედებით და შესაბამისად მოქმედების არჩევითობაზე დიდი ზეგავლენით.²

რეციდივისტებისათვის ტიპურია მკაცრი ინდივიდუალიზმი და ეგოიზმი, სოციალურად სასარგებლო მიზნების არ არსებობა, მოთხოვნილებებისა და ინტერესების შეზღუდულობა და პრიმიტიულობა, სამართალდამცავი ორგანოებისადმი უპატივცემულობა და უპასუხისმგებლობა.

გამოკვლევამ გვიჩვენა, რომ რეციდივისტის პიროვნებასა და დანაშაულის პირველად ჩამდენ ნასამართლე პირს შორის, პირველს უფრო აქვს საზოგადოებრივ ფასეულობათა ორიენტირების დეფორმაცია – ვიდრე მეორეს.

რეციდივისტების დიდ ნაწილს არასაკმარისად აქვს განვითარებული პიროვნების ისეთი თვისებები როგორიცაა: მიზანსწრაფულობა, დისციპლინირება, პრობლემების გადალახვის სურვილი. ზოგიერთი მათგანისათვის დამახასიათებელია მკაც-

¹ Criminology A conterpoary Handbook, Joseph F. Sheley

² У.Ташпеп. Кто такой преступник. социология преступности. с.62

რად გამოხატული უნებისყოფობა, ზოგიერთს კი გააჩნია ძლიერი ნებისყოფა, ორიენტირებული ანგისამოგადოებრივი მიზნების მისაღწევად.¹

რეციდივისტისათვის დამახასიათებელია ავადმყოფური თავმოყვარეობა, გარშემომყოფებზე საკუთარი უპირატესობის დამტკიცება, ცინიზმი, სისასტიკე და ა.შ.²

რეციდივისტები ამყარებენ კავშირს სხვა დამნაშავეებთან. ხშირად ქორწინდებიან იმ პირებთან, რომელთაც აქვთ ანალოგიური შესედულებები.

რეციდივისტები ღიდ როლს თამაშობენ დამნაშავეთა სოციალურ და პროფესიონალურ კავშირებში, რომლებსაც პროფესიონალური დანაშაულობის განხილვისას სუბკულტურა ეწოდება.

სუბკულტურის თავისებურებებზე ბევრი რამის თქმა შეიძლება, მაგრამ ამ შემთხვევაში ჩვენ უნდა მივუთითოთ მხოლოდ რეციდივისტებზე, როგორც პოტენციურ პროფესიონალურ დამნაშავეებზე, რომლებიც ხასიათდებიან ასევე ე.წ. "ქურდული გრადიციებისა და ჩვევების არსებობით". ისინი საქართველოში შემოიჭრნენ რუსეთის სახელმწიფო შემადგენლობაში ყოფნის პერიოდში და მოდის საკმაოდ ძველი დროიდან.

ბევრი რეციდივისტისათვის დამახასიათებელია არა მარტო უარყოფითი დამოკიდებულება შრომისადმი, არამედ შეგნებული გათვითცნობიერებული უარყოფითი დამოკიდებულება საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომისადმი. მათი ინტერესი მიმართულია პრიმიტიული და გარყვნილი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. მათთვის დამახასიათებელია შრომითი საქმიანობის 16 წლამდე აღრე დაწყება და ასევე აღრე თავის დანებება. მათ მცირე და წყევტილი შრომის სტაჟი აქვთ, რაც შეუთავსებელია ასაკთან და შრომისუნარიანობასთან. აღნიშნული სტაჟი მოიცავს პერიოდს ნასამართლობას შორის.

დანაშაულებრივი მოღვაწეობისა და გაგრძელების აქტივიზა-

¹ Васильев В.А. Юридическая психология: Учебник для вузов М.: Юрид-лит., 1991.- 464 с.

² Лазурский А.Ф. Классификация личностей. Л., 1924

ციასთან ერთად, უფრო მეტად იზრდება ანგისაზოგადოებრივი შეხედულებებისა და ჩვევების მდგრადობა. მისი ხარისხი უკვე გვაძლევს ნებას ვისაუბროთ კანონსაწინააღმდეგო, მართსაწინააღმდეგო მიზანდასახულობის ფორმირებასა და რეალიზაციაზე. რაც დანაშაულებრივი ქცევის ვარიანტის არჩევითობასა და მისთვის მზად ყოფნას განაპირობებს. ხდება სოციალურ-ნეგატიური ცოდნის დანაშაულებრივი გამოცდილების შევსება. სოციალურად სასარგებლო კავშირები იცვლება უარყოფით კავშირებზე. ნასამართლობის ოდენობის ზრდასთან ერთად ურთიერთობის მოთხოვნობა უფრო და უფრო კმაყოფილდება იმ პირებთან კონტაქტის ხარჯზე, რომლებიც ანგისაზოგადოებრივ ცხოვრებას ეწევიან.

რეციდივისგა თავიდან აცილებისა და კულტურის დაბალი დონე შეგავლენას ახდენს მათი ცხოვრების წესსავე როგორცაა უმიზნო დროსტარება, ლოტობა, აზარტული თამაშები და ა.შ. რეციდივისგისათვის დამახასიათებელია ჩადენილის თვით გამართლება, ილბლიანობისა და დაუსჯელობისადმი რწმენა. ბევრი მათგანი ჩადენილ ქმედობებს სამართლიანად მიიჩნევს, ხოლო სასამართლოს მიერ დადგენილ განაჩენსა და სასჯელს საშინელ უსამართლობად.

რეციდივისგების სამყარო ყველა დარგის სპეციალისგისათვის (იურისგები, ფსიქოლოგები) რთული გასაგებია. მეტად საინტერესოა ცნობილი ამერიკელი კრიმინოლოგის ფოქსის მიერ მოცემული რეციდივისგების კლასიფიკაცია, რომელიც გამომდინარეობს აღნიშნული გიპის დანაშაულის ჩამდენ პირთა პიროვნული თვისებებიდან.

- არაადეკვატური რეციდივისგტი – რომელსაც აპატიმრებენ ლოტობისათვის, წვრილმანი ქურდობისათვის, საზოგადოებრივი წესრიგის დარღვევისათვის. 50 წელს მიღწეულ პირს აქვს 100-ზე მეტი დაკავება და ნასამართლობა. მათ ხშირად გამოიყენებენ როგორც ინფორმაციის წყაროს უფრო სერიოზული სამართალდარღვევების ადა დანაშაულთა გასახსნელად, მაგრამ ეს უნდა კეთდებოდეს დიდი სიფრთხილით.
- სუბკულტურული რეციდივისგტი – ადამიანი რომელიც ეწევა

"განსაკუთრებულ პროფესიონალურ ბიზნესს". ამ ჯგუფს მიეკუთვნებიან მძარცველები, ნარკოტიკული ნივთიერებით მოვაჭრენი, მსუბუქი ყოფაქცევის ქალები, ისინი ქმნიან "ჯგუფებს", ამყარებენ "საქონლითა" და "მომსახურეობით", რომელმაც რა თქმა უნდა არის დიდი მოთხოვნილება.

- კომპლექსური რეციდივი – როდესაც პირი მრავალჯერ ჩადის ერთი და იმავე სახის დანაშაულს, იწყებს ბავშვობის წლებიდან და აგრძელებს მთელი ცხოვრების მანძილზე. ასეთი რეციდივი წარმოიშობა
- სიგუაციიდან, რომლის დროსაც ინდივიდი ვერ მოქმედებს წარმატებულად და ვერც გარეთ და ვერც თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში
- პრობლემის გადასაწყვეტად პატიოსანი და გულწრფელი, მაგრამ წარუმატებელი მცდელობის შემდეგ, ის გადადის პოზიტიური ქმედებიდან ნეგატიურ ქცევაზე
- იმპულსური რეციდივისტი – მთელი ცხოვრების განმავლობაში ჩადის ერთი მეორისაგან განსხვავებულ დანაშაულს. მოქმედებს როგორც პირი, რომელსაც აქვს ფსიქოპათიური, სოციოპათიური და ანტისოციალური გადახრები. ჩადის ქმედობებს და არაა დაინგერესებული სამოგადოებრივი აზრით.¹

ეს რა თქმა უნდა სუბიექტური კლასიფიკაციაა და აბსოლუტურ ჭეშმარიტებად ვერ მივიღებთ.

როდესაც ვიხილავთ ზემოთ აღნიშნულ საკითხებს მხედველობაში მიიღება პირი როგორც ინდივიდი, ასევე მისი ინდივიდუალურობა და პიროვნება. რა თქმა უნდა ყველა ეს ასპექტი ურთიერთკავშირშია.

რეციდივისტის პიროვნება, შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც ადამიანი თვისებების ერთობლიობითა და განსაკუთრებული ინდივიდუალურობით.²

შეისწავლის რა კრიმინოლოგია, ამ ერთობლიობას განსაზ-

¹ В.Фокс.Введение в криминологию.М.1980с.174-175.

² Тард Г."преступник и преступление".М.1906г.56

ღერავს კონკრეტული დანაშაულის საფუძველს და გარემოებებს.

რეციდივისტის პიროვნება შეიძლება განვიხილოთ როგორც: ა) საზოგადოების წევრი; ბ) ჯგუფის ან გაერთიანების წევრი; გ) სოციალურ-ტიპური მახასიათებლის მატარებელი.

აღამიანი არ იბადება არამედ ხდება დამნაშავე. ეს იმას ნიშნავს, რომ თითოეული ინდივიდი როგორც პიროვნება ესაა პროდუქტი არა მხოლოდ არსებითი ურთიერთობებისა და თვითშეგნებისა.

თითოეული პიროვნების საზოგადოებრივი მდგომარეობა აღამიანთა დამოკიდებულების სისტემაში სხვადასხვა სოციალური ღირებულებების, მოღვაწეობის სფეროების, ნორმების და ინსტიტუტების მოვალეობების გაერთიანებებისა და ჯგუფების მიმართ დამოკიდებულია პიროვნების როგორც შინაგან, ასევე გარეგან მდგომარეობაზე.

აუცილებელია შესწავლილი იქნას ყველაზე უფრო ნაირგვარ დანაშაულთა სუბიექტები, მათ შორის გაუფრთხილებლობით ჩადენილი დანაშაულისაც.

მყარი ანგისაზოგადოებრივი შეხედულებები და ორიენტაცია, აგრეთვე მკაცრად გამოხატული ინდივიდუალური მიმართულება დანაშაულობისაკენ არ არის დამახასიათებელი ყოველი პირისათვის.¹

რეციდივისტის პიროვნება, ისევე როგორც ყველა დამნაშავესა გამოირჩევა კანონის მორჩილი პიროვნებისაგან თავისი საზოგადოებრივი საშიშროებით.

თუმცა მოქალაქის პიროვნების დაბალი საზოგადოებრივი საშიშროება, ფატალურად როდის გამოირიცხავს მის მიერ დანაშაულის ჩადენის ალბათობას, ეს დამოკიდებულია გარემოებებზე, რომელშიც იმყოფება პირი და წინააღმდეგობების ხარისხზე, რომელიც ხელს უშლის სამართალდარღვევას, (დანაშაულის ჩადენას).

რეციდივისტის პიროვნების შესწავლისას დიდი ყურადღება

¹ Ч.Ломброзо, Преступный человек

უნდა მივაქციოთ მთელ რიგ საკითხებს:

ა) სოციალურ-დემოგრაფიული თვისებები, როგორც სოციალური წარმომადგენლობა, ასევე მიკუთვნება ოჯახური და თანამდებობრივი მდგომარეობა, ნაციონალური და პროფესიული მიკუთვნება, ასევე მაგერიალური უზრუნველყოფის დონე;

ბ) გონებრივი განვითარება "კულტურულ საგანმანათლებლო შესაძლებლობები";

გ) მწეობრივი თვისებები, ორიენტაციის ადა მისწრაფებების შეფასება, მისი სოციალური და საზოგადოებრივი პოზიცია წესჩვევები;

დ) ფსიქიკური პროცესები, პიროვნების ფსიქიკური მდგომარეობა;

ე) ბიოფიზიკური თვისებები, სქესი, ასაკი, უსამართლობის მდგომარეობა, ფიზიკური კონსტრუქციის განვითარება.

გემოთ ჩამოთვლილი ნიშნები ერთობლიობაში ქმნიან რეციდივისგის პროვნებას და ახასიათებს მას იმისდა მიხედვით, თუ რომელ თვისებათა ერთობლიობასთან გვაქვს საქმე.

რეციდივისგის პიროვნების სტრუქტურის შესაქმნელად, შეიძლება გამოვიყენოთ შემდეგი თვისებები:

ა) სოციალურ-დემოგრაფიული და სისხლის სამართლებრივი;

ბ) სოციალური გამოვლინებები საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში;

გ) მწეობრივი;

დ) ფსიქოლოგიური განსაკუთრებულობა.

ერთ-ერთ ძირითად პრობლემას რეციდივისგის პიროვნების შესწავლისას, წარმოადგენს სოციალური და ბიოლოგიური თვისებების ურთიერთდამოკიდებულება. მას აქვს როგორც პრინციპული, ასევე სამართლებრივი მნიშვნელობა. მის მოგვარებაზე მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული დანაშაულობის მიზეზების ახსნა და მის წინააღმდეგ ბრძოლის მიმართულების განსაზღვრა.

ბიოლოგიური ფაქტორების როლის შეფასება, უმეტეს წილად სხვადასხვა კრიმინოლოგიური თეორიის ურთიერთგამიჯენის საზღვარს წარმოადგენს.

კრიმინოლოგთა უმრავლესობა ხელმძღვანელობს იმით, რომ რეციდიული დანაშაულობა, ისევე როგორც კონკრეტულ დანაშაულობას, ნებისმიერ საზოგადოებაში, აქვს სოციალური ხასიათი. ეს არც ერთ შემთხვევაში არ გამოირიცხავს ბიოლოგიურ ფაქტორებს, თუმცა მათ შეიძლება ჰქონდეთ მსოლოდ პირობითი ხასიათი და არა მიზეზობრივი.

მოგიერთი მეცნიერის მტკიცებით, ბიოლოგიურმა ფაქტორმა, თვითონ შეიძლება გამოიწვიოს დანაშაულებრივი ქცევა.¹

როგორც გამოკვლევებმა აჩვენა, ღამნაშავეთა შორის, რომლებიც ჩადიან ძალადობრივ, რეციდიულ დანაშაულობებს, დიდია ხვედრითი წილი იმ პირებისა, რომლებსაც აქეთ ფსიქიკური ანომალია, წარმოადგენს რეციდიული დანაშაულობის მთავარ მიზეზს, რადგანაც:

ა) ღამნაშავეთა მთელ მასაში, ასეთ ანომალიის მქონე სუბიექტები არ წარმოადგენენ უმრავლესობას;

ბ) ფსიქიკური ანომალიის თანხლება კონკრეტული პირისათვის ყველა შემთხვევაში როდის ასრულებს გადამწყვეტ და მთავარ როლს მის კანონსაწინააღმდეგო ქმედებებში;

გ) როგორც გამოკვლევებმა გვიჩვენეს, დანაშაულის ჩადენას ყველაზე უფრო ხელს უწყობს ის კრიმინოლოგიური გარემო და აღზრდა, რომელშიც ჩამოყალიბდა პიროვნება.

რომელიმე ფსიქიკური ასპექტის კონსტრუქცია (ფსიქოპათია, ოლიგოფრენია), სულაც არ განსაზღვრავს და ხსნის თუ რაგომ ჩადიან კონკრეტულმა პირმა დანაშაული. განმეორებითი დანაშაულებრივი ქმედებების შინაგანი მიზეზების მოგვიყვანია არ არის წარმოდგენილი დიაგნოზში, რომელიც განსაზღვრავს ამა თუ იმ ფსიქიკური დარღვევების მდგომარეობას, ხარისხს, სიმძიმეს და ა.შ.

ფსიქიკური დეფექტები არ შეიძლება წარმოადგენდეს დანაშაულის ჩადენის მოტივს, თუმცა გარკვეულ წილად ზემოქმედებენ მასზე.

¹ Королёв В.В. Психические аномалии, как объект криминологического исследования. М. 1985г

რეციდივისგის პიროვნების შესწავლისას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მათ კლასიფიკაციასა და ტიპოლოგიას. შეიძლება დავასახელოთ ორი ძირითადი ჯგუფი სოციალური და სამართლებრივი ნიშნების გათვალისწინებით.

ა) პირველ მათგანს მიეკუთვნება სქესი, ასაკი, განათლების დონე, მაგერიალური მდგომარეობა, სოციალური წარმომავლობა, საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომისადმი დამოკიდებულება, სპეციალობა, საცხოვრებელი ადგილი.

ბ) მეორე ჯგუფს შეიძლება მიეკუთვნოთ ხასიათი, ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმე, დანაშაულებრივი საქმიანობის ხანგრძლივობა, ბრალის ფორმა, დანაშაულებრივი ზემოქმედების ობიექტი. თუმცა შეიძლება გამოვიყენოთ ამერიკელი მეცნიერის, ფოგსის მიერ შემოთავაზებული კლასიფიკაციაც, რომლის შესახებაც ზემოთაა აღნიშნული.

თუმცა აღნიშნული კლასიფიკაციები სუბიექტური ხასიათისაა და მათი დამკვიდრება უცვლელ წესებად მართებული არ იქნება.

რეციდივისგის პიროვნებას იკვლევენ სამართლებრივი პრაქტიკის გამოყენებით, არა მხოლოდ ერთი პირის დონეზე, არამედ ჯგუფურ დონეზე. აგრეთვე როგორც დანაშაულობის სუბიექტის ერთობლიობას და ამისათვის იყენებენ ზემოთ უკვე აღნიშნულ ტიპოლოგიის მეთოდს.

პიროვნება წარმოადგენს კანონზომიერ სოციალურ ფიგურას კონკრეტული საზოგადოებისათვის, იმდენად რამდენადაც კანონზომიერია დანაშაულობის არსებობა საზოგადოებრივი განვითარების მოცემული ეტაპისათვის.¹

ამიგომ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ დამნაშავე რეციდივისგის პიროვნების შესახებ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ისაა დროებითი სოციალური ტიპი, დაკავშირებული დანაშაულობასთან, რომელიც წარმოადგენს გარდამავალ სოციალურ მოვლენას.²

რეციდიული დამნაშავის პიროვნების არსებობაც დროებითია, ისევე როგორც დანაშაულობა საერთოდ. თუმცა გააჩნია მყარად

¹ У.Таннел. Кто такой преступник. социология преступности. с62

² Пастушная А.Н. Криминологическая сущность личности преступника. М. 2000

გამოხატული ნიშანთვისებები.¹

რადგან კრიმინოლოგია ესაა მეცნიერება დანაშაულობის მსგეშებსა და ბუნებაზე, ასევე მისი თავიდან აცილების გზებს აღა საშუალებებზე, სწორედ ამიტომ დამნაშაუის პიროვნების შესწავლაც ემსახურება ანალოგიურ მიზნებს და ამოცანებს. დამნაშაუის პიროვნების გიპოლოგია უნდა ექვემდებარებოდეს საერთო კრიმინოლოგიურ ამოცანას. მისი შესწავლა აუცილებელია იმისათვის, რომ ცნობილი გახდეს დანაშაულებრივი ქმედებების მიზეზები და მექანიზმები და მისი თავიდან აცილების გზები და მეთოდები.

კრიმინოლოგიური გიპოლოგიის საფუძველში დევს დანაშაულებრივი ქმედებების სუბიექტური მიზეზები. ეს არ ნიშნავს სხვა სოციალური ფაქტორების იგნორირებას, რომელიც ხელს უწყობს დანაშაულის ჩადენას.

აუცილებელია დამნაშავე რეციდივისტების პიროვნებათა გიპოლოგია და არა გამომწვევი ფაქტორების კლასიფიკაცია.

რეციდივისტის პიროვნების დამახასიათებელი ნიშანთვისებების შესწავლა საშუალებას გვაძლევს ერთმანეთისაგან გავარჩიოთ დამნაშავეები და არა დამნაშავეები. გამოვაელინოთ ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენენ დანაშაულის ჩადენაზე. ასეთი ანალიზის ჩატარება აუცილებლობას წარმოადგენს როგორც მთელი ქვეყნის, ასევე მხარეების, ქალაქებისა და რაიონების მასშტაბითაც.

სოციოლოგიური და ფსიქოლოგიური, აგრეთვე კრიმინოლოგიური კვლევების საფუძველზე შეიძლება გამოვაელინოთ შემდეგი სტატისტიკური მონაცემები:

ა) დამნაშავეთა შორის უმეტესობას წარმოადგენენ მამაკაცები.

ბ) ასაკობრივი დახასიათება საშუალებას გვაძლევს გამოვიგანოთ დასკვნები დამნაშავეთა სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფების განსაკუთრებულობის შესახებ. კრიმინოლოგიაში დად-

¹ Иншаков С.М. Криминология. М. 2000г

გენილია, რომ ახალგაზრდული ასაკის პირები გაცილებით ხშირად ჩადიან იმპულსური ხასიათის აგრესიულ დანაშაულებებს. უფროსი ასაკის პირთა მართლსაწინააღმდეგო ქმედებანი კი ნაკლებ იმპულსურია. გაცილებით კარგადაა მოფიქრებული მათ შორის შედეგის გათვალისწინებით ე.ი. ასაკი მნიშვნელოვნად განსაზღვრავს ადამიანთა ცხოვრებისეული მიზნებსა და მოთხოვნილებებს, ინტერესების სფეროს, ცხოვრების წესს და რა თქმა უნდა ბოველივე ეს გავლენას ახდენს მართლსაწინააღმდეგო ქმედობებზეც.

გ) ოჯახური მდგომარეობანი და აღზრდა დიდ გავლენას ახდენენ პიროვნული თვისებების ფორმულირებისას. საერთოდ მიღებული ნორმებიდან ისეთი გამონაკლისები როგორიცაა: არასრული ოჯახები მშობლებისაგან დამოუკიდებელი ბიუჯეტი, ოჯახურ-კულტურული ურთიერთობების დაბალი დონე განსაკუთრებულ გემოქმედებას ახდენენ პიროვნებაზე.¹

დ) დანაშაულობის კოეფიციენტი იმ პირთა შორის, რომლებიც არ იმყოფებიან ქორწინებაში ორჯერ მეტია ვიდრე დაქორწინებულთა შორის. თუმცა დამნაშავე პირთა მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენენ ის ახალგაზრდა ასაკის პირები, რომლებმაც ვერ მოასწრეს დაქორწინება დანაშაულის ჩადენამდე.

ე) განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მივაქციოთ შრომით საქმიანობას დანაშაულის ჩადენამდე.

უნდა აღინიშნოს, რომ დანაშაულის ჩამდენი პირები, ამ შემთხვევაში რეციდივისტები, შეიძლება უკეთ ფლობდნენ სამართლებრივ ცოდნას. შედარებით კანონმორჩილ მოქალაქეებთან შედარებით. მაგრამ ისინი პატივს არ სცემენ კანონს და გამომუშავებული არა აქვთ მოთხოვნილება მიქცენ კანონის შესაბამისად.

კრიმინოლოგია (გენეტიკა და კრიმინოლოგიურ-გენეტიკური გამოკვლევა) შეიძლება წარმოადგენდეს პროგრესიულს და ჰუმანურს მხოლოდ მაშინ, როცა ის ეთიკურია. არ შეიძლება განვი-

¹ Кудрявцев В.И. Криминальная мотивация. М. 1986г

ხილთ ადამიანი, როგორც რომელიმე აბსტრაქციული სქემა.

გემო აღნიშნულის გათვალისწინებით კრიმინოლოგის ეთიკურ მხარეზე დაყრდნობით შეგვიძლია ერთმანეთისაგან განვასხვაოთ სამართალდამრღვევები, დამოგრაფიული, სამარლებრივი, ფსიქოლოგიური და სხვა ნიშნებით. ისინი ემსგავსებიან ერთმანეთს და განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან.

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ქართული სამართლის ისტორიაში "განმეორებითი" და "ჩვეულებითი" დანაშაულობა პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად ითვლებოდა.

ექვთიმე მთაწმინდელის განმარტებით მას ცოდვის მოყვარე ნება ეწოდებოდა. პირი, რომელიც "უკრძალველობას" და თავხედ კადნიერებას ამჟღავნებდა, შეიძლება შეეადაროთ თანამედროვე რეციდივისტის პიროვნებას. "არიან ბუნებით გრილი და არა კპატიობს ბუნების სიმხურვალე, ნებაი იგი იყო ცოდვის მოყვარეც" გადმოგვცემს "კანონი სინანულისანი".¹

თანამედროვე საქართველოში კი სიმდიდრე გახდა თვითმობანი, რომელიც ამართლებს მათი შეძენის საშუალებებს, მხოლოდ მომუშავეთა 7% ხედავს, რომ მისი ხელფასი დამოკიდებულია პირად შესაძლებლობებზე, დანარჩენი კი მთავარ წარმატებად თვლიან ნათესაური და სოციალური კავშირების გამოყენებას, თაღლითობას და სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედებების ჩადენას. ეს უბრალო და საერთო მიზეზები წარმოშობს დანაშაულობას, ლოთობას, ნარკომანიასა და სხვა ნეგატიურ მოვლენებს. ცხოვრებაში წარმატებისათვის ბრძოლაში დამარცხებას პიროვნება მიჰყავს სინამდვილის აგრესიული აღქმის სხვადასხვა ხერხებთან, აგრეთვე მისგან წასვლასა და გაქცევასთან. იზრდება ალკოჰოლიკების, ნარკომანებისა და სექტანტების ოდენობა. მოქალაქეთა ნაწილი, სოციალური კიბის საფეხურებზე დაბლა დამკვიდრებისას "ბომჟი" ხდება.

¹ ი. ჯავახიშვილი. თხზულებანი. ტომი VII გვ.188. თბ.1984

რეციდივისგის პიროვნების დამახასიათებლობის სქემა

სოციალური საფუძველი	
სქესი	მამრობითი, მდედრობითი
ასაკი	უმეტესწილად 35-40 წ
საქმიანობის სახეობა	განსაზღვრული სამუშაო არა აქვს
საცხოვრებელი ადგილი	ქალაქი ან სოფელი
გარეგნობა	ჩვეულებრივი ან დამახასიათებელი ნიშნები
ფიზიკური ჯანმრთელობა	ჯანმრთელი
ოჯახური მდგომარეობა	უმეტესწილად მარტოხელა

2.4. ქალთა რეციდიული დანაშაულობა

რეციდიული დანაშაულობა, წარმოადგენს საერთო დანაშაულობის ნაწილს, თუმცა როგორც ცნობილია, ამასთან ერთად ის გვევლინება შედარებით დამოუკიდებელ სისტემად, რომელიც შედგება რიგი ქვესისტემებისაგან, მათ რიცხვში კი სქესობრივი კრიტერიუმის გათვალისწინებით გაპოიყოფა: მამაკაცთა რეციდიული დანაშაულობა და ქალთა რეციდიული დანაშაულობა.

ქალთა რეციდიული დანაშაულობა, განსხვავდება მამაკაცთა რეციდიული დანაშაულობისაგან მისი რაოდენობრივი მაჩვენებლებით, დანაშაულობათა ხასიათით და მათი შედეგებით, ჩადენის საშუალებებითა და იარაღებით, როლით რომელსაც ასრულებენ ქალები დანაშაულებრივი თავდასხმის მსხვერპლის შერჩევის დროს.

ეს თავისებურებანი გამოწვეულია ქალის ისტორიულად დამკვიდრებული ადგილით სამოგადოებრივ ურთიერთობათა სისტემაში.¹ მისი სოციოლოგიური როლით, ბიოლოგიური და ფსიქოლოგიური თვისებებით.

იმასთან დაკავშირებით, რომ ქალთა სოციოლოგიური ცხოვრების პირობები, წესი და მათი როლი სამოგადოებაში იცვლება – იცვლება აგრეთვე მათი დანაშაულებრივი ქმედებების ხასიათი და ხერხები.² მაქნიერებასა და ცხოვრებაში არსებობს ე.წ. “მუდმივი კითხვა”, რომლებიც მუდმივად წარმოადგენენ დისკუსიის საგანს. ასეთ საკითხს წარმოადგენს ქალის როლი და ადგილი თანამედროვე სამოგადოებაში.

გრადიციულად იმ პირთა შორის, რომლებიც მიცემული არიან პასუხისცემაში და იხდიან სასჯელს, უმრავლესობას წარმოადგენს მამაკაცები.

როგორც კრიმინოლოგთა გამოკვლევებმა გვიჩვენეს ჩადენილ დანაშაულთა საერთო რაოდენობაში, ქალთა მიერ დანაშა-

¹ Ясин Расулов. Женщины в истории человечества
<http://www.yaseen.ru/musulmanka/zhenshinavistorii.htm>

² Ю.М. Антонян. Преступность среди женщин. М.1992.

ულთა სხედრითი წილი შეადგენს 12-15%, მაგრამ თუ მხედველობაში მივიღებთ იმას, რომ ზოგჯერ ქალთა დანაშაულობის შედეგები საზოგადოებისათვის უფრო ნეგატიურია, ამიგომ ის განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს.

ქალთა დანაშაულობის მეტად გავრცელებულ სახეს წარმოადგენს ძარცვა და სხვისი ქონების დატაცება, მითვისების ან გაფლანგვის გზით, შედარებით იშვიათად ჩადიან: ყაჩაღობას, თაღლითობას და სხვისი ქონების გატაცებას განსაკუთრებით დიდი ოდენობით. დატაცებათა 3/4 –ს ადგილი აქვს ქალაქებში, რაც იმით აიხსნება, რომ აქ გაცილებით უფრო მეტი კომერციული საწარმოები, დაწესებულებები და მშენებლობებია, ვიდრე სოფლებში.

წარსულში ქალები აძლევდნენ ქრთამს ან შუამავლობდნენ მექრთამეობაში, დღევანდელ პირობებში კი მოიმატა შედარებით ქრთამის ამღებთა რაოდენობამ, როგორც ჩანს ერთის მხრივ ეს დაკავშირებულია ქალთა სოციალური აქტივობის ამაღლებასთან (მათ შორის სამართალდაცავ სფეროებში), მეორეს მხრივ საბაზრო ეკონომიკის განვითარებასთან და მასთან დაკავშირებულ ადმინისტრაციულ მოღვაწეობასთან.¹

თანამედროვე დანაშაულობის დამახასიათებელ თვისებებს წარმოადგენს, სახელმწიფო ხელისუფლების წინააღმდეგ დანაშაულის ჩამდენ პირთა შორის ქალთა რაოდენობის ზრდა.

უკანასკნელ წლებში მოიმატა ქალთა მიერ ჩადენილმა ისეთი დანაშაულის რაოდენობამ, როგორიცაა ქურდობა.

შეიძლება ვთქვათ, რომ ყოველი მეხუთე გამოვლენილი დანაშავე ქალი – ქურდია. მათ შორის მნიშვნელოვანი წილი მიუძღვის იმ დამნაშავე ქალებში, რომლებიც ადრე ნასამართლები იყვნენ აღნიშნული დანაშაულისთვის. ძირითადად ასეთებს წარმოადგენენ უფროსი ასაკის ქალები.

ქალებისათვის დამახასიათებელია ძარცვის ისეთი ფორმები, რომლებიც ჩადენილია “ნდობის” საფუძველზე.

¹ Васильев В.А. Юридическая психология: Учебник для вузов М.: Юрид.-лит., 1991.-464 с.

ყოველი მე-3 – მე-4 ქალი, რომელიც სასჯელს იხდის პენიტენციარულ სისტემაში, დამნაშავეა ძალადობრივ დანაშაულებებში. თუმცა ეს ბუნებრივიცაა, რადგან ქალებს ძირითადად თავისუფლებას აღუკვეთავენ ხოლმე საშიში დანაშაულობებისათვის.

დანაშაულის ჩადენის მომენტისათვის ქალთა უმრავლესობა გათხოვილია.

მათ, რომელთაც არ ჩაუდენიათ განმეორებითი დანაშაული და შესაბამისად არ იყვნენ მიცემულნი პასუხისგებაში – შეუნარჩუნდათ ოჯახები.

გაცილებით ცუდ ოჯახურ მდგომარეობაში იმყოფებიან დამნაშავე ქალები, რომლებიც სასჯელს იხდიან თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში.

კრიმინოლოგთა გამოკვლევებმა გვიჩვენა, რომ – მამაკაცები ფაქტიურად თუ იურიდიულად საკმაოდ მალე ზოგჯერ კი მეუღლის გასამართლებისთანავე ქმნიან ახალ ოჯახებს.

დამნაშავე ქალთა მნიშვნელოვან ნაწილს შეადგენენ სამუალო და უმაღლესი განათლების მქონე პირები, აგრეთვე მამაკაცთა და ქალთა ნასამართლობის შესახებ გამოკვლევებმა აჩვენეს შემდეგი ტენდენცია: 5 ნასამართლობის მქონე ჯგუფში მამაკაცები წარმოადგენენ 5,1%, ხოლო ქალები 3,2%; 6 ნასამართლობის მქონე ჯგუფში შესაბამისად 2,6% და 1,9%; 7 ნასამართლობის მქონე ჯგუფში – 1,3% და 1,2%; 8 ნასამართლობის მქონე ჯგუფში 0,6% და 0,6%; 9 ნასამართლობის მქონე ჯგუფში 0,6% და 0,7%.

მონაცემების მიხედვით, პასუხისგებაში მიცემულ ქალთა შორის 25% ხასიათდება ფსიქოლოგიური ანომალიებით (შერაცხადობის ფარგლებში).¹

ნასამართლები ქალების ფსიქოლოგიურმა გამოკვლევამ აჩვენა, რომ მათ არ აქვთ ისეთი დამახასიათებელი ნიშნები, რომლებიც არსებითად გაართულებდნენ მათთან პროფილაქტიკურ სამუშაოების ჩატარებას. თუმცა რეაბილიტაციის პროცესი თავისუფლების აღკვეთის ადგილებიდან გათავისუფლებული ქალებისა

¹ Крефт-эвингю. Учебник психиатрии.с-п1897

შეიძლება იყოს უფრო რთული ვიდრე მამაკაცების რადგანაც სოციალურად სასარგებლო კავშირები გაწვეტილი აქვთ თვით უახლოეს ადამიანებთანაც კი.

ცნობილია, რომ ქალებისათვის ძალიან მნიშვნელოვანია ადამიანების შეფასებები და ის თუ, როგორ შთაბეჭდილებებს ახდენენ ისინი. გამონაკლისს არ წარმოადგენენ არც დამნაშავე ქალები.

მათი თვითდაჯერებულობა წარმოადგენს ერთ-ერთ უმძლავრეს სტიმულს ადამიანურ ქმედებებში და ის განაპირობებს ცხოვრების წესს. ეს არ არის უბრალოდ მისწრაფება იმისადმი, რომ თავი მოაწონონ მამაკაცებს, ან გამოიყურებოდნენ სხვა ქალებზე უკეთესად. ესაა მოთხოვნილება საზოგადოებასა და ცხოვრებაში ადგილის დასამკვიდრებლად.

საერთოდ, დამნაშავე ქალებისათვის დამახასიათებელია მაღალი იმპულსიურობა. ამას მივყავართ ცხოვრებისეული არაადეკვატური აღქმისა და საკუთარი ქმედებების შედეგების არასწორი პროგნოზირებისაკენ.¹

კანონსაწინააღმდეგო ქმედებების ჩადენასთან დაკავშირებით, ქალები განიცდიან საკუთარი დანაშაულის გრძნობას, მომავლის შიშს, ამასთანავე ეს განცდა კიდევ უფრო ძლიერდება თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში სასჯელის მოხდის დროს. აღსანიშნავია, რომ ქალთა დანაშაულობა, განსაკუთრებით მისი ელემენტების მოგადი მიმართულებების ნაწილში, ვერცადაა შესწავლილი სხვადასხვა ავტორის მიერ. თუმცა ქალთა რეცედიული დანაშაულობა პრაქტიკულად, კრიმინოლოგიური გამოკვლევის ჩარჩოებს გარეთ არის დარჩენილი.

ამ დროისათვის მოიპოვება მხოლოდ ცალკეული ნაწყევტები არასისტემატიზირებული მონაცემებისა იმას შესახებ, თუ რას წარმოადგენს მოცემული დანაშაულობის სახე, როგორიცაა მისი თანამედროვე მდგომარეობა, რა მიზეზით ჩადიან ქალები დანაშაულს ხელახლა და თუ როგორ უნდა ვებრძოდეთ აღნიშნული

¹ Пастушная А. И. Криминологическая сущность личности преступника (психологический аспект) М.2000г.

სახის დანაშაულობას რაც შეიძლება ეფექტურად. ყოველივე ეს წინასწარ განსაზღვრავს ქალთა რეციდიული დანაშაულობის კომპლექსური კვლევის აქტუალობას.

ჩვენი კვლევის ძირითად მიზანს წარმოადგენს სწორედ ქალთა რეციდიული დანაშაულობა, როგორც სოციალურ-სამართლებრივი მოვლენა და მისი თავიდან აცილების ზომების შემუშავება.

ჩემი შესწავლის ობიექტს წარმოადგენს რეციდიული დანაშაულობა და მისი კრიმინოლოგიური დასასიათება, აგრეთვე ქალთა რეციდიული დანაშაულობა.

ქალთა რეციდიული დანაშაულობის თავიდან ასაცილებლად, მნიშვნელოვანი ღონისძიებებია გათვალისწინებული ევროპის პენიტენციარულ სამართალში. მაგალითად, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, დამნაშავე ქალის მშობიარობა უნდა მოხდეს თავისუფლების აღკვეთის ადგილის გარეთ. თუ კი არ არის ასეთი შესაძლებლობა, პენიტენციარული დაწესებულება უნდა ფლობდეს სპეციალურ ნაგებობასა და მოწყობილობას, უნდა ჰყავდეს აუცილებელი პერსონალი. მშობიარობის ნორმალურ ფარგლებში მისაღებად შემდეგი მოვლისათვის. თუ ბავშვი იზადება ციხეში. დაბადების მოწმობაში არაფერი არ უნდა იყოს მითითებული ამის შესახებ.¹

ქალ-რეციდივისტთა გამოსწორებისათვის, მნიშვნელოვან პირობად მიმაჩნია ჩვილი ბავშვის დედისათვის დატოვება პენიტენციარულ სისტემაში. კვალიფიციური პერსონალის მეთვალყურეობის ქვეშ მყოფი დამნაშავე ქალი იძულებულია ყურადღებით მოექცეს ახალშობილს, გამოავლინოს დედობრივი ზრუნვა, შეიქმნას ფსიქოლოგიური მდგომარეობა იმისა, რომ ის საჭიროა. ყოველივე ეს ხელს შეუწყობს დანაშაულისაკენ მიდრეკილი ქალის საზოგადოებრივად ზნეობრივი პრინციპებისაკენ მობრუნებას.

მეცნიერების მიერ დადგენილია, რომ დედობრივ ინსტინქტს მრავალი სასწაულის მოხდენა შეუძლია ამ ქვეყნად.

შეიძლება ვივარაუდოთ ის ფაქტი, რომ შეიძლება არასწო-

¹ ევროსაბჭოს წესდების დანართი №R(87)3 მუხლი 28. 2

რად ბავშვის ბნეობრივი და ფსიქიკური მდგომარეობა განვითარდეს შრომა გასწორების დაწესებულებაში, იმ ნეგატიური ზემოქმედების გათვალისწინებით რაც იქ სუფევს, მაგრამ უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ აქ ლაპარაკია ახალშობილებზე და მეორეც დედა დამნაშავეები იზოლირებული უნდა იქნენ საერთო გარემოდან.

ნებისმიერი კრიმინოლოგიური გამოკვლევა უნდა გამომდინარეობდეს უპირველესყოვლისა სისხლის-სამართლებრივი შეფასებების პრიორიტეტებიდან. აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ქალთა რეციდიული დანაშაულობა წარმოადგენს კრიმინოლოგიური კვლევის კომპლექსურ პრობლემას. ცხოვრების შემეცნების ობიექტური ფილოსოფიური კანონების გამოყენებით, ქალთა რეციდიული დანაშაულობა უმჯობესია განვიხილოთ, როგორც მინიმუმ ორ განზომილებაში.

უპირველესყოვლისა ეს ნეგატიური სოციალური მოვლენა, აუცილებელია შესწავლილ იქნას, როგორც დანაშაულობის ერთიანი სისტემის შემადგენელი ელემენტი, ნაწილი, ერთ-ერთი სახეობა მისთვის დამახასიათებელი ტიპური თვისებებით. მეორეს მხრივ, ქალთა რეციდიული დანაშაულობა არის დამოუკიდებელი სპეციფიკური მოვლენა, რომელიც არსებობს, ევოლუციას განიცდის საკუთარი კანონებით.

სოციალურ-ეკონომიკური და ფსიქოლოგიური პროგრესების თანამედროვე ანალიზი და ქალთა ცხოვრების პირობები, უფლებას გვაძლევს ჩავთვალოთ, რომ დანაშაულობის მიზეზები დაკავშირებულია ისეთ მოვლენებთან, როგორიცაა: 1) მათი მნიშვნელოვნად აქტიური მონაწილეობა საზოგადოებაში; 2) ზოგიერთი სოციალური ინსტიტუტის შესუსტება. უპირველესყოვლისა ოჯახის ზეგავლენა; 3) საზოგადოების წევრთა შორის ურთიერთდაძაბულობა, კონფლიქტური სიტუაციები, მგრული ურთიერთდაძაბულობა, რომლებსაც გაცილებით უფრო მწვავედ აღიქვამენ ქალები; 4) ქალთა შორის ნარკომანიის ალკოჰოლიზმის, პროსტიტუციის და მაწანწალობის ზრდა.

წარსულთან შედარებით, თანამედროვე ქალები უფრო აქტიურად არიან ჩაბმული საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და საზოგა-

დოებრივ შრომაში.

ისინი წარმოადგენენ თითქმის ნასეკარს ისეთ სფეროებში, როგორიცაა სამეცნიერო საქმიანობა, საკრედიტო და სადამლე-
ვო სამსახურები, ვაჭრობა – კომერცია, წერილი და ზოგჯერ ფარ-
თო მასშტაბიანი მეწარმეობა და ა. შ.

საკმაოდ ბევრი ქალი ხელმძღვანელობს საწარმოებს, დაწე-
სებულებებს და ორგანიზაციებს. რა თქმა უნდა, ყველა სფეროში
დემორგანიზაცია გაცილებით უფრო გეგმიური ადგილია ქა-
ლებში, ვიდრე მამაკაცებში.

საიდუმლოს არ წარმოადგენს ის ფაქტი, რომ ქალები რომ-
ლებიც ეწევიან მეწარმეობასა და კომერციას, აგრეთვე მუშაო-
ბენ სამოგადოების კვების დაწესებულებებში, წარმოადგენენ
მთავარ “შემომგანს” ოჯახში. მათ კმაყოფიან ცხოვრობენ ქმრე-
ბიც. სწორედ ამიგომ, ქალების როლიც შედარებით გაიზარდა. გე-
მოთაღნიშნულ საქმიანობასთან დაკავშირებით, წარმოშობილ
დანაშაულობაში ქალისათვის შესასრულებლად მძიმე სამუშაოე-
ბი და დაბალი ანაზღაურება, წარმოადგენს დანაშაულობის ზრდის
ერთ-ერთ ფაქტორს.

მრავალი მაღალკვალიფიციური კადრი რჩება დასაქმების გა-
რეშე. მათ შორის ქალებიც. ამიგომ მათი მნიშვნელოვანი ნაწი-
ლი იძულებულია მიმართოს კანონსაწინააღმდეგო ქმედებებს.

მძიმე სამუშაო აუხეშებს ქალის ხასიათს და შლის ისეთ დამა-
ხასიათებელ ნიშნებს როგორიცაა: ქალურობა, სინაზე, მგრძნო-
ბელობა. ქალი ხდება აგრესიული, მკაცრი და ცდილობს მის წინა-
შე წამოჭრილი პრობლემა გადაწყვიტოს ძალის გამოყენებით. ეს
ყველაფერი კი წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს მიზეზს ქალთა
ჩადენილი მრავალი სასტიკი დანაშაულისა.

გარდა ამისა, არსებობს მთელი რიგი სოციალური მოვლენე-
ბისა, რომლებიც ახდენენ დანაშაულობის ზრდის პროვოცირებას.
ოჯახური მოუწესრიგებლობა, აგრეთვე მაგერიალური გაჭირვ-
ბა და მძიმე ვალდებულებანი, ქალებს უქმნიან საფუძველს ჩაიდი-
ნონ ისეთი ქმედებანი, რომელთა შედეგები საკმაოდ არასასურ-
ველია სამოგადოებისათვის.

გაცილებით უფრო ადვილია სოციალურად დაუცველი ქალის ადაპტირება, ფსიქიკური გაწონასწორებულობის მოშლა. მას ეჩვენება, რომ მთელი მსოფლიო მისსადმი მგრულადაა განწყობილი.

ყოველივე ამის გამო ქალები იწყებენ ანგისამოგადოებრივ ცხოვრებას და კანონსაწინააღმდეგო გზებით ცდილობენ შექმნილი მდგომარეობის გაწონასწორებას.

ოჯახის შესუსტებასა და მის დაშლას გარდაუვლად მიეყვართ ცხოვრების საზოგადოებრივი წესის შეცვლისაკენ. საკუთარი თუ მშობლების ოჯახი გარკვეულ ზემოქმედებას ახდენს და არეგულირებს ქალის ზემოქმედებებს საზოგადოებაში. ოჯახური მდგომარეობის გართულების გამო სუსტდება ქალის კავშირი ახლობლებთან, ქრება კონტროლის ფუნქცია, ის უკვე ორიენტირებული აღარაა გრადიციული ღირებულებისაკენ და მოქმედებს ყოველგვარი დაშვებული

თუ დაუშვებელი წესების გამოყენებით. ამიგომ მეტად მნიშვნელოვანია ავლნიშნოთ, რომ ფსიქოლოგიურად და მატერიალურად დამოუკიდებელ ქალს, გაცილებით ადრეულ ასაკში ეკარგება სხვების წინაშე პასუხისმგებლობის გრძნობა.¹

როდესაც ვსაუბრობთ დანგრეულ ოჯახებსა და გაწყვეტილ კავშირებზე, რა თქმა უნდა იგულისხმება ურთიერთობის გაწყვეტა მშობლებთან და შვილებთან. მშობლებისაგან “თავისუფლებამოპოვებული” ქალი ჩადის სხვადასხვაგვარ ანგისამოგადოებრივ ქმედებებს, როგორიცაა: ქურდობა, ძარცვა, პროსტიტუცია², მაგრამ მხედველობაში უნდა მივიღოთ საკუთარი ოჯახური მდგომარეობაც, როცა ქალი მეუღლე და ღედაა. ზოგიერთი ქალი საერთოდ არ თვლის რაიმე ღირებულებად ოჯახურ ურთიერთობას იმ შემთხვევაში, როდესაც მეუღლეებს შორის არ არსებობს შინაგანი სულიერი კავშირები. ასეთი კავშირების არარსებობა განსაკუთრებით მკვეთრად ვლინდება იმ შემთხვევაში, როდესაც ქა-

¹ Сахаров А.В. О личности преступника и причинах преступности. М., 1961 г.

² Дорчен Лейдхольд, "Проституция: современная форма рабства," <http://www.uri.edu/artsci/wms/hughes/catw/slavery.htm>

ლები პროსტიტუციას ეწევიან. აუცილებელია აღენიშნოთ, რომ დანაშაულობის ზრდას კიდევ უფრო აძლიერებს ქალთა მჭიდრო და ხანგრძლივი კავშირები ადრე ნასამართლევ დამნაშავე პირებთან. ასეთ ურთიერთობებში ხდება ქალის კრიმინოლოგიური “დაინფიცირება”, განსაკუთრებით კი ასალგაზრდა ქალებისა.

მათი ცხოვრება შეიძლება წარიმართოს მეტად გრაგიკულად თუ კი დაკავშირებული არიან სამართალდამრღვევ ჯგუფებთან, ნარკომანებთან ან მაფიოზურ სტრუქტურებთან.

ნაკლებად უზრუნველყოფილი ოჯახიდან გამოსულ ქალებს, არა აქვს შესაძლებლობა შეიძინონ მოღური განსაცემლები, პრესტიჟული ნივთები (მაგალითად: მობილური ტელეფონი, კომპიუტერი და ა.შ.). ზოგჯერ იძულებული ხდებიან ჩაიდინონ ქურდობა, ძარცვა, ყაჩაღობა, ეწევიან პროსტიტუციას. ხდებიან აგრესიულები, ეანდალურები, უსასტიკესები, ამით ცდილობენ მიიღონ ფსიქოლოგიური კომპენსაციები ადრე გადატანილი დამცირებისათვის.

რაც შეეხება პროსტიტუციას, ლექსიკონში ის განიმარტება როგორც ქალის მიერ საკუთარი სხეულის გაყიდვა შემოსავლის მიღების მიზნით – არსებობისათვის ან პირადი გამდიდრებისათვის. წარმოდგება ლათინური სიტყვისაგან “Prostitutio”.

ზნეობრივი პარადოქსი იმაში მდგომარეობს, რომ რაც უფრო მეტია და ძლიერია ბრძოლა ამ სოციალური მოვლენის წინააღმდეგ, მით უფრო მეტად ლოიალურად და შემწყნარებლურად ეპყრობა მას საზოგადოება. ხოლო წიგნები თუ ფილმები, რომლებიც თითქოს და წარმოადგენენ ამ მოვლენის კომპრომიტირებას, პირიქით, გადაიქცნენ მის სარეკლამო კამპანიად.¹

სახელმწიფოთა უმრავლესობაში პროსტიტუცია სისხლის სამართლის წესით არადასჯადია, თუმცა იქ არსებობს გარკვეული წესები მეძავეთათვის.

პროსტიტუცია დასჯად ქმედებადაა გამოცხადებული, მაგალი-

თად, რუმინეთსა და უნგრეთში, ჰომოსექსუალური პროსტიტუცია ისჯება ავღანეთში, არგენტინაში, ავსტრიასა და დანიაში. ბევრ ქვეყანაში თვით ჰომოსექსუალიზმი დასჯადი მოვლენაა. თუმცა დღეს აქტიურად მიმდინარეობს ბრძოლა მთელ მსოფლიოში ჰომოსექსუალიზმის დეკრიმინალიზაციასთან დაკავშირებით.

აშშ-ს ყველა შტატში პროსტიტუცია დასჯადი ქმედებაა. გერმანიაში ის დასჯადია მხოლოდ ზოგიერთ ადგილებში, მაგალითად სკოლების ახლოს და სხვა.

ინგლისში პროსტიტუცია არ ისჯება, ასევეა იტალიაში, თუმცა იკრძალება ბორდელების არსებობა.

გავრცელებულია სტერეოტიპი, რომ ქალი რომელიც თავისი ნებით იწყებს მუშაობას სექსუალურ ბიზნესში, არ შეიძლება გახდეს ადამიანებით ვაჭრობის მსხვერპლი. საქართველოში ასეთი გოგნების მოკრება მისი შემდგომი ექსპლუატაციის მიზნით – სირთულეს არ წარმოადგენს. აღნიშნული საქმიანობისათვის მათ სთავაზობენ რამოდენიმეჯერ მეტ ანაზღაურებასა და გაცილებით უკეთეს პირობებს. მაგალითად დღეში 50-დან 200 ა.შ.შ. დოლარამდე წინასწარ განსაზღვრულ კლიენტთა რაოდენობით (1-დან 5-მდე) და თანაც მხოლოდ იმ კლიენტებთან, რომლებიც მათ მოეწონებათ. უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს მოქალაქეებს მუშაობა სექსუალურ ბიზნესში – ეკრძალებათ კანონით.¹ არალეგალურ სტაგუსს კი მიეყავართ საკუთარი უფლებების დაუცველობისა და დაპირებული პირობების დარღვევის შემთხვევაში ისინი ფაქტიურად უძღურნი რჩებიან. როგორც წესი ხსენებული 5 კლიენტის მაგივრად მათ უწევთ დღეში 40 კლიენტისათვის მომსახურეობის გაწევა. ამასთან ანაზღაურება დაპირებულზე გაცილებით ნაკლებია.

ადამიანთა უფლებების ასეთი დარღვევა კი გვაძლევს საფუძველს ვისაუბროთ ადამიანებით ვაჭრობის შემთხვევებზე.

როგორც ყველასათვის ცნობილია პროსტიტუცია წარმოადგენს ერთ-ერთ უძველეს პროფესიას. თუმცა მონებით ვაჭრობაც,

¹ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი მუხლი 143¹ "ადამიანებით ვაჭრობა" (თრეფიკინგი)

რომელიც სექს-ინდუსტრიასთანაა დაკავშირებული – ახალს არაა. ის არსებობდა საუკუნეების მანძილზე. მიუხედავად მრავალი საერთაშორისო აქტისა, რომლებიც მიღებული იქნენ მის აღმოსაფხვრელად, პრობლემა მაინც დარჩა. დღესაც დიდ შემოთქმას იწვევს იმ ქალებითა და ბავშვებით ვაჭრობის მასშტაბების ზრდა, რომლებიც მიჰყავთ საკუთარი სახელმწიფოდან სექსუალური და იძულებითი შრომის ექსპლუატაციის მიზნით.

გაეროს შეფასებით, ყოველდღიურად ოთხ მილიონ ადამიანზე მეტი გადაჰყავთ საზღვარგარეთ, შეზღუდული შრომის მიზნით, რომელიც წარმოადგენს დანაშაულებრივ სინდიკატს ასეთი გზით შემოსული ფულისათვის. ყველაზე უფრო სწრაფად განვითარებად სახეობას წარმოადგენს სექს-ვაჭრობა. გაეროს მონაცემებით ერთი მილიონი ბავშვი იწყებს საკუთარი ცხოვრების გზას საერთაშორისო სექს-ბაზარზე, ზოგიერთი შეფასებით ყოველწლიურად იყიდება ერთიდან ორ მილიონამდე ქალი და ბავშვი. სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქალთა ორგანიზაციების კონფერენციებზე, რომელთაც ჩაგარდა 1991 წელს აღნიშნული იყო, რომ 70-ანი წლებისათვის მსოფლიოში გაყიდული იქნა 30 მილიონი ქალი. რა თქმა უნდა აღმოსავლეთ ევროპაში მე-20 საუკუნის ბოლოს განვითარებულმა მოვლენებმა ეს ციფრი კიდევ უფრო გაზარდა. ადამიანების გადაყვანა სექს-ვაჭრობისათვის, ათასობით ქალისა და ბავშვის პირადი თავისუფლების დაკარგვის, განჯვის, ფიზიკური და ემოციური ტრავმების საფუძველზე მიმდინარეობს. სამუშაოებს ასრულებენ დამამცირებელ და სიცოცხლისათვის საშიშ პირობებში, რომელსაც თან არ ახლავს შეპირებული ანაზღაურება.

მიუხედავად მრავალრიცხოვანი აკრძალვებისა, საერთაშორისო დანაშაულებრივი ქსელები, ვაჭრობენ ქალებითა და ბავშვებით სექს-მომსახურეობის ბაზარზე. თანაც ეს ბიზნესი კიდევ უფრო ძლიერდება და ყვავდება. მისი წარმატებული ზრდა აიხსნება რამოდენიმე ფაქტორით:

- სავაჭრო ეკონომიკური კავშირების გლობალიზაცია;
- ქალთა სოციალ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუარესება (რომლის მნიშვნელოვანი ფაქტორია მასობრივი უმუშევრო-

ბა);

- აღნიშნული ბიზნესის კოლოსალური შემოსავლიანობა;
- ხელისუფლებათა უმოქმედობა, უკიდურეს შემთხვევაში თანამდებობის პირთა თანამონაწილეობა;
- განვითარებულ ქვეყნებში გაზრდილი მოთხოვნილება ე.წ. “პირადი ხასიათის მომსახურების” სფეროში;
- პრაქტიკულად არავითარი კონკრეტული ე.წ. “კიბერნეტიკულ სივრცეში”, ინტერნეტი ხომ არა ერთხელ ხდება დანაშაულებრივი მიზნების განხორციელების ხელსაყრელი საშუალება.

მეცნიერი იუდიტ მირკინსონი იმედოვნებს, რომ “ე.წ. სტუმართა გართობის, მასაჟის და უბრალოდ მეძაღვი გოგონები წარმოადგენენ ერთ-ერთ ნაწილს მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციაში, ქალები და ბავშვები არიან მხოლოდ და მხოლოდ “საქონელი”, საუბარია უკვე მსოფლიო სექს-ვაჭრობაზე”.

აზიისა და წყნარი ოკეანის რეგიონის სახელმწიფოთა განსაკუთრებულობას წარმოადგენს ქალებისა და ბავშვების საზღვარზე უკანონოდ გადაყვანა, შემდეგში მათი სტრიპტიზ-ბარებში და საროსკიპოებში გაყიდვა პროსტიტუციაში ჩაბმის მიზნით ან მსგავსი სექსუალური ექსპლუატაციისათვის:

ისტორიული გრადიცია. როგორც ჩანს აღნიშნული დანაშაულობის წინააღმდეგ ბრძოლა გართულებულია შესაბამისი ქვეყნების მოსახლეობის წინააღმდეგობის საფუძველზე. აღამიანები თვლიან, რომ ქალისათვის საზღვარგარეთ გარკვეული დროით მეძავად მუშაობა, რათა უზრუნველყოს საკუთარი ოჯახი, საესე-ბით ნორმალურია.

დემოგრაფიული პრობლემა. ისეთ ქვეყნებში როგორც არის ჩინეთი საკმაოდ გავრცელებულია სიგუაცია, როცა მოცემულ რეგიონში არსებობს საქორწინო ასაკის ქალების უკმარისობა, რომელიც წარმოშობს გადამყვანთა მომსახურების მოთხოვნილებას.

სლავური წარმოშობის ქალები პრესტიჟულებად და ეგზოტიკურებად ითვლებიან საზღვარგარეთის ქვეყნებში. ეს ადვილად აიხსნება ფსიქოლოგიისა და სოციოლოგიის თვალსაზრისით, მაგ-

რამ ართულებს არალეგალური გადაყენების უკუმოქმედებას.

აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში აზიური გავლენის გამო, ქართველ მეფეებს კანონიერი დედოფლების გარდა „ხარკებიც“ ჰყოლიათ. სავარაუდოა ის ფაქტი, რომ როგორც აღმოსავლურ პარამხანებში ხდებოდა ქალების ექსპლუატაცია, ასევე შეიძლება ყოფილიყო ქართულ სინამდვილეში. ეს კი ძალიან ემსგავსება ორგანიზებული დანაშაულობის ისეთ ფორმას როგორცაა თრეფიკინგი, ანუ როდესაც პროსტიტუციას ექსპლუატაციას უწევენ მესამე პირები და ხელს ითბობენ ამით (საუბარი შეეხება საქონლის მომწოდებელს და საროსკიპოების ბაგონ-პატრონები).

ორგანიზებული დანაშაულობის წარმომადგენლები ეწევიან საქმიანობას აღნიშნული დანაშაულის საფუძველზე, მისი მკვეთრი მიმზიდველობიდან გამომდინარე, იმდენად რამდენადაც ის ძალიან შემოსავლიანია და პრაქტიკულად არადასჯადია.

აღსანიშნავია, რომ მოთხოვნილება ბაღებს შეთავაზებას. შეუძლებელია წარმატებით ვებრძოლოთ შედეგებს, თუ ამოძირკვეულ არ იქნა მისი წარმომშვეები მიზეზები. პროსტიტუცია არსებობს იმიტომ, რომ მაღალია მასზე მოთხოვნილება.

საქართველოში პროსტიტუციის მასშტაბები ისეთნაირედ გაიზარდა, რომ მასზე შეიძლება ვისაუბროთ როგორც კომერციულ სექს-სექტორზე, რომელიც ქვეყნის ეკონომიკურ, სოციალურ და პოლიტიკურ ცხოვრებაშია ინტეგრირებული. სექს-ბიზნესს როგორც ინდუსტრიას გააჩნია თავისი წესები და მოთხოვნილებები, ამასთან ის იმყოფება პირდაპირ თუ ირიბ კავშირი სოციალურ პროცესებთან. სექს-ბიზნესის ორგანიზაციული სტრუქტურები და იერერქიული კავშირები ძალზედ რთული და მრავალსახოვანია. თავისი მოთხოვნილებითა და შემოსავლიანობით სექს-ბიზნესით ბევრი გავლენიანი პირი ინტერესდება, რაც ხელს უწყობს მაფიოზური პრინციპით მოწყობილ ორგანიზაციათა ქსელის შექმნას.

კრიმინოლოგიური თვალსაზრისით მოღვაწეობა პროსტიტუციის სფეროში შეიძლება იყოს როგორც "ორგანიზებული" ასევე "არაორგანიზებული". პროსტიტუციის ორგანიზებული სტრუქტურის შესწავლის შედეგად, შეიძლება გამოგანილ იქნას გარკვეუ-

ლი დასკვნები კომერციული სექს-სექტორის სისტემის, ქალების პროსტიტუციაში ჩაბმის ხერხების, მეძავთა კატეგორიებისა და სახეების შესახებ.

საქართველოში პროსტიტუციის ორგანიზებული სტრუქტურა არსებობს არალეგალური და ნახევრადლეგალური ფორმით.

მეცნიერების დიდი ნაწილი თვლის, რომ მიუხედავად განსხვავებებისა არალეგალურ და ნახევრადლეგალურ პროსტიტუციებს, ბევრი საერთოც გააჩნიათ:

- ერთი და მეორეც ხელს უწყობს სექს-ბიზნესის განვითარებასა და ზრდას;
- ორივე მჭიდროდაა შეკრული რეციდიულ და ორგანიზებულ დანაშაულობასთან;
- წარმოადგენს რეციდიული და ორგანიზებული დანაშაულობის ერთ-ერთ ეკონომიკურ საფუძველს.¹

80-ანი წლებიდან მოყოლებული, გლობალიზაციისა და დემოკრატიზაციის პროცესების შედეგად პროსტიტუციის ზომებმა უზარმაზარ სიდიდეებს მიაღწია, იცვლებოდა და რთულდებოდა მისი სტრუქტურა, გაფართოვდა ბაზარი, სფერო და მომსახურების შემადგენლობაც.

აღნიშნული ცვლილებები პროსტიტუციის სტრუქტურასა და ორგანიზაციაში, პოულობენ ასახვას პ. გოლდშტეინის კლასიფიკაციაში, რომელიც პროსტიტუციას ორ კატეგორიად ჰყოფს: პროსტიტუცია კონტრაქტით და პროფესიონალური პროსტიტუცია.

მეცნიერების გარკვეული ნაწილი პროსტიტუციას შემდეგ 7 კატეგორიად ყოფენ:

1. ქუჩის პროსტიტუცია – საქმიანობა, რომელსაც ქალი ქუჩაში ეწევა, ნებისმიერ მსურველს სთავაზობს სექსუალურ მომსახურებას, მაგერიალური შემოსავლების მიღების მიზნით;
2. ქალი გამოძახებით – საქმიანობა, როდესაც ქალი ეწევა სექსუალურ მომსახურებას სახლში, სასტუმროში ან სხვა ადგილას გამოძახებით, ტელეფონით ან სუგენერების საშუალებით;

¹ Ерохина Л.Д., М.Ю. Буряк Торговля женщинами и детьми в целях сексуальной эксплуатации с социальной и криминологической перспективе. Москва 2003. с. 90

3. სალონური პროსტიტუცია – საქმიანობა, როდესაც სექსუალური მომსახურება გათვალისწინებულია სამასაჟო, სააბაზანო და სპორტულ მომსახურებასთან ერთად.
4. საბორდელო პროსტიტუცია – სექსუალური მომსახურების გაწევა სპეციალურად ამისათვის განკუთვნილ სახლებში და აპარტამენტებში. პროსტიტუციის ამ სახის დამახასიათებელ გარემოებას წარმოადგენს ის, რომ აქ მომუშავე მეძავეს არ შეუძლია მენეჯერის გარეშე დატოვოს დაწესებულება და პროსტიტუციას სხვა ადგილებში მიმართოს;
5. სუტენერობა – საქმიანობა, როდესაც მესამე პირი ახდენს მეძავეთა კლიენტებით უზრუნველყოფას შემოსავლიდან გარკვეული პროცენტების ხარჯზე;
6. მდგომარეობა, როდესაც მეძავე იღებს საკმაოდ მაღალ ანაზღაურებას ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ერთი და იმავე კლიენტის მომსახურებისათვის;
7. ბარგერი – სექსუალური მომსახურების გაწევა რაიმე ნივთის, მომსახურების, კარიერის, ინფორმაციისა და სხვათა სანაცვლოდ.¹

შეიძლებოდა კიდევ ერთი, მერეუ კატეგორიის გამოყოფა, სამსახურებრივი პროსტიტუცია – სპეცსამსახურების თანამშრომელთა პროსტიტუცია, რაიმე ინფორმაციის მოპოვების მიზნით.

აქედან ყველაზე გავრცელებული ქუჩის პროსტიტუციაა, რომელიც ყველა სახის პროსტიტუციის 1/2-ზე მეტს შეადგენს. ქალაქთბილისში ქუჩის მეძავეთა თავშეყრის ადგილს ცირკის, ვაგზლის და სხვადასხვა რესტორნების მიმდებარე ტერიტორია წარმოადგენს.

პროსტიტუცია, როგორც სამეცნიერო კვლევის ობიექტი, ყოველთვის წარმოადგენდა ურთიერთსაწინააღმდეგო მოსაზრებებისა და თეორიების წყაროს. ზოგიერთები პროსტიტუციას განიხილავდნენ, როგორც საზოგადოებისათვის სასარგებლო მოვლენას, რომელიც ხსნის სექსუალურ პრობლემებსა და აგრესიას,

¹ Ерохина Л.Д., М.Ю. Буряк Торговля женщинами и детьми в целях сексуальной эксплуатации с социальной и криминологической перспективе. Москва 2003. с. 91

ჰარმონიაში მოჰყავს ადამიანის ბუნებრივი ინსტინქტები და მოთხოვნილებები. საზოგადოების მეორე, გაცილებით უფრო დიდი ნაწილი, თელის, რომ პროსტიტუცია არის საზოგადოებისათვის საშიში მოვლენა, რომელიც ანგრევს ადამიანურ ფასეულობებსა და ჯანმრთელობას და იმყოფება მჭიდრო კავშირში კრიმინალურ სამყაროსთან.

გემოაღნიშნულიდან გამომდინარე არსებობს თეორიების ორი ძირითადი ჯგუფი, რომლებიც ანთროპოლოგიური და პოზიტივისტური მიმართულებებით გამოირჩევიან.

ერთერთი პირველთაგანი, რომელმაც პროსტიტუციის ფენომენი ანთროპოლოგიური პოზიციიდან შეისწავლა, ჩემარე ლომბროზო იყო. მან ფერეროსთან ერთად რაოდენობრივი და ხარისხობრივი მონაცემების შეჯამებით, წინა პლანზე წამოაყენა ჰიპოთეზა, რომლის თანახმადაც მეძავად შეიძლება იქცეს ფსიქიკურად არანორმალური პირი, თანდაყოლილი ატავისტური მახასიათებლებით, რითაც აიხსნება მათი მიდრეკილება პროსტიტუციისადმი.¹ ლომბროზოს თეორიის თანახმად განასხვავებდნენ თანდაყოლილ და შემთხვევით მეძავს. ამასთან მეძავთა ორივე კატეგორია განისაზღვრებოდა, როგორც ბიოლოგიურად და ფსიქიკურად არასრულფასოვანი, გადახრების მქონე პირები.

ამ თეორიას თავის მიმდევრები სხვადასხვა ქვეყნების მეცნიერებშიც ჰყავდა.

საფუძვლიანი კრიტიკის მიუხედევად ანთროპოლოგიურ თეორიას თანამედროვე მიმდევრებიც აღმოუჩნდა. ასე მაგალითად, ზოგიერთი ავტორი ეძებს კავშირს დანაშაულობასა და ქალის ორგანიზმის ბიოლოგიურ ციკლს (მენსტრუალურ ბიორითმს) შორის და სხვა.

პოზიტიური თეორიის ფუძემდებლებად ე. ფერრი, გ. გარდა და ფ. ლისტი ითვლებიან. ძალზედ გავრცელებულია ე.წ. კულტურული გრანსმისიის თეორია, რომლის თანახმადაც პროსტიტუცია წარმოადგენს გლობალურ მოვლენას, რომელიც საზოგადოე-

¹ Ломброзо Ч. Феррери Г. – Преступница и проститутка – Ставрополь: Торны, 1991

ბის ყველა სოციალურ ფენაში არსებობს, მიუხედავად განათლებულობისა და შემოსავლიანობისა. ამ თეორიის თანახმად პროსტიტუცია ყალიბდება ოჯახისა და საზოგადოების მხრიდან ბავშვების აღზრდის პროცესის ნაკლებად კონგრუირებით, რის შედეგადაც ინდივიდებს შორის ხდება იმ არასასურველი ცოდნის გაზიარება, რომელიც შემდეგ გრანსფორმაციას განიცდის სხვადასხვა დასჯადი საქციელის სახით, მათ შორის პროსტიტუციის სახითაც.¹

უნდა აღინიშნოს, რომ ქალთა პროსტიტუციასთან ერთად არსებობს აგრეთვე – და ყოველთვის არსობდა – მამაკცთა პროსტიტუცია. მამაკაცებს, რომლებიც ემსახურებიან ქალებს "ჟიგოლო" (ფრანგული სიტყვისაგან gigolo – რაც სიტყვასიტყვით ფულზე მოცეკვავებს ნიშნავს) ეწოდებათ, იმათ კი ვაინც მამაკაცებს ემსახურებიან – "ხასლერებს" (ამერიკული სიტყვიდან hustler – ენერგიული კაცი) ეძახიან.

თავისუფლებაღკვეთილი ქალები, როგორც წესი უმეტეს წილად არიან დაბალკვალიფიკური პროფესიონალური განათლების მქონენი. ამასთან დაკავშირებით მათი შრომითი რეაბილიტაცია ვერ იქნება ეფექტური, სწორედ ამიტომ ასეთ ქალებს შორის მაღალია რეციდიული დანაშაულობის დონე.

თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში მოთავსებული ქალები, ხშირად მიდიან ფსიქიკურ მოშლილობამდე და სუბიექტური თუ ობიექტური მიზეზების გათვალისწინებით ფსიქიატრიულ დახმარებას იღებენ იმ შემთხვევაში, როდესაც ხდებიან საშიში ირგვლივ მყოფთათვის.

საერთოდ ფსიქიატრიული სამედიცინო დახმარება თავისუფლება აღკვეთილი ქალებისათვის არასაკმარისია.

ყოველივე ეს ხელს უშლის გათავისუფლებული ქალის სწრაფ და უმტკივნეულო რესოციალიზაციას.

ისტორიულ-შედარებითი მათოდის გამოყენებით, განხილულია ქალთა რეციდიული დანაშაულობის განვითარება სხვადასხვა კრიმინოლოგიურ მიმართულებებში. დანაშაულობის ამ სახეს

¹ Lemet E. – Social Pathology. P. 237

პირველად ყურადღება მიაქცეის ანგროპოგენური მიმართულების მიმდევრებმა (ჩარლზ ლამბროზო, ე.ფერი, პ.ნ.ტარნოვსკაია და სხვა).

აღსანიშნავია, რომ მათ შეუფასებელი წელიწადი შეიტანეს ქალთა რეციდიული დანაშაულობის შესწავლაში, რადგანაც პირველად იყო გამოყენებული სასჯელმოხდილი ქალების მიერ დანაშაულის ხელმეორედ ჩადენის მეცნიერული დასაბუთება, მაგრამ არ შეიძლება დარვინის თეორიის მექანიკური გადატანა სოციუმზე და დამნაშავეების წარმოშობის, განვითარების და მდგომარეობის ახსნა მხოლოდ ადამიანის ბიოლოგიური თვისებების გათვალისწინებით და მის საფუძველზე.

მეოცე საუკუნის ინგლისში, კიდევ ერთმა კრიმინოლოგიურმა სკოლამ მოგვცა ქალთა რეციდიული დანაშაულობის კონცეპცია. ე.წ. “მორალისგური თეორიის” მიმდევრები (ნ.დავილვი, ნ.გალანდი და სხვა), ამტკიცებენ, რომ ქალი – აპრიორი, უფრო ზნეობრივია ვიდრე მამაკაცი. თუმცა ქალთა რეციდიული დანაშაულობის მაჩვენებელი დაბალი რიცხვის მიუხედავად, ვერ ვიტყვით, რომ ქალები უფრო ზნეობრივები არიან, ვიდრე მამაკაცები, რადგანაც ზნეობრიობა გამომდინარეობს ადამიანის ფსიქო-ფიზიოლოგიური მდგომარეობიდან და თვისებებიდან. ნებისმიერი ადამიანი იქნება ის მამაკაცი თუ ქალი, მოდის ამ ქვეყნად იდენტურ პირობებში, საგონად რომ ვთქვათ, როგორც ქალაქის თეთრი ფურცელი და მხოლოდ შემდეგ: ოჯახი, საახლოლო წრე, სხვადასხვა სოციალური მისწრაფებები მთლიანად ახდენენ ნეგატიურ ან პოზიტიურ გავლენას მასზე.

მეოცე საუკუნის მიჯნაზე კრიმინოლოგიური მიმდინარეობის “სოციოლოგიურმა სკოლამ”, შეისწავლა დანაშაულობის სხვადასხვა მხარეები, მათ შორის ქალთა რეციდიული დანაშაულობა.

ქალთა რეციდიული დანაშაულობა თანამედროვე კრიმინოლოგიური გაგებით, ესაა საერთო დანაშაულობის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი, იგი როგორც ნეგატიური მოვლენა შესაძლოა განვიხილოდ შემდეგი დიფერენციაციის გათვალისწინებით, როგორც შედარებით მასობრივი, ცვალებადი სოციალურ-სამარ-

თლებრივი მოვლენა, დინამიკური სისტემა, რომელიც ქმნის დანაშაულებრივი ქმედების განმეორებით ჩადენას და დანაშაულის ხანდაზმულობის გაუქარწყლებელი მდედრობითი სქესის პირთა დამნაშავეების ურთიერთობას.

ზოგადი მონაცემების გათვალისწინებით, ქალთა რეციდიული დანაშაულობა, უახლოვდება მამაკაცთა რეციდიულ დანაშაულობას ზოგიერთ სფეროში, როგორიცაა ნარკოტიკების უკანონო ბრუნვა.

90-იანი წლების დეკრიმინალიზაციასთან დაკავშირებით რაციდიული დანაშაულობის სტრუქტურიდან “გავიდა” საკმაოდ დიდი ჯგუფი ქალი რეციდივისგებისა, რომლებისთვისაც დამახასიათებელი იყო ისეთი დამაულებები, როგორიცაა: სპეკულაცია, სპირტიანი სასმელების უკანონო წარმოება, მათხოვრობა, სისტემატიური მაწანწალობა და სხვა.

მაგალითად რუსეთის შსს სამინისტროს 2002–2003 წლების სტატისტიკური მონაცემებით, რეციდიული დანაშაულის სახეთა გათვალისწინებით ქალ რეციდივისგთა სტრუქტურა ხასიათდება შემდეგი წესით: ა) ტრადიციულ ქალ რეციდივისგების სპეციალური რეციდივის დონე საერთოზე უფრო მაღალი აქვთ; ბ) მრავალჯერადი რეციდივი ქალებში გაცილებით ალემატება ერთჯერადს (საერთო მონაცემებით ერთჯერადი რეციდივის წილი აღწევს 39%-ს); გ) რეციდივისგ ქალებში მაღალია საშიში რეციდივის მაჩვენებელიც. რეციდივისგ ქალთა მესამედზე მეტს პირველი დანაშაული ჩადენილი აქვს 18 წლის ასაკში, რომელმაც დიდი გეგავლენა იქონია მათ შემდგომ საქმიანობაში.

დამნაშავე ქალებისათვის “რეციდივი” პიკს აღწევს 25-35 წლის ასაკში. ეს უპირველეს ყოვლისა აიხსნება იმით, რომ ქალი უფრო ადრეულ ასაკში დაკავებულია ისეთ სოციალური პრობლემების გადაჭრით, როგორიცაა: ქორწინება და ოჯახის შექმნა, სახლის კეთილმოწყობა, ბავშვის გაჩენა და აღზრდა. ამიგომ ქალი ასეთ პირობებში ყველაზე უფრო “გამოთიშული” საზოგადოებრივ საქმიანობას.

გემოაღნიშნულის გათვალისწინებით შეიძლება გამოვიგა-

ნოთ დასკვნა. ქალთა რეციდიული დანაშაულობა თანამედროვე საზოგადოებაში წარმოადგენს საკმაოდ მყარ და სტაბილურ მოვლენას, თუმცა მისი ყველა პარამეტრი და სტრუქტურა განიცდის ცვალებადობას.

დიდი ყურადღება უნდა მივაქციოთ იმ მიზეზებს და პირობებს, რითაც ხდება პროვოცირება და სტიმულირება ქალთა რეციდიული დანაშაულობისა. მათზე დომინირებულ გავლენას ახდენს სოციალურ-ეკონომიკური და ზნეობრივი მიზეზები დაკავშირებული უმუშევრობასთან, ინფლაციასთან, სოციალურ დაუცველობასთან და საზოგადოებრივ ფასეულობათა ორიენტაციის დაკარგვასთან. აუცილებელია აგრეთვე გამოვყოთ მთელი რიგი ძირეული საკითხები, რომლებიც სტიმულირებენ ქალთა რეციდიულ დანაშაულობასთან. სასჯელმოხდომი ქალთა ცუდი რესოციალიზაცია, კრიმინოგენური ოჯახი, საზოგადოების ნეგატიური რეაქცია და თვით ქალის ფსიქოლოგიური თვისებები. სასჯელის მოხდის შემდეგ, ქალი დამნაშავეები უნდა იღებდნენ სოციალურ დახმარებას, რომელიც ხელს შეუწყობს მათ რესოციალიზაციას.

საზოგადოება საკმაოდ ხშირად ზურგს აქცევს ქალ დამნაშავეებს და მიაკრავს ხოლმე “ჩვეული დამნაშავის” იარლიყს, შეგვიძლია დავადასტუროდ, რომ საზოგადოება, რომელიც თვითონ წარმოადგენს საზოგადოებრივი კონტროლის სისტემას განსაზღვრული ხარისხით თავად წარმოშობს ქალთა რეციდიულ დანაშაულობას.

თავი 3. რეციდიული დანაშაულობის გამომწვევი მიზეზები და მისი თავიდან აცილება

3.1. რეციდივის ზოგად-სოციალური თავიდან აცილება (გაფრთხილება)

ზოგადად, დანაშაულობის თავიდან აცილება – წარმოადგენს სახელმწიფოს, საზოგადოების ფიზიკური და იურიდიული პირების ზემოქმედებას დანაშაულობის დეტერმინაციისა და მიზეზების პროცესებზე, რათა არ მოხდეს დანაშაულობაში ახალი პირების ჩათრევა.

თვით გერმინი “თავიდან აცილება” წარმოადგენს სადაო საკითხს, თუნდაც იმიტომ, რომ არ შეიძლება თავიდან ავიცილოდ უკვე არსებული, თუმცა აქ ივარაუდება ადამიანთა გარიდება დანაშაულებრივი ფაქტებისაგან და აქცენტი სწორედ მასსზე უნდა კეთდებოდეს.

სწორედ დანაშაულობის პროფილაქტიკას აქვს განსაკუთრებული მნიშვნელობა დანაშაულისა და დანაშაულობის თავიდან ასაცილებლად. სწორედ ის გვაძლევს საშუალებას არ დაუშვათ მასობრივი კრიმინალური ქმედებები, ყველა მისი უარყოფითი თანმხლები მოვლენით.

დანაშაულობის პროფილაქტიკა საშუალებას გვაძლევს, აგრეთვე თავიდან ავიცილოდ დანაშაული სუბიექტების გაუცხოება საზოგადოების, მნიშვნელოვან-ნორმატიული სისტემისაგან და სახელმწიფოსაგან. აგრეთვე დამნაშავეთა სოციალურედ სასარგებლო კავშირების გაწყვეტა მათი საზოგადოებისაგან იზოლაციის პერიოდში. თუ ადამიანის სოციალიზირებული, კრიმინალური საზოგადოების ჩარჩოებში და მათში არსებულ ურთიერთობებსა და მოქმედებათა წესებშია, მისთვის განსაკუთრებით რთულია დამკვიდრდეს და წარმატებით გადაჭრას საკუთარი პრობლემები, ოფიციალურ საზოგადოებაში და სახელმწიფოში.¹

¹ Герасимов С. И. Проблемы криминологической профилактики в условиях переходного периода (по материалам г. Москвы).

დანაშაულის თავიდან აცილების შესახებ აღნიშნავდნენ ჯერ კიდევ უძველეს დროში: პლატონი, არისტოტელე, მონტესკიე, ვოლტერი და თვით კარლ მარქსიც კი. უკეთესია თავიდან ავიცილოდ დანაშაული, ვიდრე ვიტანჯოთ მის გამო. ეს წარმოადგენს ნებისმიერი კარგი კანონმდებლის მიზანს, რომელიც გვევლინება ადამიანთა მართვის ხელოვნებად, ჩვენს ცხოვრებაში სიკეთისა და ბოროტების განსასჯელად. წერდა ჩემარე ბეკარია.¹

დეტერმინაციის რთული ხასიათის გათვალისწინებით დანაშაულობის ზემოქმედების მიზეზობრიობის ობიექტი შედგენილია შემდეგნაირად:

დამნაშავე პირის ინდივიდუალური ქმედობა. გარდა ამისა დაზარალებულის ქმედობა. ყოველივე ეს კი დაკავშირებულია ვიქტიმოლოგიურ პროფილაქტიკასთან.

პროცესები რომლებიც წარმოშობილი არიან თვით დანაშაულობაში (მაგალითად არასრულწლოვანთა ჩათრევა დანაშაულის ჩადენაში. რეციდიული დანაშაულობის განვითარება და ა. შ.) და ეს პროცესები ზოგჯერ დამოკიდებულნი არიან უპირველესყოფლისა თვით დანაშაულობაზე (ნარკოტიკული ნივთიერებების გამოყენების გაგრძელება და ა. შ.).

დანაშაულობისა და ოფიციალური საზოგადოების ურთიერთდამოკიდებულობების პროცესები. კერძოდ სოციალური კონგროლის სისტემების განმტკიცება, სამართალდამცავი ორგანოების გაძლიერება.

შეუძლებელია ყველა შემთხვევისა და დროისათვის კონკრეტული რეკომენდაციების დადგენა. საზოგადოება იცელება, მასმასაღამე იცელება დანაშაულობაც. კონკრეტული და ეფექტური პროფილაქტიკური ზომების შემუშავება ხორციელდება, მსოლოდ წინასწარი შესწავლითა და დეტერმინაციული კომპლექსების გათვალისწინებით. ამის გარეშე რეალური რეზულტატის მიღწევა შეუძლებელი იქნებოდა.

დანაშაულობის თავიდან აცილება და პროფილაქტიკა მრავ-

¹ Бекария Ч. О преступлениях и наказаниях. М. 1995. ст. 233.

ვალუაქტორიანი ზომების სისტემაა, რომელიც გამომდინარეობს სხვადასხვა სუბიექტებისაგან. შეიძლება ვთქვათ, რომ ამ სუბიექტებს წარმოადგენს საზოგადოება მისი ყველა ინსტიტუტით (პარტია, საზოგადოებრივი ორგანიზაცია, ჟონდი და ა. შ.) სახელმწიფო და მისი ორგანოები, ფიზიკური და იურიდიული პირები.

იურიდიულ ლიტერატურაში ხშიდარ მიუთითებენ ხოლმე “მოქალაქეზე”. მაგრამ ეს მთლად ზუსტი ტერმინი არ არის, იმდენად რამდენადაც სახელმწიფოს ტერიტორიაზე ცხოვრობენ როგორც უცხოეთის მოქალაქეები, ასევე აპაგრიდები და ისინი ხშირად იქცევიან კრიმინოლოგიური ურთიერთობის სუბიექტებად.

3.2. რეციდიული დანაშაულის სპეციალური პროფილაქტიკა

დანაშაულობის პროფილაქტიკის სუბიექტი შეიძლება იყოს სპეციალიზირებული და არასპეციალიზირებული.

სამართალდარღვევათა თავიდან აცილების სპეციალური პროფილაქტიკის გამგარებელს წარმოადგენს შიდასაუწყებო სახელმწიფო ორგანოები, რომლებიც სახელმწიფოში ახორციელებენ აღნიშნულ საქმიანობას, ხოლო არასპეციალური პროფილაქტიკის სუბიექტებად გვევლინებიან ყველა დანარჩენი ორგანიზაციები, იურიდიული და ფიზიკური პირები, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები, აგრეთვე ცალკეული ადამიანები, ოჯახი, კოლექტივი და სხვა. ე. ი. ყველა ის საზოგადოებრივი და სახელმწიფო დაწესებულება რომლებიც გემოქმედებას ახდენენ დანაშაულობაზე. მაგალითად თუ სახლის მაცხოვრებლები საყოფაცხოვრებო ტერიტორიის კეთილმოწყობისათვის ქმნიან არასრულწლოვნებისაგან ორგანიზებულ ჯგუფებს, სხვადასხვა სახის სამუშაოს განსახორციელებლად. მათ შეაქვთ საკუთარი წვლილი არასრულწლოვანთა დანაშაულობის თავიდან ასაცილებლად.¹

¹ Герасимов С. И. Провлемы криминалогической профилактики в условиях переходного периода (по материалам г. Москвы).

დანაშაულობის თავიდან აცილებისათვის იყენებენ პროფილაქტიკის ისეთ საკითხებს როგორცაა საერთო, სპეციალური და ინდივიდუალური ზომები.

დანაშაულობის ზოგადი თავიდან აცილება ესაა ზომათა ერთობლიობა, ლეგერმინაციის პროცესებისა და დანაშაულობის გამომწვევი მიზეზების ასაცილებლად, რომლებიც ზეგავლენას ახდენენ მთელ მოსახლეობაზე ან მის ეკონომიკურ სოციალურ გაერთიანებებზე.

ზოგადი თავიდან აცილების ჩარჩოებში განიხილავენ ფიზიკურ, სულიერ, ზნეობრივ პრობლემებს, ეფექტური რესოციალიზაციის საკითხებს და ა. შ..

დანაშაულობის სპეციალური თავიდან აცილება გულისხმობს იმ პირებისა და პირთა ჯგუფების ლეგერმინაციის პროცესსა და დანაშაულობის გამომწვევ მიზეზებზე ზემოქმედების სისტემურ ღონისძიებებს. აღნიშნული ჯგუფები გამოირჩევიან განსაკუთრებული კრიმინოგენური აქტივობითა და განსაკუთრებული დამკიდებულებით სამართალდამრღვევთა მიმართ.

ზოგადად აღნიშნული პროფილაქტიკა მიზანმიმართული პროცესია კრიმინოლოგიური ცოდნისა და სიახლეების გამოსაყენებლად, ადამიანთა მოქმედების დასარეგულირებლად, რათა დაიცვან სისხლის სამართლებრივი ნორმები.

დანაშაულობის თავიდან აცილების, სპეციალური ღონისძიებების გატარების დროს, კრიმინოლოგიური გამოკვლევების საფუძველზე გამოიყოფა კრიმინოლოგიურად და ვიქტიმოლოგიურად აქტიური ჯგუფები, სფეროები და ობიექტები.

რაც შეეხება ინდივიდუალური პროფილაქტიკის ზომებს, ეს არის ზემოქმედება პირებზე, რომელთაგანაც მოსალოდნელია დანაშაულის ჩადენაც.

ასეთი პროფილაქტიკის ობიექტებად გვევლინებიან ინდივიდები, რომლებსაც გააჩნიათ კრიმინოგენური ცხოვრების წესი.

ინდივიდუალური პროფილაქტიკის ზომები, ყველაზე უფრო განსაკუთრებულ გამოყენებას ჰპოვებს ისეთი სულიერად, ზნეობრივად ღეფორმირებული პირების გამოსასწორებლად როგორც

ცაა რეციდივისგები.

ქალთა რეციდიული დამნაშაულობის თავიდან აცილებისათვის, მთელი რიგი საერთო და სპეციალური ზომების კომპლექსია გასათვალისწინებელი. დიდი მნიშვნელობა აქვს მათზე სპეციფიკური საერთო გამაფრთხილებელ და სპეციალურ გამაფრთხილებელი ზომების გამოყენებას, რადგანაც რეციდივზე მთლიანად გაელენას ახდენს ისეთი ფაქტორები როგორიცაა: ეკონომიკური სტაბილიზაცია, მრეწველობის განვითარება, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა და სხვა მრავალი ფაქტორი.

ქალთა რეციდიული დანაშაულობის თავიდან აცილებას, ხელს უწყობს აგრეთვე ისეთი სოციალური კონტროლის ზომები როგორიცაა: კრიმინოგენულ ოჯახთან სპეციალური მუშაობა, მდედრობითი სქესის ძნელად აღსაზრდელთა დაკავება, პოზიტიურ საზოგადოებრივ მოღვაწეობაში, ალკოჰოლიზმისა და ნარკომანიის სამედიცინო პროფილაქტიკა და სხვა.

უნდა არინიშნოს, რომ ქალთა დანაშაულობის თავიდან აცილება განხილული უნდა იქნეს მთლიანად დანაშაულობის წინააღმდეგ ბრძოლის ფარგლებში. ქალთა დანაშაულობის თავიდან ასაცილებლად სპეციალური ზომების წარმატებულ განხორციელებად უნდა ჩაითვალოს, ჩვენი საზოგადოების აღნიშნული პრობლემისადმი დამოკიდებულების ძირეული შეცვლა.

გასათვალისწინებელია ქალის განსაკუთრებული პრინციპიალური სტატუსი საზოგადოებაში. ჩემი აზრით საჭიროა მას ჩამოშორდეს მთავარი და მამაკაცთან გათანაბრებული მაგერიალური “დოვლათის” მომპოვებლის როლი. მისი ძალები და ყურადღება გადატანილი უნდა იქნას ოჯახსა და შვილებზე. ქალთა შორის პროფილაქტიკური შრომის გატარებისას ძირითად პრინციპს უნდა წარმოადგენდეს ჰუმანურობა და სათნოება. ყურადღებით უნდა მოვეყიდოთ იმ მიზეზებს, რომლებმაც უბიძგეს ქალს დანაშაულებრივი და ამორალური ქმედებებისაკენ.

სისხლის სამართლებრივი, სისხლისსამართლებრივ-პროცესუალური, აგრეთვე სხვა ნორმატიული აქტები მაგ.: პენიტენციარული სისტემის შინაგანაწესი, შედგენილ უნდა იქნეს ჰუმანურო-

ბისა და სათნოების პრინციპებზე დაყრდნობით.

დამნაშავე ქალთა წინააღმდეგ გამოყენებული პროფილაქტიკური სამუშაოები საფუძველი უნდა გახდეს მთლიანი საზოგადოების მნიშვნელობის, უნდა ამყარებდეს სოციალურად სასარგებლო ურთიერთობებს ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში. უპირველეს ყოვლისა ოჯახში აღნიშნული ხელს უწყობს არასრულწლოვანთა დანაშაულობის შემცირებას.

ქალთა დანაშაულობის თავიდან აცილების საშუალებებმა უნდა მოიცვას ცხოვრების ის სფეროები, რომლებშიდაც ხდება დამნაშავე ქალის ნეგატიური პიროვნების კონტურების გაჩენა.¹

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დამნაშავე პირთა შორის ქალურობის ჩამოყალიბებას, განსაკუთრებით იმ ფონზე როცა მკვეთრად იზრდება ქალთა მიერ ჩადენილი ძალადობრივი დანაშაულობანი.

ასეთი ღონისძიების გატარება რა თქმა უნდა, მოითხოვს “აღმზრდელთა” განსაკუთრებულ ოსტატობას. ის უნდა იწყებოდეს ოჯახში და მგვიცდებოდეს სასწავლებელში.

ქალთა დანაშაულობის პროფილაქტიკის ობიექტს, წარმოადგენს აგრეთვე მისი შრომითი საქმიანობის სფერო. აქ უპირველეს ამოცანად უნდა ჩავთვალოდ სამუშაო დღისა და სამუშაო დროის შემცირება წინა ანაზღაურების შენარჩუნებით, განსაკუთრებით მათთვის ვისაც ყავს ბავშვები, შემოღებული უნდა იქნეს დამატებითი შევებულებები, გაუმჯობესდეს სამუშაო პირობები და ა.შ.

დაუშვებლად მიმაჩნია ქალის შრომის გამოყენება ღამის ცვლაში. სამსახურეობრივმა საქმიანობამ არ უნდა შეავიწროვოს ქალის როლი ოჯახთან და ბავშვებთან ურთიერთობაში, როცა ქალს უყალიბდება ანგისაზოგადოებრივი მიმართულებანი, ეს რა თქმა უნდა გამოსხატულია ნეგატიური ზეგავლენით სხვა საზოგადოების წევრებზე, ამავედროულად ოჯახთან დამოკიდებულებაზეც, იცვლება ქალის მნიშვნელობა და ფსიქოლოგიური აგმოსფერო.

¹ Сушко В. Женщины с ребенком в колонии. Советская юстиция. 1992 - №24

ქალთა დანაშაულობის თავიდან აცილების საქმეში დიდი როლს ასრულებს ის ორგანიზაციები, რომლებიც მუშაობენ არასრულწლოვან დანაშაულებით აღმზრდა გამოსწორების ხაზით. რაღვანაც აღმზრდელობითმა საქმიანობამ მოზარდ გოგონებზე შეიძლება მოახდინოს განსაკუთრებული ზეგავლენა, რათა თავიდანვე იქნას აცილებული შემდეგში მათი დანაშაულებრივი ქმედება.

ქალთა რეციდიული დანაშაულობის თავიდან ასაცილებლად დიდ ადგილს იკავებს სისხლის სამართლებრივი ხასიათის ზომებიც. რიგ შემთხვევებში, საგამოძიებო და სასამართლო ორგანოების მიერ ჩადენილი ქმედების არასწორი კვალიფიკაციისა და სასჯელის შეცდომით დანიშვნის შედეგად, სპეციალური პრევენციული ზომები უშედეგო ხდება. თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში გატარებული ღონისძიებანი ასდენენ მნიშვნელოვან გავლენას ქალ რეციდივისტის პიროვნებაზე.

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება თავისუფლების აღკვეთის ადგილებს, ქალ რეციდივისტთა გამოსასწორებლად, სადაც გამოყენებულია ისეთი ზომები როგორიცაა: აღმზრდელობითი მუშაობა, შრომითი ზემოქმედება, რეჟიმი – დადგენილი წესრიგი თავისუფლების აღკვეთის დროს, სპეციალური და ა.შ. ამ ზომების ერთობლიობა გამოყენებული უნდა იყოს მკაცრად და ინდივიდუალური მიდგომით, რეციდივისტის პიროვნების გათვალისწინებით ინდივიდუალურ პროფესიულ ღონეზე, თავისუფლება აღკვეთილი ქალის გამოსასწორებელ სისტემაში, დიდია პენიტენციური ფსიქოლოგიის როლი.

დღეს მრავალი პატიმარი ქალი ხასიათდება სხვადასხვა შეძენილი ანომალიებით, როგორიცაა: ოლიგოფრენია, ფსიქოზი, ნერვოზი, სექსუალური გადახრები, გამოწვეული თავისუფლების აღკვეთის ხანგრძლივი დროით, როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს, ბოგჯერ თვით დანაშაუვ ესწრაფვის მიიღოს მონაწილეობა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში დადებითად, ამას კი ხელი შეუწყობს რელიგიამ, ღმერთის რწმენამ. სწორედ ამიტომ დიდი მნიშვნელობა აქვს პენიტენციულ დაწესებულებაში ეკლესიისა და სამ-

ლოცველოები შექმნას.¹

პენიტენციურმა სისტემამ ქალ დამნაშავეზე შეიძლება იქინიოს, როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი ზემოქმედება. სასჯელალსრულებითი დაწესებულების რეჟიმი ყოველთვის ვერ აღწევს სასურველ შედეგს, იმდენად, რამდენადაც მაგალითად რუსეთის პენიტენციურ სისტემებში 50% ქალი რეციდივისგებისა რეგულარულად არღვევს დადგენილ წესებს, მათ შორის ურთიერთობის გარკვევისა და ლიდერობის მოსაპოვებლად, ხშირად გამოიყენება ფიზიკური ძალადობა ქალი რეცივისტები იკეთებენ ტაგურიებსა, მათზე გამოსხაგული სიმბოლოები ადასტურებენ მათ ანგისამოგადოებრივ ქმედებისაკენ სწრაფვას.

დღემდე გადაუჭრელ პრობლემად რჩება სასჯელალსრულებითი დაწესებულების ადმინისტრაციული დამოკიდებულება მათი სექსუალურ ცხოვრებისადმი. ნაწილი რეციდივისტებისა მიმართავენ ლესბოსურ სიყვარულს, რადგან ხანგრძლივი თავშეკავება უარყოფით გავლენას ახდენს მათ ფსიქიკურ ცხოვრებაზე.

ქალთა დანაშაულობის თავიდან აცილება, წარმოადგენს სამართალდამცავი ორგანოების ყველაზე მნიშვნელოვან პრობლემას დღევანდელ ეკონომიკურ პირობებში, ქალები იძულებული არიან ჩაიღინონ სხვადასხვა სახის დანაშაული რათა უზრუნველყონ საკუთარი არსებისათვი ელემენტარული არსებობის პირობების შექმნა. როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, ქალთა დანაშაულობის ძირითად მიზეზებს წარმოადგენს დაძაბულობა, სამოგადოებაში რთული ეკონომიკური სიტუაცია, მთავარი სოციალური ინსტიტუტების შესუსტება.

ქალები იკავებენ მაღალ თანამდებობებს, აქტიურად მონაწილეობენ სამოგადოებრივ ცხოვრებაში. შრომობენ მამაკაცების თანაბრად. ზოგჯერ კი სოციალურად დაუცველობა, ფულის არქონობა და მაღალი ფასები, უბიძგებენ ქალებს ჩაიღინონ ისეთი დანაშაულებები როგორიცაა ძარცვა და ქურდობა. გარდა ამისა დაძაბული პროფესიონალური საქმიანობა და გადატვირთული სამუ-

¹ Михлин А.Г. Эксперимент в женской колонии. . 1991 - N10

შაო გრაფიკი, დადლილობის გრძნობა იწვევს ქალებში ფსიქოლოგიურ მოშლილობას, რომელიც ზოგჯერ ხდება საბაბი დანაშაულებრივი საქმიანობისა.

ქალთა დანაშაულობის თავიდან აცილების საკითხი, უნდა მოგეარდეს აუცილებლად საერთო დანაშაულობის ფარგლებში.

მრავალ ქალს, რომლებიც გათავისუფლდნენ თავისუფლების აღკვეთის ადგილებიდან დიდ სირთულეებს უქმნის რესოციალიზმის პროცესს, ამიგომ ისინი კელავ ერთეებიან დანაშაულებრივ საქმიანობაში. ასეთ ქალთა სოციალური პირობების გასაუმჯობესებლად უახლოეს მომავალში უნდა გატარდეს მთელი რიგი ღონისძიებანი.

3.3. დანაშაულის რეციდივის თავიდან აცილება სასჯელის აღსრულების დაწესებულებებში და მისი პროფილაქტიკის პრობლემები

როგორც აღნიშნული იყო, რეციდიული დანაშაულობა ესაა დანაშაულებრივი საქმიანობის ყველაზე უფრო საშიში ფორმა. თვით რეციდივის ფაქტი მოწმობს, რომ გემოქმედების ისეთი უკიდურესი ზომა როგორიცაა სისხლის სამართლებრივი დასჯა, არ წარმოადგენს თავიდან აცილების მნიშვნელოვან საშუალებას.

დანაშაულის არაერთგზის ჩადენა, მოწმობს პირის მტკიცე გადაწყვეტილებას არ ეწეოდეს საზოგადოებრივად სასარგებლო ცხოვრებას. ის გარემოებანი, რომ პირი ჩადის დანაშაულს მეორეჯერ, (მიუხედავად იმისა იყო თუ არა დასჯილი წინა დანაშაულისათვის) ხაზს უსვამს მის თითქმის საზოგადოებრივად გამოუსადაგებარობას. თუ კი ერთი და იგივე პირი გათავისუფლების შემდეგაც ჩადის ერთგვაროვან დანაშაულს, ადგილი აქვს ე.წ. სპეციალურ რეციდივს. ხოლო არაერთგვაროვანი დანაშაულის ჩადენის დროს – საერთო რეციდივს. თუმცა ორივე შემთხვევაში, პირი ერთნაირად ისჯება სისხლის სამართლებრივი წესით და აღნიშნული სუბიექტი, ერთნაირი ნეგატიური თვისებებით ხასიათ-

დება.

იმ მიზეზთა შორის, რომელიც ხელს უწყობს რეციდიულ დანაშაულობას, ყველაზე მნიშვნელოვანია ისეთი პირობები, როგორიცაა კრიმინოგენური ოჯახი, კავშირები სხვა პირებთან რომლებიც ეწევიან ანგისამოგადოებრივ ამორალურ ცხოვრებას. გარდა ამისა მნიშვნელოვან ხელის შეშუბს ფაქტორად შეიძლება ჩაითვალოს აგრეთვე სამართალდამცავი ორგანოების არასაკმარისი რეაგირება. სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის დაგვიანება, დანაშაულის გახსნის დაბალი ხარისხი, კანონის მოთხოვნათა დარღვევა და რაც მთავარია, სასჯელაღსრულებით დაწესებულებებში აღმზრდელობითი გამომასწორებელი ღონისძიებების დაბალი ეფექტურობა და იქ მომუშავე პირთა პროფესიონალური მოუმზადებლობა.

რეციდიული დანაშაულობის წარმომშობ მიზეზთა შორის, შეიძლება დავასახელოთ ასევე სოციალური ადაპტაციის პრობლემები: თავისუფლების აღკვეთის ადგილებიდან გათავისუფლებული პირები, ადვილად როდი ხდებიან საზოგადოების სრულფასოვანი წევრები. მათზე ნეგატიურ გავლენას ახდენს აგრეთვე დანაშაულებრივი სამყაროს სხვა წევრების დამოკიდებულება რომლებიც ცდილობენ ახლი დანაშაულის ჩადენისაკენ უბიძგონ სასჯელ მოხდელ პირს.¹

რეციდივისტები – ეს ციხის (კოლონიის) მოსახლეობის ყველაზე მუდმივი ნაწილია, რომლებსაც შეწყვეტილი აქვთ სოციალურ სასარგებლო კავშირები და დანგრეული აქვთ ოჯახები. თავისუფლების პერიოდში მათ უჭირთ შრომასთან შეგუება. საზოგადოება ერიდება საერთოდ სასჯელმოხდილებს და განსაკუთრებით რეციდივისტებს. გეგმური ეკონომიკის პერიოდში სასჯელმოხდილის შრომითი მოწყობა, განსაკუთრებით კი რეციდივისტებისა წარმოადგენდა სირთულეებს დაწესებულებების, საწარმოების და ორგანიზაციების ადმინისტრაციის წინააღმდეგობის გამო, მათ სურდათ დაკავშირებოდნენ ამ კონგიგენტს, ახლა კი ეს საქმე

¹ Чупаровский Ю.В. Юридическая психология.-М.:Юристъ,1995 256 с.

არა მარტო გართულდა, არამედ საგრძნობლად გაუარესდა კიდეც. თუმცა ცნობლია, რომ სოციალური რეაბილიტაციის გარეშე საზოგადოება ვერასოდეს ვერ მიაღწევს წარმატებას, რეციდიულ დანაშაულობასთან ბრძოლაში. ამავდროულად რეციდივისტების დანაშაულებრივ გზაზე დადგომა დამოკიდებულია თვითონ მათზე. ხშირად ისინი საკმაოდ ჭკვიანი ხალხია და ამიტომ საზოგადოება ვალდებულია დაეხმაროს და ხელი შეუწყოს მათ.

ყოველთვის უნდა გვახსოვდეს, რომ ჩვენს ქვეყანაში ჯერ კიდევ ბევრი პატიოსანი ადამიანია, რომლებიც ცხოვრობენ სიღარიბის ღონეზე ქვემოთ, მიუღებელ სოციალურ-საყოფაცხოვრებო და კულტურულ პირობებში და არ ჩადიან დანაშაულს, თუმცა თუ ვინმე დაადგება დანაშაულებრივ გზას, ამის ახსნა შეუძლებელია. საზოგადოება ჯერ კიდევ შორს არის ასეთი ნეგატიური სიტუაციის ნეიგრალიზაციისაგან.¹

რა თქმა უნდა, დახმარების ხელის გაწევისას თუნდაც ყველაზე უფრო ამორალური წევრებისათვის, საზოგადოება ვალდებულია ეს გააკეთოს წყნარად და მზად იყოს წარუმატებლობისთვისაც.²

მამასადამე – რეციდიული დანაშაულობა ურთულებს და მტკივნეული სოციალური პრობლემაა, რომელიც გედაპირულად გატარებული ღონისძიებებით არ აღმოიფხვრება. უნდა გვახსოვდეს ისიც, რომ დამნაშავე ყალიბდება რეციდივისტად ადრეული ასაკიდან. ამ ყველაფერთან ერთად უნდა ვეძებოთ რეციდივის ფესვები.

საზოგადოება ვალდებულია გააანალიზოს თავისი ნაკლოვანებანი, რადგან ის თვითონ (და სახელმწიფოც აგრეთვე) ხელს უწყობს რეციდიული დანაშაულობის არსებობასა და ზრდას. ეს არ არის ბრალდება, არამედ წარმოადგენს ფაქტის კონსტანტაციას. დანაშაულობის წინააღმდეგ ბრძოლისათვის გამოიყენება კანონები. პარადოქსი მდგომარეობს იმაში, რომ აღნიშნული კანონები

¹ Дониа М. Хьюз "подрыи стабилности?" Journal of International Affairs Весня 2000

² Чухаровский Ю.В. Криминология в вопросах и ответах.-М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004 г.

შეიძლება თვითონ იყოს დანაშაულობის გამომწვევი მიზეზი და საფუძველი. მაგრამ არა გრადიციული სახით, როდესაც ამბობენ: თუ კი იქნება ახალი კანონი, იქნება ახალი დამნაშავეები. აქ საუბარია თუ როგორ არიან შეზღუდულები თავისუფლების აღკვეთის ადგილებიდან გათავისუფლებული პირები საზოგადოების მხრიდან. პრაქტიკულად არ გამოიყენება არანაირი სოციალური ზომები.¹

თუმცა თვით მეფის რუსეთშიც კი არსებობდა “სამუშაო სახლები”. თუ კი ზემოთ ნათქვამს გავითვალისწინებთ ავლნიშნავთ, რომ სახელმწიფოსა და საზოგადოების ზემოქმედება რეციდივზე მდგომარეობს უპირველეს ყოვლისა, წინასწარ განზრახული ეკონომიკური და სოციალური ზომების გამოყენებაში. რომელიც განმტკიცებულია გონიერული კანონმდებლობით. ამავდროულად საშიში რეციდივი გამორიცხავს რაიმე შეღავთებს. კანონი უნდა იყოს სამართლიანი, მაგრამ მკაცრი. არ შეიძლება რეციდივისგებისათვის “უსაზღვრო საქანელების “ მოწყობა. შევიდა თავისუფლების აღკვეთი ადგილებში, მალე გამოვიდა და ასე დაუსრულებლად, არ შეიძლება მათთვის ადვილი პირობების შექმნა, რაც შეიძლება გამოხატული იქნას დანაშაულის პატიებაში, სხვა პატიმართა გერორიზირებაში.

რთულია აგრეთვე რეციდიული დანაშაულობის პრობლემა მისი სოციალურ, ინდივიდუალურ და ფსიქოლოგიური ასპექტის გათვალისწინებით.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს მონაცემებით, სისხლის სამართლის აღმასრულებელ სისტემაში ერთი და იგივე კრიმინალური სიგუაცია ძნელად ნარჩუნდება, მსჯავრდებულთა რაოდენობის ბრდასთან და საწარმოების შემცირებისას. სპეცკონტიგენტის საერთო რაოდენობის მეოთხედი არ არის დაკავებული სამუშაოთი. ეს ფაქტორი ნეგატიურ გავლენას ახდენს დანაშაულობის რეკიმსა დამდგომარეობაზე. ზოგიერთ თავისუფლების აღკვეთის ადგილები განსაკუთრებით არასასიკეთოა. მაგა-

ლითად აღიღეს, დაღესგანის, კალმიკეთის, თათრეთის რესპუბლიკების შინაგან საქმეთა სამინისტროს, ირკუცკის ოლქის შინაგან საქმეთა სამინისტროს, პენიტენციარული დაწესებულებები, სადაც ჩადენილი დანაშაული აღმეგება რუსეთის საშუალო მაჩვენებლს 2-3-ჯერ; და ციმბირის ზოგ საგყეო კოლონიებში – 7-14-ჯერ.

მაგრამ ყველაზე მწვავე არის კრიმინალური მდგომარეობის პრობლემა გამოძიების იზოლატორსა და ციხეებში, რაც განპირობებულია ბრალდებულთა დაცვის ქვეშ განთავსების სირთულესთან. არადამაკმაყოფილებლად წყდება დაკავებულის კეებისა და მედმომსახურეობის საკითხი. კომპლექსში ეს ფაქტორები, ქმნიან დამატებით კრიმინოგენულ დაძაბულობას, რომელიც ზოგჯერ გადაიზდება განსაკუთრებულ ქმედობებში (შიმშილობა, აღმინისტრაციისადმი დაუმორჩილებლობა, მძევლის გყეედ აყენა).

ჰოვარდ ბეკერმა ინგერაქციის თეორიის პოზიციებიდან გამოიმუშავა. დანაშაულებრივი კარიერის მოდელი, რომლის ილუსტრირება მიზანშეწონილად მიმაჩნია ამ შემთხვევაში. ამგვარი მოდელი ავტორმა თანმიმდევრულ სტადიათა რიგად წარმოადგინა.

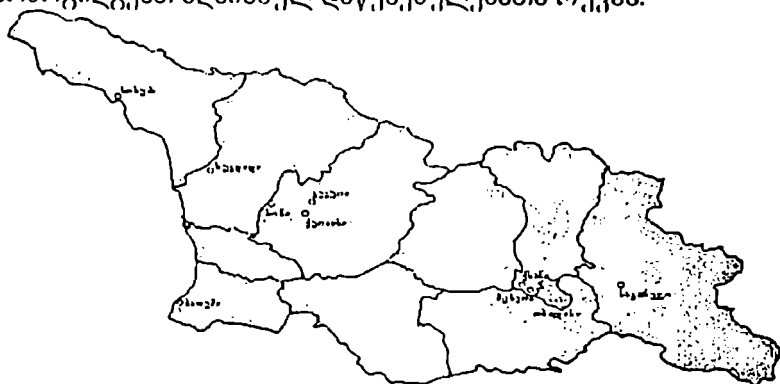
პირველ სტადიაზე, წინასწარგანზრახვით ან წინასწარი განზრახვის გარეშე ხორციელდება არაკომფორტული ქცევა. ადამიანს, რომელიც არ უფრთხის თავის სახელს და არ სურს შეიბოჭოს თავისი თავი კარიერით, შეუძლია მიინებდეს თავის კრიმინალურ ქცევას.

მეორე სტადიაზე ადამიანს, რომელიც მიდრეკილია სოციალური დევიანტურობისადმი, საკუთარი ქცევა შეიძლება ანიჭებდეს სიამოვნებას. ის, რაც დასაწყისში შეიძლება ყოფილიყო შემთხვევითი იმპულსი, რაიმე ახალის განხორციელების ცდა, იქცევა აკვირებულ იდეად, რაღაც უკვე ნაცნობისა და ნაცადის მიღების სურვილად.

მესამე სტადიაზე დევიანტური ან კრიმინალური ქცევის ნიმუშთა ათვისების პროცესში, ერთ-ერთი გადამწყვეტი ნაბიჯია ადამიანის დაპატიმრება და მისი დამნაშაუედ დალდასმა. ყველაზე

მნიშვნელოვანი ის არის, რომ ყოველივე ამას შედეგად მოსდევს ადამიანის სოციალური იერის მკვეთრი ცვლილება. მან თავის თავში აღმოაჩინა პიროვნება, განსხვავებული იმ ადამიანის პიროვნებისაგან, რომლისათავე ის აქამდე მიაჩნდათ. ეს პიროვნება, რომელიც არ სცნობს კანონს, არის ვინმე, სხვებისაგან განსხვავებული.¹

პატიმართა და სასჯელაღსრულებითი დაწესებულებების თანამშრომელთა რაოდენობის ურთიერთ შედარების საშუალებას გვაძლევს საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მონაცემებიც. მინდა წარმოგიდგინოთ თვალსაჩინოებისათვის სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის დაწესებულებებისა და საპრობილევში პატიმართა და სპეც კონტიგენტის საერთო მდგომარეობა 2004 წლის აგვისტოს თვის მდგომარეობით. უპირველეს ყოვლისა წარმოგიდგენთ აღნიშნულ დაწესებულებათა რუკას.

როგორც დაკვირვება გვიჩვენებს, თავისუფლების ადგილიდან გათავისუფლებამდე, ექარყოფითი ფსიქოლოგიური მდგომარეობა უნდა გაქრეს განთავისუფლების მოლოდინის სიხარულით და პირს მოუგანოს დამშვიდება. სინამდვილეში კი პირიქით ხდება. განთავისუფლებამდე რამოდენიმე თვით და კვირით ადრე, ძლიერდება მოუსვენრობა და მღელვარება. შინაგანი დაძაბულობა

¹ კრიმინოლოგია .ი. გომიამვილი 1998წ. გვ. 202

ბა კი იმაგებს. პატიმრის ცხოვრებაში ყველაზე საშიში პერიოდია – ბოლო კვირები. ასეთ ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას უწოდებენ “ობიექტის თავის არიდების ეფექტს”.

წლების განმავლობაში პატიმარი ელოდება განთავისუფლებას. თავისუფლება მისი საუბრის ძირითადი თემაა. ის მას ხედავს სიგმარში, გამუდმებით ოცნებობს მასზე და აი, ისიც გვერდითაა. მაგრამ ვინ ელოდება მას? სად იცხოვრებს და იმუშავებს ის? როგორ მოეპყრობა მას ირგვლივ მყოფი ხალხი? ის შიშები რომელსაც ის გამუდმებით ღეწნიდა ქვეცნობიერებიდან ცოცხლდება და იესება ახლებით.

თავისუფლების აღგილიდან განთავისუფლებულთა დაახლოებით 35% საჭიროებს სპეციალურ ფსიქოლოგიურ ან ფსიქიატრიულ დახმარებას, და იმ დარჩენილ 65% დასჭირდათ როგორც გვიჩვენა სპეციალურმა გამოკვლევებმა 5-7 წელი, რომ მათი ფსიქიკა აღდენილიყო.

სოციალური ადაპტაცია არ არის მარტივი საქმე, რადგან საჭიროებს ინდივიდის ფსიქოლოგიური თვისებების მობილიზაციას, ფსიქოლოგიური ადაპტაცია უფრო რთულია. რადგან მოითხოვს ფსიქოლოგიურ სტრუქტურაში გარდაქმნას. პიროვნებასა და სოციალური გარემოს შორის უთანხმოების პრობლემას თან ახლავს კონფლიქტები. ამ გარემოში შესვლისას, რითაც იხსნება დანაშაულებრივი აქტივობის მაღალი მაჩვენებელი იმ პირთა შორის, რომლებმაც მოიხადეს სასჯელი თავისუფლების აღკვეთის სახით, განთავისუფლების შემდეგ პირველ წელს. განთავისუფლებულებმა იციან, რომ დამნაშავეს დაღი და ისიც ისეთის, რომელიც არის ნამყოფი --- “იქ” – თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში, მიკრულია მათზე დიდი ხნით. ის დაღი, ნორმალური ცხოვრების დაწყებას შეუშლის ხელს. ყოველივე ეს აძლიერებს ნეგატიურ მდგომარეობას. მაგრამ ის აიძულებს პატიმარს, რომ მოძებნოს გამოსავალი შექმნილი სიტუაციიდან.

სოციალურ-ფსიქოლოგიური თეორიის ცენტრალური ცნება არის სოციალიზაცია, რომლის მიზანი არის ინდივიდის ადაპტაცია და საზოგადოებაში მიღებული ნორმების შესისხლბორცება. მაგა-

ლითად, რუსეთში მეთოდური რეკომენდაციებით, რომელიც გადმოცემულია შრომის სამინისტროს დადგენილებაში და რუსეთის ფედერაციის სოციალურ განვითარებაში, (№82, 2001 წლის 26 ნოემბერი) ავალდებულებს მოსახლეობის დაცვის ორგანოებს, რომ ჩაატარონ მოქალაქეების სოციალური ადაპტაციის ორგანიზება. რომლებიც განთავისუფლდნენ თავისუფლების აღკვეთის ადგილებიდან, ითანშრომლონ ჯამრთელობის დაცვის, შინაგან საქმეთა ორგანოებთან, რომლებიც დაკავებულები არიან მოსახლეობით.

დოკუმენტების ანალიზი (განთავისუფლების ცნობაზე), რომელსაც გამთავისუფლებები წარადგენენ დახმარების თხოვნისას აჩვენებს, რომ ის ესაჭიროება იმ პირებს, რომლებმაც სასჯელი მოისადეს მკვლელობისათვის, განსრავ მძიმე სხეულის დაზიანების მიყენებისათვის, ქურდობისათვის, ძარცვისათვის, ყაჩაღობისათვის, ხულიგნობისათვის, გაუპატიურებისათვის, იარაღის უკანონო შენებისათვის და ნარკოტიკების გამოყენებისათვის. დანაშაულის ამ სახეებს კრიმინოლოგები უწოდებენ ანგარებით – ძალადობრივს და ასეთ დანაშაულს ჩადის ძირითადად გაუნათლებელი ადამიანი, ინტელექტუალურად განუვითარებელი, კულტურის დაბალი დონის, რომელსაც არ შეუძლია მსწორად შეაფასოს მდგომარეობა და შესაძლებელი საწყისი ეტაპი არის ყველაზე რთული და პასუხისმგებლობის შედეგი და პრიმიტიული მოტივაციის მქონეა.

სოციალური ადაპტაცია არ შეიძლება განვიხილოთ როგორც მუდმივი, განუწყვეტელი პროცესი ცალკე საზოგადოებაში. ადამიანის ცხოველქმედების საფუძველი არის მისი წარმოებრივი პროფესიონალური მოღვაწეობა, ამიგომ მართლზომიერია გამოვეყნოთ სოციალური ადაპტაციის ძირითადი ფორმიდან ერთერთი სახეობა – პროფესიონალური ადაპტაცია.

ადაპტაცია – ეს არა მარტო პროცესია, არამედ ნებისმიერი ცოცხალი თვითმარეგულირებელი სისტემის თვისება, რომელიც მდგომარეობს გარე სამყაროს ცვალებად პირობებთან შეგუებულობის უნარში. ინდივიდის ადაპტაციური უნარი ბევრად არის დამოკიდებული პიროვნების ფსიქოლოგიურ თავისებურებაზე, რო-

მელიც განსაზღვრავს ორგანიზმის ფუნქციონალური მდგომარეობის ადეკვატურ რეგულირებასა და მოღვაწეობის სხვადასხვა პირობებში. ადაპტაციის საწყისი ეტაპი არის ყველაზე რთული და საპასუხისმგებლო პერიოდი. განთავისუფლებული ეცნობა ახალ სოციალურ გარემოს, იგებს კოლექტივში ურთიერთობების პრინციპებს. პირველმა შთაბეჭდილებამ, ურთიერთშეფასებამ, შეძლება ითამაშოს გადაწყვეტი რთული ადაპტაციაში, რომ პიროვნება დადებითად იყოს განწყობილი ადაპტაციის მიმართ (ამის დასტურია დახმარების თხოვნა) რაც საშუალებას აძლევს გადალახოს არსებული სირთულეები.

აუცილებელი პირობაა, რომ პიროვნება დადებითად იყოს განწყობილი ადაპტაციის მიმართ (ამის დასტურია დახმარების თხოვნა) რაც აძლევს არსებული სირთულეების გადალახვის ან კომპენსაციის საშუალებას, რამაც შეიძლება სხვა თანაბარ პირობებთან ერთად აამაღლოს ადაპტაციური პოტენციალი, რეციდიული დანაშაულის მდგომარეობა ყოველთვის გვიჩვენებს, თუ რამდენად ეფექტურია სახელმწიფოს მოქმედება დანაშაულთან ბრძოლის სფეროს და თვითონ საზოგადოება რამდენად იგანჯება სხვადასხვა დანაშაულობებისაგან. რეციდიულ და რეციდიულ დანაშაულთან ბრძოლის საკითხების აქცევენ და აქცევენ დიდ ყურადღებას სამართლისა და სასჯელმძაგრულებელი კანონმდებლობა, სისხლის სამართლისა და კრიმინოლოგიის მეცნიერება. ამ სოციალური პრობლემის მიმართ განსაზღვრულ ინტერესს ამჟღავნებენ აგრეთვე სოციოლოგები. ფსიქოლოგები და სხვა დარგის სპეციალისტები.

კრიმინალური თვალსაზრისით, რეციდიული დანაშაულობის თავიდან აცილების პროცესმა თავისი უზრუნველყოფა უნდა HUპპოვოს თავისუფლების აღკვეთის ადგილებიდან გათავისუფლებულ პირებზე პოსტპენიენციალურ ზემოქმედების რელიზაციის მეშვეობით. ამ მიმართულებას ჩვენში არ გააჩნია გრადიციები თვითდინებაზე მიშვებული. ეს კი ძალიან სერიოზული საკითხია, რადგან ის დამნაშავეები, რომლებმაც მოიხადეს სასჯელი, შინ დაბრუნებისას დიდ სიძნელეებს განიცდიან და შესაბამისი

სახელმწიფო მხარდაჭერის გარეშე ვერ შეძლებენ სოციალური ადაპტაციის პერიოდის წარმატებით დაძლეवास.¹ როგორც უკვე ავლნიშნეთ სერიოზულ პრობლემას წარმოადგენს თავისუფლების აღკვეთის ადგილებიდან გათავისუფლებულ პირთა საყოფაცხოვრებო და შრომითი მოწყობის საკითხი. გათავისუფლებულ პირებს როგორც ცნობილია, არაა აქვთ საცხოვრებელი, გაწყვეტილი აქვთ ნათესაური კავშირები, გაბნეული ან დაკარგული აქვთ პირადი დოკუმენტები.

განსაკუთრებით კი მწვავედ დგება პრობლემა ქალ-დამნაშავეთა და არასრულწლოვანთა განთავისუფლების შემდეგ.

საქართველოს შსს სამინისტროს სტატისტიკური მონაცემები გვიჩვენებს, რომ დაახლოებით მსჯავრდებულთა 6,5 – 7% საჭიროებს დისპანსერულ მომსახურებას, რადგან დასმული აქვთ ტუბერკულოზის დიაგნოზი, ხოლო 1,5%-ს დაწყებული აქვთ ტუბერკულოზის პროცესი. თუმცა, აღნიშნული მონაცემები უკანასკნელი წლების საერთო ეკონომიკურ და სოციალურ ფონზე მეტად საეჭვოა. ეპიდემიოლოგიური სიტუაციის თავიდან ასაცილებლად, აუცილებლობას წარმოადგენს დიაგნოსტიკური და სამკურნალო კომპლექსური ღონისძიებების გაგარება. ავადმყოფობის თავიდან ასაცილებლად შესაბამისი მედიკამენტების გამოყოფა.

აუცილებელია იმის შეგნება, რომ სამართლიანობა დამნაშავეის მხოლოდ დასჯას კი არ მოითხოვს, არამედ მის მიმართ ისეთ მოპყრობასაც, რომ დაცული იყოს მისი ძირითადი უფლებები, რომ ის არ გადაიქცეს ტანჯვის, ამორალური და არაადამიანური დამოკიდებულების ობიექტად. საჭიროა იმის გაცნობიერებაც, რომ იზოლაციის პირობებში დამნაშავეის წარმატებული რესოციალიზაციის საწინდარია მისი უფლებების განუხრელი დაცვა. სწორედ ამაში მდგომარეობს იმის მყარი გარანტია, რომ დამნაშავე შეძლებს თავის თავში აგრესიისა და საზოგადოებისაგან გაუცხოების გადალახვას. აქედან გამომდინარე, დამნაშავეზე მთელი გამომასწორებელი ზემოქმედების პროცესი აუცილებლად ნება-

¹ კრიმინოლოგია. ი. გომიამვილი. თბილისი 1998 წელ ი. გვ. 207.

ყოფლობით საწყისებზე უნდა აიგოს.¹ დიდი ყურადღება უნდა მივაქციოთ რესოციალიზაციას, ე. ი. მსჯავრდებულის დაბრუნებას გათავისუფლების შემდეგ ნორმალურ ცხოვრებასა და საზოგადოებაში. ეს უპირველესყოფლისა, განპირობებული იქნება თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში რეჟიმთა დიფერენციაციისა და გამომასწორებელი ზემოქმედების გამოყენებით. ოპტიმალურად უნდა იქნას გამოყენებული პენიტენციარული სისტემების ნაირგვარობა, რათა ამან ხელი შეუწყოს დამნაშავე რეციდივისგა და საზოგადოებას შორის ჩაგეხილი ხიდის აღდგენას. საერთო ჯამში კრიმინოლოგიის ამოცანას წარმოადგენს პენიტენციარული სისტემის ზემოქმედების ეფექტურობა რესოციალიზაციის განსახორციელებლად.

მეტად საყურადღებოა ევროსაბჭოს სტატუსის წესდების დანართი №R(87)3. ევროპის პენიტენციარული სამართალი, შეიცავს შემდეგ მუხლს. თავისუფლება აღკვეთ პირებზე აღმზრდელობითი ზემოქმედება მდგომარეობს შემდეგში. “იმისათვის, რომ შენარჩუნებულ იქნას ჯანმრთელობა და ღირსება იმ ხარისხში, რომელიც საშუალებას გვაძლევს თავისუფლების აღკვეთის ვადაში, ხელი შეუწყოს თავისუფლება აღკვეთილებს ჩამოუყალიბდეთ პასუხისმგებლობის გრძნობა და ჩვევები, რომლებიც სტიმულს მისცემენ მათ საზოგადოებაში რეინტეგრაციას”.²

თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში, სამედიცინო სამსახურები მოწოდებული უნდა იყენენ იმისათვის, რომ როგორც მთლიანად თავისუფლება აღკვეთილ პირთა კონტიგენტში, განსაკუთრებით კი რეციდივისგა დამნაშავეებში გამოავლინონ და შემდეგ უმკურნალონ ნებისმიერ ფიზიკურ და ფსიქიკურ დაავადებას, აგრეთვე გადახრას საერთო ნორმებიდან რომლებიც ხელს შეუწყობს მსჯავრდებულის ნორმალური ცხოვრებისაკენ მობრუნებას განთავისუფლების შემდეგ. სწორედ ამიგომ აუცილებელია სამედიცინო, ქირურგიული და ფსიქიატრიული დახმარება თავისუფლება აღკვეთილ პირთათვის, რათა პენიტენციარული დაწე-

¹ კრიმინოლოგია ი. გომიაშვილი. თბილისი. 1998წ. გვ. 27

² http://www.un.org/Depts/Treaty/final/ts2/newfiles/past_boo/vii_boo/vii_boo/viii11.html

სებულებიდან დაბრუნებულ პირს გაუადვილდეს რესოციალიზაციის პროცესი.

თავისუფლებზე აღკვეთილ პირთა, მითუმეტეს რეციდივისგების გამოყენება, როგორც დაქირავებული პერსონალისა, სხვადასხვა სახის სამუშაოების შესასრულებლად მიუღებლად მიმაჩნია. თუმცა ეს წესი როდი გამორიცხავს სოციალურ და საგანმანათლებლო პროცესებში მათ მონაწილეობას.

რეციდივისგის მიერ სასჯელალსრულებით დაწესებულებაში დისციპლინის დარღვევა უნდა გახდეს დისციპლინარული დასჯის საფუძველი, ხოლო დისციპლინარული პასუხისმგებლობის ზომას უნდა განსაზღვრავდეს კომპეტენტური ორგანო.

დამნაშავე რეციდივისგის უნდა დაისაჯოს ზუსტად მართლსაწინააღმდეგო ქმედობისათვის რომელიც მან ჩაიდინა. პენიტენციარულ სისტემაში წარმოუდგენელია ერთი და იმავე დანაშაულისათვის ორი სხვადასხვა დისციპლინარული ზემოქმედების გამოყენება. კატეგორიულად უნდა აკრძალულიყო, ისეთი დისციპლინარული ზომების გამოყენება რომელიც დაკავშირებულია ნებისმიერ სასტიკ და არაადამიანურ ფორმებთან, რეციდივისგის პიროვნების ისედაც შერყეული ღირსების კიდევ უფრო დამცირებასთან.

დღეს საქართველოს პენიტენციარულ სისტემაში მიმდინარე რეფორმა გვაძლევს იმედს, რომ სასჯელალსრულებით დაწესებულებებში პატიმართა მდგომარეობის კიდევ უფრო დასამძიმებლად არ იქნება ჯაჭვი, ხელობრიკილი, ელექტროშოკი და ა. შ..

იმისათვის, რომ თავიდან იქნას აცილებული რეციდიული დანაშაულობა საჭიროა პენიტენციარული ზომების თანამედროვე საერთაშორისო კანონების შესაბამისად განხორციელება.

არ შეიძლება დამნაშავისათვის ისეთი მოთხოვნის შეზღუდვა, სასჯელალსრულებითი დაწესებულების ხელმძღვანელისათვის თხოვნით ან საჩივრით მიმართვა.

მსჯავრდებულს ნება უნდა დაერთოს, დაშვებულ ფარგლებში ქონდეს კონტაქტი ოჯახთან, ნათესავებთან რადგან მათთან კავშირის გაწყვეტა კიდევ უფრო ზრდის რესოციალიზაციასთან და-

კავსირებულ პრობლემების რიცხვს.

რეციდივისგისათვის კატეგორიულად გამორიცხულია თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში ფულისა და ფასეული ნივთების ქონა. უკანასკნელ პერიოდში ციხეებში კანონზომიერებად ითვლებოდა მობილური ტელეფონებით სარგებლობა. თუმცა ახლა იუსტიციის სამინისტროს მიერ სისტემატიურად გატარებული რეიდები საშუალებას იძლევიან, მსჯავრდებულებისაგან ამოღებულ იქნას როგორც ტელეფონები აგრეთვე სხვა აკრძალული ნივთები.

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დამნაშავე რეციდივისგებისათვის რელიგიურ და მორალურ მხარდაჭერას. თითოეული მათგანისათვის აუცილებლად უნდა არსებობდეს შესაძლებლობა დაიკმაყოფილოს საკუთარი მოთხოვნებიანი: რელიგიური, სულიერი თუ მორალური თვალსაზრისით. ფლობდეს აუცილებელ წიგნებსა და პუბლიკაციებს აღნიშნული საკითხების ირგვლივ. საქართველოში დღეს საკმაოდ აქტუალურია საკითხი პენიტენციარული სისტემის დაწესებულებებში ეკლესიებისა და სამლოცველოების გახსნის თვალსაზრისით. თუმცა უნდა გავითვალისწინოთ ის ფაქტი, რომ სასჯელს იხდიან არა მარტო მართლმადიდებელი ქრისტიანები არამედ სხვა რელიგიის მიმდევრებიც. ამიტომ აუცილებლად მიმაჩნია მათი მიმდევრობის სასულიერო პირების სისტემატიური შეხვედრის უზრუნველყოფა აღნიშნულ მსჯავრდებულებთან.

სულიერ მოძღვართა ურთიერთობა, რა თქმა უნდა განსაკუთრებულ ზეგავლენას მოახდენს ნებისმიერ ადამიანზე. მათშორის დამნაშავე რეციდივისგებზეც.

ყოველივე ზემოთაღნიშნული როდი ნიშნავს, რომ თავისუფლება აღკვეთილს ადგილებში, აღმინასტრაციის მიერ რეეიმის თვალსაზრისით რელიგიური მრწამსის ერთმანეთისაგან განსხვავებული მსაჯავრდებულები მოთავსებული უნდა იყვნენ სხვადასხვაგვარ პირობებში. მათი რეეიმი უნდა განსხვავდებოდეს იმის მიხედვით თუ რომელი ხარისხის დანაშაულისთვის არიან სამართალში მიცემული.

აქედან გამომდინარე ფაქტია, რომ რეციდივისტები მათი მომეტებული საზოგადოებრივად მიუღებელი თვისებების გამო, თავისუფლება აღკვეთის ადგილებში იმყოფებიან მკაცრ რეჟიმში.

თანამედროვე პირობებში მიმდინარეობს მნიშვნელოვანი ღონისძიებების გატარება პენიტენციარული სისტემების რეფორმისა და გარდაქმნისათვის. რადგან, თავისუფლების აღკვეთის ადგილი წარმოადგენს აღამიანისათვის დამნაშავისათვის წამებისა და სულიერი ტანჯვის ადგილს კი არა, არამედ იქ მოხვედრილმა პირმა საკუთარ თავში უნდა აღმოაჩინოს და იპოვოს მორალურ ზნეონრივი პრინციპები, სხვაგვარად შესელოს მის ადგილს საზოგადოებაში და ეცადოს გახდეს მისი სრულფასოვანი წევრი.

პენიტენციარულ სისტემებში რეფორმისგული ღონისძიებების გასატარებლად შეიქმნა ორგანიზაცია PRI, რომელიც არასამთავრობო ორგანიზაციაა.¹ მისი დაარსება მოხდა 1989 წელს ლონდონში. მასში გაერთიანებულია 5 კონტინენტის 80-ზე მეტი ქვეყნის წარმომადგენლები. PRI რეგიონალურ დონეზე ასორციელებს ისეთ პროგრამებს, რომლებიც არასამთავრობო ორგანიზაციებსა და კერძო პირებს თავიანთ ქვეყნებში ახალი პროექტების წარმოებაში ეხმარება. აგრეთვე ხელს უწყობს ინფორმაციისა და სასარგებლო გამოცდილების გაცვლას მსგავსი პირობების მქონე ქვეყნებს შორის. PRI რეგიონალური პროგრამები ვრცელდება საპარის სამხრეთით, აფრიკის ქვეყნებში, ახლო აღმოსვლეთში, ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში და ცენტრალურ აზიაში, სამხრეთ აზიაში ლათინურ ამერიკაში, კარიბის აუზის ქვეყნებში.

აღნიშნული ორგანიზაცია ფართო საქმიანობას ეწევა ისეთი საკითხების გადასაჭრელად, როგორიცაა საზოგადოებისათვის მეტად საშიში რეციდიული დანაშაულობის ჩამდენი პირებისათვის თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში აუცილებელი და გამომასწორებელი ღონისძიებების გატარება.

PRI-ს წარმომადგენლები, აქტიურად არიან დაკავებული

¹ www.pri.ge ციხის საერთაშორისო რეფორმა

პენიტენციარულ სისტემაში განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულებების ჩამდენ პირებთან მუშაობით. საქართველოში აღნიშნული მუშაობა ფართო მასშტაბებს იძენს დამნაშავე რეციდივისტებშიც. იმდენად რამდენადაც სწორედ საქციალური რეციდივის საფუძველზე წარმოიშობა დღეს მთელი მსოფლიოსათვის საშიში სოციალური მოვლენები: პროფესიონალური და ორგანიზებული დანაშაულობა.

გარდა ზემოთ აღნიშნული ორგანიზაციისა, აღნიშნული საკითხების ირგვლივ მუშაობას ახორციელებენ სხვა საზოგადოებრივი გაერთიანებებიც.

საერთაშორისო თანამშრომლობა სისხლის სამართლებრივი და პენიტენციარული პრობლემების სფეროში, კარგა ხანია წარმატებით ვითარდება. ევროსაბჭოს ფარგლებში აღნიშნული საკითხებით დაინტერესებულ ორგანოებად გვევლინებიან დანაშაულობის პრობლემათა ევროპის კომიტეტი (CDPS) და პენიტენციარული პრობლემის სფეროში თანამშრომლობის კომიტეტი (PC - R - CP).

ბოლო დროს, თავისუფლების აღკვეთის ადგილების ადმინისტრაციებისათვის, ფორმალურ და მნეობრივ ორიენტირს წარმოადგენდა ევროპის მინიმალურ სტანდარტული წესები, მსჯავრდებულთა მიმართ დამოკიდებულების შესახებ და ევროპის კონვენცია ადამიანის უფლებების შესახებ.

დღეს მიმდინარე პენიტენციარული სისტემების რეფორმა მიზნად ისახავს, რომ პენიტენციარული დაწესებულებები პროგრესულ და თანამედროვე ეფექტურ ზეგავლენას ახდენდნენ მსჯავრდებულებზე.

მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნულ წესებს არა აქვთ იურიდიული ძალა სამართლებრივ ჩარჩოებში, მათი მიიღეს ფართო საერთაშორისო აღიარება, როგორც ფაქტიურმა კოდექსმა, პენიტენციარული სისტემის მართვადობის პრაქტიკული საქმიანობისა და მსჯავრდებულთა აღზრდა გამოსწორების შესახებ.

ფორმალურად, მათ აქვთ რეკომენდაციის სახე თავისუფლების აღკვეთის ადგილების ადმინისტრაციისადმი. მაგრამ ისინი

ქმნიან მორალურ და პოლიტიკურ მოვალეობებს იმ ქვეყნებისათვის რომლებიც შედიან ევროპის საბჭოში.

მაგალითად, თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში სოციალური მსახურების სემინარი ორგანიზებული იყო სოციალური სწავლების ცენტრის მიერ. მოსკოვის კარიგასი საფრანგეთის კარიგასის “secours Catholique” მხარდაჭერით ზედამხედველობის საბჭოს თანამშრომლობით.

სემინარის მონაწილეები იყვნენ მოხალისეები და რუსეთის ევროპული და აზიური ნაწილების (მოსკოვის, სანქტ-პეტერბურგის, კალინინგრადის, ნიჟნი ნოვგოროდის, ჩელიაბინსკის, გომსკის, ირკუტსკის, ელადივოსტოკის) “კარიგასის” თანამშრომლები, კათოლიკური და მართლმადიდებლური ეკლესიების ღვთისმსახურები, რუსეთის ფედერაციის სასჯელაღსრულებითი დეპარტამენტის ადმინისტრაცია და თანამშრომლები, რუსეთის პატიმრების მზრუნველობის კომიტეტის და სხვა საზოგადოებრივი და რელიგიური ორგანიზაციების წარმომადგენლები.

მეხვედრის მიზანს წარმოადგენდა გამოცდილების გაცვლა-გამოცელა და სახელმწიფოებრივი, საზოგადოებრივი და რელიგიური ორგანიზაციების მსჯავრდებულთა რეაბილიტაციის სფეროში ურთიერთმოქმედების გზების ძებნა, განთავისუფლების შემდეგ მათი საზოგადოებაში ინტეგრაცია.

სემინარზე განიხილებოდა საკითხები, დაკავშირებული სასჯელაღსრულების სისტემის მდგომარეობასთან; არსებული მსჯავრდებულთა ფსიქიკური და ფიზიკური ჯანმრთელობის და ასევე სპეცკონგიგენტთა მომუშავე პერსონალის ფსიქიკური და ფიზიკური ჯანმრთელობის სფეროში სირთულეებთან.

წამოყენებული იქნა მსჯავრდებულთა სწავლების და სოციალურ-შრომითი რეაბილიტაციის, მათი განთავისუფლების მომზადების და ასევე დაბრუნების ადგილების მიხედვით განთავისუფლებულთათვის ადაპტაციის საკითხები.

სემინარზე წარმოდგენილი მოხსენებების და მისი მონაწილეობის გამოსვლების მოსმენით, სხდომის მომუშავე ჯგუფების შედეგების გათვალისწინებით, სემინარმა ჩათვალა შეჩერებულიყო

შემდეგ დასკვნებსა და რეკომენდაციებზე.

სისხლის სამართლის აღმასრულებლური სისტემის რეფორმის რეზიუმე, მიყვანარტ მსჯავრდებულთან მუშაობის ახალი ფორმების გამოყენებასთან, რომლებიც საშუალებას გვაძლევენ არა მხოლოდ ახლებურად შევემნათ სასჯელის მოხდის პროცესი, არამედ გეგავლენა მოვახდინოთ მსჯავრდებულის პიროვნებაზე, ფსიქოლოგიურ-პედაგოგიური გეგავლენის თვალსაზრისით. ამ პროცესში პენიტენციარულ დაწესებულებებზე არსებით დახმარებას ახდენს საზოგადოებრივი და რელიგიური ორგანიზაციები, კერძოდ საქველმოქმედო პროგრამა “კარიგასი”

“კარიგასი” მოქმედებს მოქნილად და ოპერატიულად. დახმარებას უწევს სოციალურად შელახულ მსჯავრდებულებსა და რუსეთის ფედერაციის პენიტენციარულ დაწესებულებებს. საგრძნობლად ავსებს სახელმწიფოში მოქმედ პროგრამებს მსჯავრდებულთა რეაბილიტაციისა და არსებული პრობლემის გადაწყვეტის ნაწილში, მსჯავრდებულებსა და დაწესებულების პერსონალს უწევს სულიერ მნებორივ დახმარებას.

“კარიგასისა” და ნიქნი ნოვგოროდის, გომსკის, ჩელიაბინსკის, ვლადივოსტოკის ეკლესიების მოხალისეები ნახულობენ მსჯავრდებულებს. აგარებენ მათთან საუბრებს რელიგიაზე და სხვა თემებზე, ხელს უწყობენ მოძღვართან შეხვედრას, აწარმოებენ მიმოწერას, უწევენ მატერიალურ დახმარებას გაჭირვებულებს და ეხმარებიან მათ გათავისუფლების შემდეგ.

ირკუტსკის, კალინინგრადის “კარიგასი” პენიტენციარული დაწესებულების, სამეცნიერო და სამედიცინო დაწესებულებების პერსონალთან ერთად ახორციელებს მიზნურ პროგრამებს, რომლებიც მიმართულია ეპიდემიების შემცირებაზე, მძიმედ დაავადებული მსჯავრდებულების განჯვის შემსუბუქებაზე, მსჯავრდებულების და მათი ოჯახების წევრების ჯანმრთელობის თანადგომაზე (ნარკომანთა დელების, ვირუსით დაავადებული ავადმყოფების ოჯახის წევრების).

მოსკოვის, სანკტ-პეტერბურგი “კარიგასი” პენიტენციარულ დაწესებულებებს, საზოგადოებრივ და რელიგიურ ორგანიზაციებ-

თან ერთად მუშაობენ ციხის სუბკულტურის რთულ სამყაროსთან. ისინი ხელს უწყობენ მსჯავრდებულების სულიერ ზრდასა და განვითარებას. მათ სოციალიზაციას (ეხმარებიან ნათესალებთან, მეურვეებთან, ნაცნობებთან დაკავშირებაში, ხელს უწყობენ საერთო პროფესიონალურ სწავლებას. მსჯავრდებულების სოციალური კომპეტენციის განვითარებას, მათი თავისუფალი დროის ორგანიზაციას), ეხმარებიან დაწესებულებების თანამშრომლებს პედაგოგიური ამოცანების რეალიზაციაში.

რეციდიული დანაშაულობის თავიდან ასაცილებლად, თუნდაც პენიტენციარული რეციდივის აღმოსაფხვრელად განსაკუთრებით მნიშვნელოვან როლს სასჯელაღსრულებით სისტემაში თამაშობს დაწესებულებათა მომსახურე პერსონალი.

ორგანიზებულ და აღმზრდელობითი მიზნების განსასორცელებლად, პენიტენციარულმა ადმინისტრაციამ უნდა გაითვალისწინოს, რომ პირველი რიგის ამოცანას წარმოადგენს სისტემაში დაწესებული წესების განუსრულებადობა.

მმართველობის ეფექტური მეთოდებისა და საკონსულტაციო პროცედურების გამოყენებით პენიტენციარული სისტემის თანამშრომლები ახორციელებენ მათზე დაკისრებულ კეთილსინდისიერ მოვალეობებს. ისინი უნდა იყვნენ ჰუმანური და მაღალი კვალიფიკაციის მქონენი.

თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში მომუშავე პირები, უნდა გამოიჩინონ უპირველეს ყოვლისა წესიერებით, ჰუმანურობით, პროფესიონალური და პირადი თვისებებით, რათა სამაგალითო ზეგავლენა მოახდინონ მნებობრივად დეგრადირებულ პირებზე განსაკუთრებით კი რეციდივისგებზე.

საბჭოთა კავშირის დროს, როგორც ცნობილია თავისუფლების აღკვეთის ადგილებში კონტროლს ახორციელებდნენ შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლები. მაგრამ თანამედროვე პირობებში მოიგანა ის, რომ აღნიშნული საქმიანობის განსახორციელებლად ფიზიკურად და სულიერად ჯანმრთელი მოქალაქის სტატუსის მქონე პირები. ამით შესრულებულ იქნა ევროსაბჭოს სტატუსის წესდების დანართის DR54.3 მუხლი.

პერსონალის თითოეული წევრი უნდა იქცეოდეს სამაგალითოდ, რათა მათ მოახდინონ სასიკეთო ზემოქმედება მსჯავრდებულებზე. კარგია თუ ისინი იქნებიან ისეთი პროფესიის წარმომადგენლები როგორებიც არიან: ფსიქოლოგები, ფსიქიატრები, მასწავლებლები, ინსტრუქტორები, ფიზიკური კულტურითა და სპორტით დაკავებული პირები.

რეციდიული დანაშაულობის თავიდან აცილებისათვის დაუშვებელია ძალადობრივი მოქმედებების გამოყენება და საერთოდ ძალის გამოყენება მსჯავრდებულთა წინააღმდეგ, გარდა იმ შემთხვევებისა თუ არ აქვს ადგილი გაქცევის მცდელობას და აქტიურ წინააღმდეგობას.

პროფილაქტიკისათვის აუცილებლობას წარმოადგენს აგრეთვე პენიტენციარული სისტემის მუშაკების სპეციალური ტექნიკური მომზადება, რათა მორჩილებაში ყავდეთ ისეთი აგრესიული მსჯავრდებულები, როგორებიც არიან მაგალითად, რეციდივისტები. თუმცა “გარდა განსაკუთრებული შემთხვევებისა (თანამდებობის პირები) პენიტენციარული სისტემის, რომლებიც თავიანთი საქმიანობის გამო იმყოფებიან პირდაპირ კონტაქტში მსჯავრდებულებთან, არ უნდა იყვნენ შეიარაღებულნი და არანაირ გარემოებაში არ შეიძლება იარაღის გადაცემა ისეთ თანამშრომლებზე, რომლებმაც არ შეისწავლეს მისი გამოყენება”.¹

დამნაშავე რეციდივისტის პენიტენციარულ სისტემაში მოხვედრისთანავე, აღმინისტრაციამ უნდა მოიპოვოს ყოველგვარი ცნობები მისი პიროვნების შესახებ. უნდა შექმნავდეს პროგრამა მასთან სპეციალისტების მუშაობისათვის, ინდივიდუალური მოთხოვნილებების, ფიზიკური და ინტელექტუალური შესაძლებლობების, სულიერი მდგომარეობის, ნათესაუებისა და ახლობლების კავშირების გათვალისწინებით.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს რეციდივისტის გათავისუფლების მომზადებას.² აღნიშნული მზადება უნდა დაიწყოს პირის სასჯელადსრულების დაწყებულებაში მოხვედრის-

1 ჯვრსაბჭოს წესდების დანართის №R.63.3

2 Криминология: Учебник / Под ред. акад. В. П. Кудрявцева, проф. Е. Ф. 1999

თანავე. მსჯავრდებულთა მიმართ დამოკიდებულება და მათი მდგომარეობა უნდა იყოს ისეთი, რომ ისინი არ გრძნობდნენ თავს საზოგადოებაში გამოწვევას. არამედ პირიქით, უნდა აღიქვამდნენ, რომ რჩებიან საზოგადოების ნაწილად. ყოველივე ამის განხორციელებაში პენიტენციარულ, პერსონალს როგორც უკვე აელნიშნეთ უნდა ესმარებოდნენ საზოგადოებრივი ორგანიზაციები და სოციალური სფეროს მუშაკები.

თუ ჩვენი სახელმწიფო და შესაბამისი ორგანოები შეეცდებიან, თავისუფლებააღკვეთილ რეციდივისტებს შესთავაზონ თავიანთი შესაძლებლობების ფარგლებში რაიმე სამუშაო და ამით მსჯავრდებულებამ მიიღონ გარკვეული ეკონომიკური შემოსავალი, ალბათ უფრო ადვილი იქნება ასეთი პირების რესოციალიზაციის პირობები. თუმცა ვითვალისწინებთ დღევანდელ სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობას, უმუშევრობის საკმაოდ მაღალ დონეს, ცოტა არ იყოს სკეპტიკურად გვეჩვენება აღნიშნული საკითხის განხილვა, თუმცა არც ის უნდა დაგვაფიქვდეს, რომ იძულებითი შრომა საუკეთესო საწინდარია თავისუფალი შრომის პირობების შეგუებისათვის.

გარდა ამისა, აუცილებელია დამნაშავე რეციდივისტების აღზრდა-გამოსწორებისათვის შემდეგი ღონისძიებების გატარება. უნდა მოხდეს მათი ინტეგრირება საერთო სახელმწიფოებრივი განათლების სისტემაში, რათა იოლად შეძლონ საკუთარი განათლების გამოყენება თავისუფლების პირობებში.

პენიტენციარულ დაწესებულებებში აუცილებელია ბიბლიოთეკის არსებობა, რომელიც დაკომპლექტებული იქნება ყველა სახის მხატვრული და სასწავლო ლიტერატურით.¹

პენიტენციარული რეკიმიები აღიარებენ ფიზიკური და ფსიქიკური ჯანმრთელობისათვის მსჯავრდებული პირების დაკავებას ფიზიკური კულტურითა და სპორტით. ამისათვის აუცილებელია, რომ სპორტული მოედნებისა და მოწყობილობების შექმნა, კარგი იქნება თუ აღმინისტრაციის მიერ ორგანიზებულ სპორტულ შე-

¹ Criminology A contemporary Handbook, Joseph F. Sheley

ჯიბრებებში აქტიურ მონაწილეობას მიიღებენ.

თვით გამომასწორებელი ზემოქმედების ფილოსოფია მჯაყრდებულებზე უკანასკნელ პერიოდში განიცდის ღირებულებათა გადაფასებას უახლესი სამეცნიერო გამოკვლევებისა და რესოცი-ალიზაციის ცვალებადი ბუნებრივი პრობლემის შედეგების შესა-ბამისად.

საბოლოო ჯამში, ამ სფეროში გამომუშავებული სხვადას-ხვაგვარი გამოცდილებანი ძალას იკრებენ და ხდება აღნიშნული პრობლემის განხილვის ახლებური გენდენცია.

პრაქტიკა გვიჩვენებს, რომ პენიგენციარული ზომების გაგა-რება ყოველთვის როდი აღწევნ რეციდიული დანაშაულობის თა-ვიდან აცილების საქმეში სასურველ შედეგს. წარმატების საწინ-დარს, უპირველესყოფლისა წარმოადგენს სურვილი და ძლიერი ნება თვით მსჯავრდებულისა. აგრეთვე თავისუფლების აღკვეთის დაწესებულებისა და თავისუფალი საზოგადოების მჭიდრო თანამ-შრომლობა. მსჯავრდებულის წინასწარი მომზადება ფსიქოლო-გიური მდგომარეობით, აგრეთვე მათთვის ელემენტარული უნარჩვევების გამომუშავება, დამოუკიდებლად გაუმკლავდნენ რესოციალიზაციასთან წარმოშობილ პრობლემებს, პენიგენცი-არული სისტემისა და საზოგადოების უმნიშვნელოვანესი მიზანია.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია მეორე მიზანი – გამომასწორე-ბელი ზემოქმედება, რითაც შეიძლება შესუსტებული იქნას რეცი-დივისტ პირებზე უარყოფითი ზეგავლენა და მოხდეს მისი პიროფ-ნების სოციალური მდგომარეობის გამყარება.

რეციდიული დანაშაულობის თავიდან აცილების პენიგენცი-ლური ამოცანა, მიუხედავად უკანასკნელ პერიოდში გატარებული რიგი ღონისძიებებისა, არ წარმოადგენს ეფექტურ საშუალებას და ზოგჯერ თვითონაც კი გვევლინება კრიმინოგენულ ფაქტო-რად, რეციდიული დანაშაულობის ფორმირების საფუძელად. “იმ-ა-ზე თუ რა ღონეზე იმყოფება პენიგენციარული სისტემა და როგორ უზრუნველყოფს ის გამოსწორების პროცესს, დამოკიდებულია არა მარტო იმ ადამიანთა ბედი რომელიც აღმოჩნდნენ მსჯავრდე-ბულთა სკამზე, არამედ ბედი მთელი ჩვენი საზოგადოებისა. რო-

მელიც მუდმივ შემოთებას განიცდის საკუთარი წევრების უსაფრთხოების მათი სიცოცხლის, ჯანმრთელობის მაგერიალური და მორალური კეთილდღეობის გამო”.¹ რეციდიული დანაშაულობის თავიდან აცილების მნიშვნელოვან ამოცანას წარმოადგენს აგრეთვე სისხლის სამართლებრივი ღონისძიებები. სისხლის სამართლის პოლოგიკა ვალდებულია უზრუნველყოს სასჯელის სათანადო დასჯითი ძალა და ამავე დროს შეარბილოს ის უარყოფითი ეფექტი, რომელიც უფრო მოგვიანებით მოასდინოს სასჯელმა საზოგადოებაზე.² სისხლის სამართლის ძირითადი ამოცანაა საზოგადოებრივი წეს-წყობის, მისი პოლიტიკური და ეკონომიკური სისტემის, პიროვნების, მოქალაქეთა უფლებებისა და თავისუფლებების, საკუთრების ყველა ფორმის დაცვა. ამ ამოცანის განსახორციელებლად სისხლის სამართლის კოდექსი განსაზღვრავს, თუ რომელი საზოგადოებრივად საშიში ქმედებაა დანაშაული და აწესებს სასჯელს ამ ქმედებისათვის.

სისხლის სამართლის კოდექსმა გაითვალისწინა ის თვისობრივი ცვლილებები, რაც განიცადა საზოგადოების ცხოვრების პოლიტიკურმა, ეკონომიკურმა და სოციალურმა სფერომ, კერძოდ, პირველ ადგილზე წამოსწია სისხლის სამართლებრივი საშუალებებით პიროვნების, მისი უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა, მიუთითა საკუთრების, მისი ფორმებისაგან დამოუკიდებლად, თანაბარ დაცვაზე, სისხლის სამართლებრივი დაცვის ძირითად ობიექტთა შორის მოიხსენია გარემოს დაცვა, ხაზი გაუსვა მშვიდობის უზრუნველყოფისათვის ხელის შეწყობასა და კაცობრიობის უსაფრთხოების დაცვის ამოცანას.

სისხლის სამართლის ამოცანები უშუალოდაა დაკავშირებული დანაშაულობის ღონესთან.

სხვადასხვა მიზეზების გამო დანაშაულობა ფართოდ გაერცელდა. მხედველობაშია მისაღები სამეურნეო კავშირების გაწყვეტა, საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის ურთულესი პროცესი, წარმოე-

¹ კრიმინოლოგია. 1998წ. ი. გომიაშვილი.

² Яковлев А. А. Социальная психология и преступность. М. 1968. ст. 233.

ბის ღონის დაქვეითება, მძიმე ეკონომიკური კრიზისი, რამაც გამოიწვია საზოგადოების უმრავლესობის ცხოვრების ღონის ერთბაშად და უწყვეტად დაცემა და ა. შ.. აღნიშნულის შესაბამისად დანაშაულობას გააჩნია რაოდენობრივი ზრდისა და თვისობრივი ცვალებადობის მყარი ტენდენცია, ფართოდ გავრცელდა ორგანიზებული დანაშაული, გაიზარდა მძიმე დანაშაულთა ხეივანი წილი, მკვლელობის, ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანების, ქონების გატაცების რიცხვი.

სისხლის სამართლის როლის გადაჭარბებული შეფასება დანაშაულობასთან ბრძოლის საკითხში არ იქნებოდა სწორი. დანაშაულობის მნიშვნელოვნად შემცირების ძირითად საშუალებას ზოგადსახელმწიფოებრივი ფართო მასშტაბური პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური ხასიათის ღონისძიებების გატარება წარმოადგენს, მათ შორის პირველ რიგში მნიშვნელობა ენიჭება, ეკონომიკურ რეფორმას, საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლას, საზოგადოების უმრავლესობის ცხოვრების ღონის ამაღლებას.

სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ამოცანებიდან გამომდინარე სისხლის სამართლის მთავარი ფუნქციაა დაცემა.

სისხლის სამართლის ამოცანას წარმოადგენს აგრეთვე მსჯავრდებულის აღზრდა გამოსწორება მის მიერ ახალი დანაშაულის ჩადენის აცდენა. (სპეციალური ანუ კერძო ფუნქცია). აგრეთვე სხვა პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის აცდენა (ზოგადი ფუნქცია). სპეციალური ამოცანის ე. ი. მსჯავრდებულის დანაშაულის მეორედ ჩადენის ყველაზე უფრო ეფექტურ საშუალებას დამნაშავის აღზრდა, გამოსწორება წარმოადგენს. სისხლის სამართლის კანონმდებლობა და მისი პრაქტიკული გამოყენება მოქალაქეებში ზრდის კანონისადმი პატივისცემას, პიროვნების მისი კანონიერი უფლებების, ინტერესებისა და თავისუფლებების დაცვას. აგრეთვე დანაშაულის ჩამდენთა მიმართ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის გარდაუქმნადობის მრწამსი.

დამნაშავის აღზრდა გამოსწორება ნიშნავს მისი ფსიქოლოგიის გარდაქმნას, რამდენადაც ეს შესაძლებელია. მისი შეგნებიდან წარსულის იმ გადმონაშთების აღმოფხვრას რომლებიც განაპი-

რობეს დანაშაულის ჩადენას. ამის შემდეგ მსჯავრდებულის ყოფაქცევა მორალური კოდექსიის ნორმების შესაბამისად განისაზღვრება. სასჯელის აღმსრულებელი ორგანოები მთელ რიგ ღონისძიებებს ასორციელებენ მაგალითად კულტურისა და განათლების დონის ამაღლება. აღნიშნული ამოცანის განხორციელებაში, სისხლის სამართალს ეხმარება პენიტენციალური სამართალი.

სპეციალურ ამოცანას მარტო დამნაშავეს აღზრდა, გამოსწორებით როდი ხორციელდება. დამნაშავესათვის თავისუფლების აღკვეთა ე. ი. მისი იზოლაცია ხელს უშლის დამნაშავეს განმეორებით ჩაიდინოს დანაშაული.

რაც შეეხება ზოგად ამოცანას მის შესახებ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სისხლის სამართალი აწესებს სასჯელის მექარას, რომელიც აფრთხილებს მოქალაქეებს არ ჩაიდინოს დანაშაული.

სისხლის სამართალი უქმნის მოქალაქეებს მართებული საქციელის ქმედით მოტივებს.

სისხლის სამართალი წარმოადგენს სისხლის სამართლის პოლიტიკის განხორციელების საშუალებას. სისხლის სამართლის პოლიტიკა მიჩნეულია სოციალური პოლიტიკის ნაწილად. იგი წარმოადგენს საზოგადოებაში გაბატონებული იდეების ერთობლიობას დანაშაულობასთან ბრძოლის ძირითადი მიმართულებების, საშუალებებისა და გზების შესახებ. მისი ძირითადი დანიშნულებაა სისხლის სამართლის კანონმდებლობის სტრატეგიული და ტაქტიკური ამოცანების განსაზღვრა. სისხლის სამართლის პოლიტიკის ამოსავალი დებულებაა – სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის გარდუვალობა. დანაშაულობასთან ბრძოლისას სისხლის სამართლის პოლიტიკა ეფუძნება კანონიერების განუხრელი, სრული, მკაცრი საყოველთაო და უგამონაკლისო დაცვის პრინციპს.

თანამედროვე ეტაპზე სისხლის სამართლის პოლიტიკა ორი ძირითადი გენდენციით ხასიათდება. პირველი გამოიხატება განსაკუთრებით საშიშ დანაშაულთან თანმიმდევრულ ბრძოლაში და სისხლის სამართლის მკაცრი ღონისძიებების გამოყენებაში მის

მიმართ, ვინც მძიმე დანაშაული ჩაიდინა, ან არაერთგზის დაარღვია სისხლის სამართლებრივი აკრძალვა, განსაკუთრებით კი, რეციდივისგებისა და პროფესიონალი დამნაშაევების, ორგანიზებული დანაშაულებრივი ფორმირებების, მაფიოზური სტრუქტურების ხელმძღვანელობისა და აქტიური მონაწილეების, ასევე რეკეტიორების, ნარკობიზნესის წარმომადგენლების და ა. შ. მიმართ. სისხლის სამართლის პოლიტიკის მეორე გენდენცია გამოიხატება პასუხისმგებლობის სფეროს შეზღუდვაში იმ დანაშაულისათვის, რომელიც არ წარმოადგენს დიდ საზოგადოებრივ საშიშროებას. მათდამი, რომელთაც პირველად ჩაიდინეს არც თუ მძიმე დანაშაული სისხლის სამართლის ისეთი სასჯელის შეფარდებაში, რაც საზოგადოებისაგან იზოლაციასთან არ არის დაკავშირებული, პირობითი მსჯავრისა და განაჩენის აღსრულების გადადების ფართოდ გამოყენებაში, ასევე სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის აღმინისგრაციული, აღმზრდელობითი და საზოგადოებრივი გემოქმედების ღონისძიებებით შეცვლაში. სისხლის სამართლის პოლიტიკა კი რეალიზდება სამართალშემფარდებელი ორგანოების მიერ სისხლის სამართლის პროცესუალური და სასჯელ-აღსრულებითი კანონმდებლობის მეშვეობით.¹

¹ სისხლის სამართალი. ლ. სურგულაძე. თბილისი. 1996წ. გვ. 10-11

რეციდიული დანაშაულობის წინააღმდეგ ბრძოლა ისეთივე მრავალასპექტიანია, როგორც მისი მიზეზები. რეციდიული დანაშაულობის წარმომშობ მიზეზთა კომპლექსი აუცილებლად გასათვალისწინებელია დანაშაულობის წინააღმდეგ ბრძოლის, სტრატეგიისა და ტაქტიკის განსასაზღვრავად. როგორც აღნიშნული იყო რეციდიული დანაშაულობა ესაა მთლიანად დანაშაულობის შემადგენელი ნაწილი. რომელიც გამოირჩევა დამნაშავეის სუბიექტის განსაკუთრებული ხასიათით. მომეტებულ საზოგადოებრივ საშიშროებას, რეციდიული დანაშაულობა ამჟღავნებს იმ ასპექტში, რომ ახასიათებს დანაშაულებრივ ქმედებებს განსაკუთრებული სიმყარით და მოწმობს პირთა წრის სურვილის არ ქონას, ეწეოდნენ ნორმალურ საზოგადოებრივ ცხოვრებას. რეციდიესტები არად მიიჩნევენ ზნეობრივ სამართლებრივ ურთიერთობებს, სისტემატურად არღვევენ მათ, ახდენენ შესამჩნევ უარყოფით ზემოქმედებას, დანაშაულობის თვისობრივ დახასიათებაზე. ამადლებენ დანაშაულის ხარისხსა სიმძიმეს, ორგანიზებულობასა და პროფესიონალიზმს. თავს ახვევენ საზოგადოების წევრებს, საკუთარ ამორალურ შეხედულებებს და ქცევათა ნორმებს. ახდენენ კრიმინალური “სუბკულტურის” პროპაგანდას. აგრეთვე აქვთ ყველაზე უფრო დამღუპელი ზეგავლენა ახალგაზრდებს შორის. ეწვიან მათ ჩათრევას დანაშაულებრივ საქმიანობაში.

სხვადასხვა სახის დანაშაულობებს გააჩნიათ სხვადასხვაგვარი “რეციდიუ საშიშროება”, მისი შესწავლა უნდა მოხდეს შემდეგი ეტაპების გათვალისწინებით:

დანაშაულობა მთლიანად.

ცალკეული, კონკრეტული დანაშაულობის გათვალისწინებით (ქურდობა, ძარცვა, ყაჩაღობა).

საკმაოდ მაღალია რეციდიული დანაშაულობის დახასიათებაში თვისობრივი ნიშნები. მასში კარგად გამოიკვეთება კრიმინალური პროფესიონალიზმი და ორგანიზებულობა. პირველ რიგში უნდა აღნიშნოთ, რომ მკვეთრად გაიზარდა რეციდიესტების

რიცხვი, რომლებმაც დანაშაული ჩაიდინეს ჯგუფურად. აგრეთვე მოხდა რეციდივისგების რიცხვის მკვეთრი ზრდა (რომელთაც სასა-ჯელი მიუსაჯეს განმეორებით ანალოგიური დანაშაულის ჩადე-ნისათვის). მაგალითად, 1999 წლის რუსეთის ფედერაციის მონა-ცემებით, რეციდივისგთა საერთო რაოდენობის 18%-ს შეადგე-ნენ, ერთგვაროვანი დანაშაულის ჩამდენი პირები.

განსაკუთრებით აუცილებელია იმის აღნიშვნა, რომ გაიზარ-და თანამედროვე რეციდივისგების პროფესიონალიზმი დანაშაუ-ლის ჩადენის დროს. როგორც კრიმინოლოგიური გამოკვლევები გვიჩვენებენ, ადრე ნასამართლები პირები დარწმუნებული არიან რა საკუთარ პროფესიონალიზმში, ორგანიზებულობას უკეთებენ ახალ დანაშაულობას და წარმატებით აღწევენ თავს პასუხის-მგებლობას. უმეტეს წილად ეს ხდება მათი ან თანამონაწილეების მიერ წინასწარ მოფიქრებული დაცვის სისტემით.

უკანასკნელი წლების ახალ გენდენციად გვევლინება კრიმი-ნალური წარსულის მქონე პირების ჩათრევა ჩრდილოვან ეკონო-მიკაში. კრიმინოლოგიური გამოკვლევების საფუძველზე შეიძ-ლება ითქვას, რომ რეციდივისგებმა ძალიან მალე მოახდინეს ორიენტაციის შეცვლა და გაერთიანდნენ ისეთი დანაშაულობების ჩასადენად რომელსაც მოაქვს ეკონომიკური მოგება.

საზოგადოებაში მიმდინარე ცვლილებების ფონზე დიდი გარ-დაცხა მოხდა დანაშაულებრივი “საქმიანობის” სფეროშიც. ახა-ლი პოლიტიკურ-სამართლებრივი და ეკონომიკური ურთიერთო-ბები საფუძველი გახდა რეციდიული დანაშაულობის “სტრუქტუ-რული გარდაქმნისა”

რეციდივისგები “მოღვაწეობდნენ” განსაკუთრებით მომგები-ან სფეროებში, სავაჭრო დაწესებულების ხელმძღვანელობა, თაღლითური მეწარმეობა. აგრეთვე თაღლითური საბანკო საქ-მიანობა, კონტრაბანდა ეკონომიკის სფეროში. ისინი იყენებენ ისეთ მეთოდებს როგორიცაა დაშინება, მუქარა და სამაგიეროს გადახდა.

როგორც აღნიშნული იყო, გაიზარდა რეციდივისგთა კრიმი-ნალური კვალიფიკაცია. რომელიც საშუალებას აძლევს რეციდიუ-

ლი დანაშაულობის სუბიექტს უხელმძღვანელოს მძიმე დანაშაულობის ჩადენას, მათ შორის პროფესიონალურ დამნაშეულობას.

საქართველოში რეფორმების პერიოდში ადგილი აქვს რეციდივისტებს შორის გარკვეულ დიფერენციაციის გაჩენას. რეციდივისტთა ნაწილი იყენებს რა ახალ ეკონომიკურ ურთიერთობებს, აქტიურად ერთვება ეკონომიკურ დანაშაულებრივ საქმიანობაში და მათი ქმედებების უმრავლესობა ლაგენგურია. მათ შემეცნებაში ღრმავდება მწეობრივ სამართლებრივი შეხედულებების დეფორმაცია.

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, რეციდივისტთა დიფერენციაციის შედეგად მიღებულ გიპოლოგიას. რეციდივისტები მიეკუთვნებიან ისეთ კრიმინოლოგიურ ტიპს, რომლებიც ხშირად არიან პროფესიონალები, ისინი არა მხოლოდ იყენებენ, არამედ თვითონ ქმნიან ხელსაყრელ პირობებს დანაშაულის ჩასადენად. აქტიურად გადალახავენ ხოლმე წინააღმდეგობებს და ქმნიან დასჯისაგან თავდაცვის საშუალებებს.

რეციდივისტის გიპოლოგიის შესახებ საუბარი გვექონდა გემოთავეებში, სადაც ნათლადაა ნაჩვენები რეციდივისტთა კონტიგენტის გარკვეული თავისებურებებით გამოწვეული დიფერენციაცია.

რეციდიული დანაშაულობა მაღალი კონცენტრაციით მქლავნდება ნეგატიურ პროცესებში, რომელსაც ადგილი აქვს საზოგადოებაში.

90-იანი წლების შემდეგ, ჩვენს ქვეყანაში მეტად გამწვავდა შრომითი მოწყობის პრობლემა, განსაკუთრებით იმ პირთათვის, რომელთაც მოიხადეს სასჯელი. ეს გამოწვეულია უპირველეს ყოვლისა იმით, რომ მათი კვალიფიკაცია საკმაოდ დაბალია. ისინი წარმოადგენენ ინგერეს სამეწარმეო საქმიანობის მესეაურთათვის. თითქმის აღარ ფუნქციონირებს სახელმწიფო ქარხნები-ფაბრიკა. ამიგომ კერძო პირებისათვის, მათი დასაქმების მოთხოვნა პრაქტიკულად შეუძლებელია. გარდა ამისა, როგორც ეს აღრე იყო, ისედაც მწეობრივად დეგრადირებულ დამნაშავე პირები სულაც არ ისწრაფვიან შრომისაკენ და აგრძელებენ პარაზიტულ ცხოვრებას.

რეციდიული დანაშაულობა იმდენად რთული სოციალური მოვლენაა, რომ ის ზეგავლენას ახდენს საერთო დანაშაულობის თვისობრივ და რაოდენობრივ ხარისხზე.

რეციდიული დანაშაულობის გაფართოება და გაძლიერება სულ უფრო დაუფრო მეტ ზეგავლენას ახდენდნენ აგრეთვე სამართალდამცავი ორგანოების მუშაობაზე. თვით თანამშრომლებზე, გამოძიებლებზე და თვით დაზარალებულზეც კი. რადგანაც არსებობს ე. წ. შიშის სინდრომი. ხოლო რაც შეეხება სამართალდამცავი ორგანოების არა ეფექტურ მუშაობას, მათ შეცდომებს, სასამართლოების არაკომპეტენტურობას და საერთოდ სისხლის სამართლებრივი პოლიტიკის დაბალ ეფექტურობას, ეს ყოველივე ხელს უწყობდა რეციდიული დანაშაულობის გაძლიერებას და სწრაფი გემპებით ზრდას.

მსჯავრდებულთა რაოდენობის ზრდა და მათთვის ბიუჯეტში საკმარისი სახსრების უქონლობა იწვევდა კანონების გარკვეული მოთხოვნათა დარღვევას. კერძოდ მატერიალური და სამედიცინო უძრუნველყოფა, შრომა-გასწორების რეჟიმში აუცილებელი იზოლაციადა სხვა.

პენიტენციარულ სისტემებში, უკანასკნელ დრომდე ყოველგვარი წინააღმდეგობის გარეშე შედიოდა: ალკოჰოლური სასმელები, ნარკოტიკული საშველებები, ფული და სხვა აკრძალული ნივთები.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნული, უპირველეს ყოვლისა დაკავშირებულია სამართალდამცავი ორგანოებისა და პენიტენციარული სისტემის თანამშრომლების მონაწილეობასთან, ზემოთ აღნიშნული ქმედობებში. ცნობილი მოვლენების გამო, მოშლილი იქნა სოციალური კონტროლისა და სოციალური დახმარების სისტემა. ყოველივე ეს კი რა თქმა უნდა მნიშვნელოვან გამოხატულებას პოულობს რეციდიული დანაშაულობის წინაარმდეგ ბრძოლის დროს.

რეციდიული დანაშაულობის კრიმინოლოგიური კვლევისას, დიდი ყურადღება უნდა დავუთმოთ სისხლის სამართლებრივ და სასამართლო სტატიტიკას. პირველადი მნიშვნელობისაა სახელ-

მწიფოში საზოგადოებრივი მდგომარეობის საერთო გამოსწორება. რადგან მასზე მნიშველოვნადაა დამოკიდებული თვისობრივ რაოდენობრივი მხარე. რადგანაც რეციდიული დანაშაულობა წარმოადგენს სოციალურ მოვლენას, მის წინააღმდეგ ბრძოლაში განსაკუთრებულ როლს თამაშობს კანონმდებლობა. ხოლო რაც შეეხება სასჯელის დანიშვნას, რეციდივისტის პიროვნების განსაკუთრებული ხასიათის გათვალისწინებით უნდა იყოს მაქსიმალურად ინდივიდუალიზირებული.

პენიტენციარულ სისტემებში გამეფებული იყო უმძიმესი პირობები მსჯავრდებულთათვის. რაც რა თქმა უნდა დაკავშირებულია ეკონომიკურ კრიზისთანაც. ხოლო დღეს მიმდინარე სასჯელსრულების დარესებულებების რეფორმებმა, საგრძნობლად უნდა გამოასწოროს ფსიქოლოგიური კლიმატი და კრიმინოლოგიური სიტუაცია ჩვენს საზოგადოებაში. სოციალური რეაბილიტაცია და სოციალური ადაპტაციის საკითხის გადაწყვეტა თავის თავში გულისხმობს, რეციდივისტი პირის არზრდა-გამოსწორების შემდეგ ჩაბმას სოციალურად სასარგებლო ურთიერთობებში.

რეციდივისტი პირების რესოციალიზაციის პერიოდში, სოციალურ კონტროლს თან უნდა ახლდეს, სოციალ-ფსიქოლოგიური და ნარკოლოგიური სამსახურების დახმარება.

სასჯელმოხდელი პირებისათვის სოციალური დახმარება, წარმოადგენს ოპტიმალურ სოციალურ კონტროლს აღნიშნული პირების საქციელზე.

რეციდიული დანაშაულობის პროფილაქტიკისათვის ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს რეციდიული დანაშაულობის წინააღმდეგ ბრძოლის დაგეგმვა:

საერთო დანაშაულობის წინააღმდეგ ბრძოლის პროგრამი რეციდიულ დანაშაულობის წინააღმდეგ გასატარებელი ღონისძიებების ჩართვა.

სოციალური გეგმის შემუშავება, კონკრეტულად რეციდიული დანაშაულობის თავიდან ასაცილებლად.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულის გათვალისწინებით, შეიძლება ვთქვათ რომ რეციდიული დანაშაულობა არაერგეაროვანი მოვ-

ლენაა. რეციდივისტი პიროვნების ფორმირების მექანიზმი, მჭიდროდაა დაკავშირებული სოციალური და საზოგადოებრივ პირობებთან. იმდენად, რამდენადაც სოციალური გარემოს, დადებითი გავლენის მოხდენა შეუძლია დამნაშავეს პიროვნებაზე, ამიგომ რეციდიული დანაშაულობის წინააღმდეგ ბრძოლა უნდა ხორციელდებოდეს საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ერთობლივი ძალისხმევით.

1. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი 2005 წლის მდგომარეობით.
2. ზ.წულაია.კრიმინოლოგია.2003წ
3. საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის კომენტარები. თბილისი 1976 წ.
4. გ. მთაწმინდელი. ათონის ივერის მონასტრის 1074 წლის ხელნაწერი
5. ქამთააღმწერელი"ცხორება მეფედ მეფისა დავითისი"
6. ეაჰანის მონასტრის განაწესი გვ.
7. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი
8. გოცირიძე, ო. კანდელაკი. გავლენიანი ჯგუფები და კორუფცია. თბ. 2001რკონის 1259 წლის სიგელი
9. ათონის ივერიის მონასტრის 1074 წლის ხელნაწერი
10. ი. ჯავახიშვილი. თხზულებანი. ტომი VII.თბ.1984
11. კანონი შეცოდებულთა 32
12. ევროსაბჭოს წესდების დანართი №R(87)3
13. კრიმინოლოგია. ი. გოძიაშვილი 1998წ.
14. www.pri.ge ციხის საერთაშორისო რეფორმა
15. I ევროსაბჭოს წესდების დანართის №R.63.3
16. ლ. სურგულაძე. სისხლის სამართალი. თბილისი. 1996
17. Уголовный кодекс российской федерации.
18. Преступность: стратегия борьбы// Сборник научных трудов. Под ред. А.И.Долговой. М., 1997. Криминология.
19. Учебник под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова. – М.: Юристъ, 1999г
20. Коротких Н. Н. "Рецидив как вид множественности преступлении"
21. Криминология. Учебное пособие под ред. С.Е. Вицина и В.А. Уткина. – М., 1999
22. криминология.под ред.Яркова В.В.М.2004
23. Лунеев В.В. Мотивация преступного поведения. М., 1991

24. Кузнецов В.И. Личность квартирного вора. М. 1984г
25. Гуров А.И. Профессиональная преступность. М., 1990г
26. Гончарова М.В. Проблема личности вора в науке. М. 2000г
27. Берлин М.Н. Воры. Ростов-на-дону. 1937г
28. Бышевский Ю.В., Марцев А.И. Криминологическая характеристика личности вора. Омск. 1993г
29. Чечель Т.И. Криминальное население и жестокость (Криминальные группировки). М. 1995г
30. Давыдов А.А. криминология М.2005г
31. Иншаков С.М.Криминология. М 2005г
32. А. И. Долгова. Криминология. – М., 1999г
33. Новые мафии из Восточной Европы," Марианна ен лине, 5 декабря 1997 года.
34. Организационные рамки Европейской преступности в процессе глобализации "(Токио, Япония: 108 Международный семинар по проблемам борьбы с организованной
35. Еникеев М.И., «Основы общей и юридической психологии» М., 1996г
36. Кудрявцев В.Н. Криминальная мотивация. М. 1986г
37. Харазисвили Б.В., «Вопросы мотива поведения преступника в советском уголовном праве» Тбилиси, 1963г
38. Тарарухин С.А., «Преступное поведение» М.,1974г
39. Сахаров А. В. О личности преступника и причинах преступности. М.,1961г
40. Васильев В.А. Юридическая психология: Учебник для вузов
41. М.:Юрид.лит.,1991.-г
42. Лазурский А.Ф. Классификация личностей. Л., 1924г
43. Королёв В.В. Психические аномалии, как объект криминологического исследования. М. 1985г
44. Пастушная А.Н. Криминологическая сущность личности преступника. М. 2000г

45. Иншаков С.М. Криминология. М. 2000г
46. Кудрявцев В.Н. Криминальная мотивация. М. 1986г
47. Ясин Расулòв. Жеңшина в истории человечества
<http://www.yaseen.ru/musulmanka/zhenshinavistorii.htm>
48. Ю.М. Антонян. Преступность среди женщин. М.1992.г
49. Васильев В.А. Юридическая психология: Учебник для вузов Юрид.лит., М 1991.
50. Крефт-эвингю. Учевник психиатрии.с-п1897
51. Пастушная А. Н. Криминологическая сущность личности преступника(психологический аспект) М.2000г.
52. Сахаров А.В. О личности преступника и причинах преступности.М.,1961г.
53. Дорчен Лейдхольд, "Проституция: современная форма рабства,"
54. Статус ратификации Конвенции о Пресечении Торговли людьми и Эксплуатации Проституции,
http://www.un.org/Depts/Treaty/final/ts2/newfiles/past_boov/vii_boov/vii_boov/vii11.html
55. Ерохина Л.Д., М.Ю. Буряк Торговля женщинами и детьми в целях сексуальной эксплуатации с социальной и криминологической перспективе. Москва 2003.
56. Ломброзо Ч. Ферроро Г. – Преступница и проститутка – Ставрополь: Торбы, 1991
57. Энгельс Ф. Соч. Т. 21.
58. Бекария Ч. О преступлениях и наказаниях. М. 1995.
59. Герасимов С. И. Провлемы криминологической профилактики в условиях переходного периода (по материалам г. Москвы).
60. Сушко В. Женщина с ребенком в колонии. Советская юстиция .1992 - N24.
61. Михлин А.Г. Эксперимент в женской колонии. 1991 N10

62. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология М.:Юристъ,1995
63. Донна М. Хьюз "подрыв стабильности?" Journal of International Affairs Весна 2000
64. Чуфаровский Ю.В. Криминология в вопросах и ответах.- М.:ТК Велби,Изд-во Проспект, 2004 г.
65. http://www.un.org/Depts/Treaty/final/ts2/newfiles/past_boo/vii_boo/vii_boo/viii11.html
66. Криминология: Учебник / Под ред. акад. В. Н. Кудрявцева, проф. Е. Ф.1999
67. Криминология: Учебник / Под ред. акад. В. Н. Кудрявцева, проф. Е. Ф.1999
68. Яковлев А. А. Социальная психология и преступность. М. 1968.г
69. криминология, под ред.Ворчука Т.В. 2002г
70. криминология,под.ред.Буклакова В.Н. Вандышева В.В.2005
71. Немов Р.С. Психология. Учебник. В 2 кн. Кн. 2. - М.: Просвещение: Владос, 1994. С. 483.
72. Психология и педагогика. Учебное пособие для вузов. - М.: Центр, 1996. С. 232.
73. Научно-практический комментарий Криминального кодекса Украины. Юринком. К., 1997.
74. Закон Украины «О организационно-правовых основах борьбы с организованной преступностью» 30.06.93. № 3341-ХІІ.
75. «Основы борьбы с организованной преступностью» - под ред. В.С.Овчинского, В.Е.Эминова, Н.П.Яблокова. – М., 1996
76. Криминология : учебник – М., 1997
77. Т.селлин.социологический подход изучению причин преступности.М.1966с 30
78. У.Таппеп.Кто такой преступник.социология преступности.с62

79. Ч.ломброзо, Преступный человек.
80. В.Фокс.Введение в криминологию.М.1980с.174-175.
81. Тард Г."преступник и преступление".М.1906г.56
82. Шур.Э.Наше преступное общество.М.1977с.175
83. Т.Селин.Социологический подход к изучению причин преступности,с.282-287(социология преступности М.1966)
84. Принсю Преступность и общество.С.П.Б.1897с.22
85. Бабаев М.М.Духовная культура и преступность. "Влияние социальных условий на преступность"
86. Гуров А.И. Профессиональная преступность: прошлое и современность. – М., 1990
87. Организованная преступность - "Проблемы, дискуссии, предложения: Круглый стол криминологической ассоциации" – М., 1993
88. "Проблемы борьбы с организованной преступностью" : Материалы научно-практической конференции (28-29 ноября 1995 года). – М., 1996
89. «Российская газета» № 103 от 06.05.92 , № 151 от 08.07.93
90. «Собрание законодательства РФ» 12.01.98., № 2 ст.219
91. Комментарий к уголовному кодексу РФ ., ст.210
92. СПС «Консультант +» ver.6.10 Ресоциализация осужденных в пенитенциарных учреждениях ФРГ (социально-психологический аспект): Учеб. пособие. М.: 'Права человека', 2001. - 182 с. от 10.08.1999
93. Т.Селлин. Социологический подход к изучению причин преступности. Социология преступности. М .1966с.30
94. У.Таппен. Кто такой преступник. Социология преступности.М. 1966с.62.
95. Анденес И.Наказание и предупреждение преступлений.М.1979с.235
96. Шнайдер Г.Й.Криминология 1994г ст148
97. Каизер Г. Криминология.М.1979ст.258
98. Кресси Д.Развитие теории . Социология преступности.ст 91

99. Глук Ш. Теория и факт в криминологии. Социология преступности 106-113
100. Кузнецова Н.Ф. Проблемы криминологической детерминации. М. 1984 ст 43
101. E-mail: postmaster kuzzn.mtcnet.ru
102. Hagan F. - The Organized Crime Continuum: A. Further Specification of the New Conceptual Model Criminal Justice Review
103. Criminology A conterpoary Handbook, Joseph F. Sheley
104. Maltz M. - Towards Definition Organized Crime/The Politics and Economics of Organized crime Ернесто
105. <http://www.uri.edu/artsci/wms/hughes/catw/slavery.htm>
106. Lemet E. – Social Pathology.
107. Criminology A conterpoary Handbook, Joseph F. Sheley

წინათქმა	3
ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ	14
თავი 1. რეციდიული დანაშაულობის სწავლა და მისი ზოგადი სოციალურ-სამართლებრივი დახასიათება	20
1.1. რეციდივის ცნება, მისი სისხლის-სამართლებრივი და სტატისტიკურ-კრიმინოლოგიური დახასიათება	20
1.2. რეციდივი და მისი ისტორიული ასპექტები	25
თავი 2. რეციდიული დანაშაულობის მიზეზობრივი კომპლექსი	30
2.1. რეციდიული დანაშაულობის კავშირი ორგანიზებულ და პროფესიონალურ დანაშაულობასთან	30
2.2. რეციდიული დანაშაულობის სოციალურ-ფსიქოლოგიური ასპექტები	51
2.3. რეციდივისტის პიროვნება	56
2.4. ქალთა რეციდიული დანაშაულობა	69
თავი 3. რეციდიული დანაშაულობის გამოძევები მიზეზები და მისი თავიდან ასილვა	89
3.1. რეციდივის ზოგად-სოციალური თავიდან აცილება (გაფრთხილება)	89
3.2. რეციდიული დანაშაულის სპეციალური პროფილაქტიკა	91
3.3. დანაშაულის რეციდივის თავიდან აცილება სასჯელის აღსრულების დაწესებულებებში და მისი პროფილაქტიკის პრობლემები	97
დასკვნა	122
გამოყენებული ლიტერატურა	128

**აპაკი წერეთლის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გამომცემლობა**

**კომპიუტერული გრაფიკა
და დაკაბდონება: ლემან იოსებაძე
ხელმოწერილია დასაბეჭდად 22.06. 2006
გადაეცა წარმოებას 24.06.2006
საბეჭდი ქაღალდი A5.
პირობითი ნაბეჭდი იაბახი 8,5.
შეკვეთა 27, გირაჟი 500.**